



VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS

Elena Narkevičiūtė

**TEISINIS REGULIAVIMAS LGBT ASMENIMS LIETUVOJE EUROPOS
SĄJUNGOS TEISĖS IR VERTYBIŲ KONTEKSTE**

Bakalauro baigiamasis darbas

Teisės ir finansų bakalauro studijų programa, valstybinis kodas 6121KX001

Vadovas (-ė) _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta _____
(Fakulteto dekanas) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2020

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
SĄVOKŲ ŽODYNAS	5
ĮVADAS	6
1. LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALŲ IR TRANSSEKSUALŲ (LGBT) , KAIP SOCIALINĖS ATSKIRTIES GRUPĖS, TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. LGBT prigimties samprata	8
1.2. LGBT samprata socialinės atskirties kontekste	9
1.3. LGBT asmenų teisių gynimo institucinė sistema	13
1.3.1. Tarptautinės nevyriausybinių organizacijos, ginančios LGBT asmenų teises	13
1.3.1.1. ILGA World ir ILGA-Europe	13
1.3.1.2. „Amnesty International“	14
1.3.2. Insitucijos Lietuvoje, ginančios LGBT asmenų teises	15
1.3.2.1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba	15
1.3.2.2. Žmogaus teisių stebėjimo institutas	16
1.3.3. Nevyriausybinių organizacijos, ginančios LGBT asmenų teises	16
2. LGBT TEISIŲ APSAUGA IR ĮGYVENDINIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE IR LIETUVOJE	18
2.1. Teisės aktuose įtvirtintas LGBT asmenų teisių diskriminacijos draudimas	18
2.1.1. Tarptautiniai teisės aktai	18
2.1.2. Tarptautiniai žmonių teises užtikrinantys dokumentai	19
2.1.3. Nacionaliniai teisės aktai	19
2.2. Konstitucinių žmogaus teisių užtikrinimas LGBT asmenims	21
2.2.1. Saviraiškos ir susirinkimų laisvės teisinis reglamentavimas ir praktinis įgyvendinimas	21
2.2.2. Teisės į lyties pakeitimą užtikrinimas	24
2.2.3. Šeimos teisės įgyvendinimas: teisė į santuoką ir partnerystę	28
2.3. Formuojamos vertybės LGBT asmenų atžvilgiu ES valdančiuosiuose organuose	31
2.4. Teismų praktika Europoje ir Lietuvoje	33
2.4.1. Europos Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus Teisių Teismo praktika	33
2.4.2. Lietuvos teismų praktika	36
3. KIEKYBINIS TYRIMAS: LGBT ASMENŲ APKLAUSA APIE ASMENINĘ PATIRTĮ SUSIDŪRUS SU TEISINE (IR SOCIALINE) SITUACIJA LGBT ASMENIMS LIETUVOJE IR KITOSE EUROPOS ŠALYSE	40
IŠVADOS	46
REKOMENDACIJOS	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS	50
PRIEDAI	54

SANTRAUKA

Dėl LGBT asmenų grupių skirtumų darbe bus išskiriama teisinė situacija ar teisiniai procesai, kurie svarbūs homoseksualiems ar biseksualiems asmenims ir atskirai bus kalbama apie transeksualių asmenų teisinę padėtį. Bakalauro darbą sudaro įvadas, sąvokų žodynas, trys skyriai išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmajame darbo skyriuje yra pateikiama informacija apie lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transeksualų sampratą kaip socialinės atskirties grupę, socialinę ir biologinę teorijas, taip pat apie šios visuomenės grupės atskirties aspektą išskiriant homoseksualus, biseksualus ir transeksualus. Pirmajame skyriuje taip pat yra pristatoma LGBT teisių gynimo institucinė sistema. Antrajame skyriuje pristatomi tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, kuriuose įtvirtintas LGBT asmenų teisių diskriminacijos draudimas. Taip pat apžvelgiama, kaip konstitucinės teisės, aktualios LGBT, yra įgyvendinamos įvairiose Europos Sąjungos valstybėse bei Lietuvoje. Skyriuje yra aprašoma, kokios vertybės yra propaguojamos LGBT atžvilgiu Europos Sąjungos institucijų ar jų vadovų. Antrojo skyriaus pabaigoje analizuojama LGBT bendruomenei aktuali teismų praktika Europoje ir Lietuvoje. Trečiajame bakalauro darbo skyriuje yra pateikiamas bakalauro darbui atliktas kiekybinis tyrimas – LGBT asmenų apklausa apie asmeninę patirtį susidūrus su teisiniu reguliavimu LGBT asmenims Lietuvoje ir/ar Europos šalyse. Apklausoje dalyvavo 324 įvairaus amžiaus respondentai, joje yra pateikiami klausimai apie teisinę ir socialinę LGBT asmenų teisinę padėtį Lietuvoje ir užsienyje. Darbe yra pateikiamos rekomendacijos, kaip įmanoma būtų pagerinti LGBT asmenų teisinę ir socialinę padėtį Lietuvoje. Darbo prieduose yra pateikiami pilni atlikto kiekybinio tyrimo – LGBT asmenų apklausos apie asmeninę patirtį susidūrus su teisiniu reguliavimu LGBT asmenims Lietuvoje ir/ar Europos šalyse - rezultatai ir atsakymai diagramose bei lentelėse.

SUMMARY

Due to the differences between LGBT groups, the legal situation or legal processes that are important for homosexual or bisexual people will be singled out at work and the legal situation of transgender people will be discussed separately. The bachelor's thesis consists of an introduction, a glossary of terms, three chapters, conclusions, recommendations, references and appendices. The first chapter provides information on the concept of lesbians, gays, bisexuals and transgender people as a group of social exclusion, social and biological theories – those theories are the main two theories which are considered reasonable and logical, as well as on the aspect of exclusion of this group of society by distinguishing between homosexuals, bisexuals and transgender people – in thesis there is an introduction about exclusion of LGBT group, heteronormativity practice in nowadays world and reasons why this group of people can get very excluded from social, economical and political world and feel forgotten or ignored. The first chapter also presents the institutional system of LGBT rights protection - international non-governmental organizations such as ILGA-Europe and Amnesty International, national institutions and non-governmental organizations defending LGBT rights. The second chapter presents international and national legislation that prohibits discrimination against LGBT people. It also reviews how constitutional rights, such as freedom of expression, freedom of assembly, the right to change gender, and the right to start a family, are implemented in various European Union countries and Lithuania for LGBT people. The chapter describes what values are promoted towards LGBT people by the European Union institutions or their leaders. At the end of the second chapter, the case law relevant to the LGBT community in Europe and Lithuania is analyzed. The third chapter of the bachelor's thesis presents a quantitative study of the bachelor's thesis - a survey of LGBT people about personal experience in the face of legal regulation of LGBT people in Lithuania and / or European countries. The survey involved 324 respondents of various ages and includes questions on the legal and social status of LGBT people in Lithuania and abroad. The paper provides recommendations on how to improve the legal and social situation of LGBT people community in Lithuania. The appendices present the full results and answers of the conducted quantitative research - a survey of LGBT persons on personal experience in the face of legal regulation of LGBT persons in Lithuania and / or European countries - in diagrams and tables.

SAVOKŲ ŽODYNAS

LGBT – lesbietės, gėjai, biseksualai ir transeksualai.

Lesbietė – moteris, kurią romantiškai, emociškai ar lytiškai traukia moterys. Taip pat gali būti minimas tiesiog būdvardis „homoseksuali“.

Gėjus – vyras, kurį romantiškai, emociškai ar lytiškai traukia vyrai. Taip pat dažnai įvardinama kaip „homoseksualus“ ar „homoseksualas“.

Biseksualas – asmuo, kurį romantiškai, emociškai ar lytiškai traukia abi lytys vienodai arba yra teikiama pirmenybė (angl. *Preference*) vienai iš lyčių.

Transeksualas – asmuo, kurio suvokiamas lytinis identitetas yra priešingas nei lytis, kuri jam buvo priskirta nuo gimimo (kuomet yra jaučiamasi moterimi vyro kūne, vyru moters kūne). Paprasčiau – asmuo, kuris savęs netapatina su savo biologine lytimi. Transeksualai nori pasikeisti savo lytį medicininiu būdu.

Lytinė orientacija (seksualinė orientacija) – emocinis, romantinis, seksualinis ar jausminis potraukis kitiems asmenims.

Lytinė tapatybė – subjektyvus individo savo paties lyties pajautimas, kuris gali sutapti arba nesutapti su žmogaus biologine lytimi. Lytinės tapatybės suvokimas apima įvairias išraiško formas, tokias kaip apranga, manieros ar kita.

Homofobija – baimė ar pyktis, jaučiamas homoseksualiems (ar biseksualiems) asmenims.

Bifobija – baimė ar pyktis, jaučiamas biseksualiems asmenims.

Transfobija – baimė ar pyktis, jaučiamas transeksualiems asmenims.

Heteronormatyvumas – požiūris, kad visi žmonės iš prigimties yra heteroseksualūs, skatna heteroseksualumą laikyti norma, savaime suprantama ir privilegijuota seksualine orientacija.¹²

¹European Institute for Gender Equality 2020; <<https://eige.europa.eu/lt/thesaurus/terms/1237>> [aplankyta 2020 03 20],

²LGL Nacionalinė LGBT teisių organizacija, *Žodynelis* (2013 05 30); <<https://www.lgl.lt/zmogaus-teises/naudinga-zinoti/zodynelis/>> [aplankyta 2020 03 20]

IVADAS

Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika, o į LR Konstituciją mes žvelgiame ne tik kaip į aukščiausią mūsų valstybės teisinį aktą, tačiau ir kaip į pagrindinių, nepamainomų, svarbiausių žmogaus teisių rinkinį. Atrodytų, kad gal to ir užtenka - teisės yra užtikrintos, o pažeistos yra ginamos teisiniais būdais - juk esame teisinė valstybė. Visgi kiekvienoje šalyje egzistuoja vadinamos labiau pažeidžiamos visuomenės grupės ir viena iš jų - LGBT. Lesbietės, gėjai, biseksualai ir transeksualai yra jautri mūsų piliečių dalis ne tik dėl egzistuojančios diskriminacijos, tačiau ir dėl jų santykių teisinio reguliavimo mūsų valstybėje - nors esame demokratinė valstybė bei esame Europos Sąjungos - žmogaus pagrindinių teisių ir laisvių bei demokratijos gynėjos - dalis, tačiau neturime užtikrintų fundamentalių teisių LGBT asmenims – laisvai tuoktis, kurti šeimą, netgi yra varžoma žodžio laisvė kalbant apie LGBT asmenims.

Tarptautinė nevyriausybinė organizacija “Amnesty International”, teikdama ataskaitas apie Lietuvos valstybę, visuomet pabrėžia pokyčius LGBT teisių srityje mūsų šalyje - ataskaitose kalbama ne tik apie teisinį reglamentavimą, bet ir apie socialinius išbandymus šios visuomenės grupės atstovams – kaip Lietuva į tai reaguoja, kokių veiksmų privalo imtis.³

Taigi nors homoseksualumas ir buvo išbrauktas iš Pasaulinės sveikatos organizacijos ligų sąrašo dar 1973 m., tačiau dalis asmenų vis dar tiki, kad tai yra liga, kurią reikia gydyti, o tokį požiūrį galima sutikti ne tik tarp eilinių piliečių, tačiau ir visuomenės atstovų Seime ar savivaldybėse. Nors Lietuvoje jau įvykusios keturios LGBT asmenų eitynės už lygybę pačiame mūsų šalies sostinės centre ir įtampa jų metu nėra tokia akivaizdi, tačiau vis dar yra susiduriama su masiniu nepasitenkinimu internetinės žiniasklaidos priemonėse bei socialiniuose tinkluose.

Temos problemiškas. Pagrindinių teisių LGBT asmenims užtikrinimo svarbos nepripažinimas Lietuvoje ir kitose šalyse. Lietuvos atotrūkis LGBT asmenų gerovės lygyje lyginant su kitomis ES šalimis.

Temos aktualumas. LGBT asmenys yra nemaža mūsų visuomenės dalis, negalinti naudotis įprastomis kitiems žmogaus teisėmis, dėl ko ši tema bus aktuali iki tol, kol atotrūkis tarp LGBT asmenų teisių ir ne LGBT asmenų teisių neišnyks.

Darbo tikslas. Tikslas – identifikuoti problemas, kurios egzistuoja Lietuvoje ir Europoje pagrindinių LGBT asmenų teisių sferoje.

Darbo uždaviniai:

- Tinkamos darbo temai literatūros atrinkimas;
- Literatūros šaltinių paieška;

³ Amnesty International, *Lithuanian authorities must investigate attacks against LGBTI people* (2018 09 10); [<https://www.amnesty.org/en/documents/eur53/9060/2018/en/>](https://www.amnesty.org/en/documents/eur53/9060/2018/en/) [aplankyta 2020 05 21]

- Literatūros šaltinių analizė ir susistemėjimas;
- Teismų praktikos Europos ir Lietuvos teismuose paieška;
- Teismų praktikos Europos ir Lietuvos teismuose analizė, apibendrinimas;
- LGBT asmenų teisių raidos suvokimas;
- Institucinės sistemos, ginančios LGBT asmenų teises, identifikavimas ir aprašymas;
- Europos Sąjungos institucijų priimtų dokumentų paieška ir analizė;
- Europos Sąjungos organų atstovų viešai deklaruojamų vertybių analizė;
- Lietuvos Respublikos teisinės ir socialinės padėties palyginimas Europos Sąjungos teisės ir vertybių kontekste;
- LGBT bendruomenės apklausos klausimų suformulavimas išskiriant galimus probleminius aspektus;
- Emigracijos klausimo įtraukimas į apklausos klausimyną siekiant išsiaiškinti galimą LGBT asmenų emigracijos problemą dėl teisinės ir socialinės padėties Lietuvoje;
- Tyrimo išvadų analizė ir apibendrinimas;
- Probleminių aspektų išskyrimas ir suformulavimas;
- Rekomendacijų suformulavimas ir teikimas.

Tyrimo metodas: Kiekybinis tyrimas.

1. LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALŲ IR TRANSSEKSUALŲ (LGBT), KAIP SOCIALINĖS ATSKIRTIES GRUPĖS, TEORINIAI ASPEKTAI

1.1.LGBT prigimties samprata

Lesbiečių, gėjų ir biseksualų suskirstymas yra susijęs su seksualine orientacija, t.y., seksualiniu (ar kitokiu) potraukiu kitam asmeniui, kai transeksualai yra susiję su seksualiniu (lytiniu) identitetu ir reiškia žmogų, kuris tapatina save su priešinga lytimi ir nori ją pasikeisti.

Beveik visada analizuojant ar kalbant apie LGBT teises iškyla homoseksualumo prigimties klausimas. Homoseksualumo prigimtis turi daugybę teorijų ir iki dabar nėra žinoma, kokia iš tiesų yra homoseksualumo prigimtis. Nors teorijų yra daug, iš jų pagrindinės yra dvi – biologinė (genetinė) ir socialinė (aplinkos). Daugiausia mokslininkų, tyrusių šios seksualinės orientacijos atsiradimo priežastis, yra biologinės (genetinės) teorijos šaltininkai.⁴

Biologinė (genetinė) teorija teigia, jog egzistuoja „gay genes“ (*liet. Gėjaus genas*), kuris yra perduodamas vaikui ir iš esmės homoseksualumas yra prigimintinis dalykas. Iki šiol yra atliekami skirtingi tyrimai siekiant išsiaiškinti, ar homoseksualių asmenų kūnas fiziškai skiriasi nuo heteroseksualių asmenų. Žymiausi tyrimai: Simon LeVay 1991 m. Smegenų studijos, kurių metu buvo lyginama homoseksualių asmenų ir heteroseksualių asmenų smegenų struktūra. Simon LeVay teigimu buvo nustatyta, kad viena smegenų dalis INAH 3 heteroseksualių vyrų galvose yra kone dvigubai didesnė nei homoseksualių vyrų galvose. Vėlesni tyrimai LeVay teoriją paneigė. *The Bailey and Pillard Study of Twins* 1991 m. Nagrinėta, kiek homoseksualumo atvejų yra fiksuojama tarp monozygotinių, duazygotinių dvynių ir paprastų brolių. Pateiktuose tyrimo rezultatuose teigiama, kad net 52% visų monozygotinių dvynių, dalyvavusių tyrime, yra homoseksualūs – atitinkamai 22% ne monozygotinių dvynių ir 11% brolių. Daugiau studijų su dvyniais atlikta nebuvo. Taip pat žymios *Gene Studies of Dean Hamer*, atliktos 1993 m., kurių metu mokslininkas teigė nustatęs vyriškojo homoseksualumo geną – buvo tirtos 114 šeimų, kuriose yra nors vienas homoseksualus asmuo. Dean Hamer atrado, jog homoseksualus asmuo dažniausiai turi dėdę ar tetą iš motinos pusės, kuris(-i) yra homoseksualus. Hamer teigia, kad vyriškasis homoseksualumas yra genetiškai priklausomas nuo chromosomos regiono Xq28.⁵ Kita vertus, biologinė teorija, nors ir yra populiariausia, yra kvestionuojama Darvino teorijos – kaip išlieka homoseksualus genas, jei

⁴ William Kremer, *The evolutionary puzzle of homosexuality* (2014 02 18); <<https://www.bbc.com/news/magazine-26089486>> [aplankyta 2020 04 15]

⁵ Timothy Dailey, Peter Sprigg, *Getting it Straight: What the Research Shows about Homosexuality* (Family Research Council, 2004), p. 2-13

homoseksualūs asmenys neturi natūralios reprodukcijos galimybės.⁶⁷ Verta paminėti, kad visos šios studijos tyrė tik vyriško homoseksualumo prigimtį.

Socialinė (aplinkos) teorija – teigia, kad homoseksualumas yra ne įgimtas, o įgaunamas dėl socialinių veiksnių ir aplinkos. 1969, 1973 m. Pradėta kalbėti apie ypatingą vaikystės periodo svarbą homoseksualumo vystymuisi. Taip pat socialinėje teorijoje yra minima ir tėvų įtaka – dar 1916 m. Froidas teigė, jog homoseksualių asmenų motinos yra ypač mylinčios, o tėvai – apatiški. 1930 m. Stekel teikė, kad homoseksualų motinas yra stiprios ir dominuojančios silpnesnius dominantine prasme tėvus. 1936 m. Terman ir Miles tyrimo metu atskleista, jog homoseksualų motinos yra ypač emociškai empatiškos, jautrios, kuomet tėvai yra autokratiški, retai būna namuose, šaltai bendrauja.⁸

Yra keliamos ir kitos įvairios teorijos – hormonų teorija, smurto vaikystėje teorija, „*exotic becomes erotic*“ teorija ir kita.

Taigi iš esmės LGBT prigimtis iki šiol nėra aiški, nors yra daugybė teorijų ir atlikta nemažai tyrimų. Remdamasi daugumos mokslininkų nuomone remiuosi į biologinę teoriją. Nors be socialinės ir biologinės teorijų yra nemažai kitokių nuomonių, kaip galėjo atsirasti homoseksualumas, manau, jog šios dvi teorijos yra labiausiai įtikinamos ir logiškiausios.

1.2.LGBT samprata socialinės atskirties kontekste

Europos Taryba 2000 m. kovo mėn. pristatydama Lisabonos Strategijos ES viziją numatė, kad socialinė atskirtis turi būti vienas iš pagrindinių elementų, su kuriuo bus kovojama Europos Sąjungos ateityje.⁹

Nėra sutariama dėl socialinės atskirties sąvokos išaiškinimo, tačiau vartosiu šią sąvoką kaip tarpusavyje susiduriančių procesų kaupimąsi, atsirandantį ekonomikoje, politikoje, visuomenėje, kuris pamažu nutolina, atskiria asmenis, grupes, bendruomenes ar teritorijas. Jiems suteikiama nepilnavertiškumo pozicija neįtraukiant jų į galios centrus ir atskiriant nuo vyraujančių vertybių.¹⁰ Europos Tarybos vartojamame sąvokos apibrėžime vartojami iš esmės panašūs akcentai – tam tikrų asmenų atskyrimas nuo visuomenės, kompetencijų trūkumas ar galimybių gyvenime nepasiekiamumas dėl diskriminacinių priežasčių ir pan.

⁶ William Kremer, *The evolutionary puzzle of homosexuality* (2014 02 18); <<https://www.bbc.com/news/magazine-26089486>> [aplankyta 2020 04 15]

⁷ Ryan D. Johnson, *Homosexuality: Nature or Nurture* (2003 04 30); <<https://allpsych.com/journal/homosexuality/>> [aplankyta 2020 04 15]

⁸ Timothy Dailey, Peter Sprigg, *Getting it Straight: What the Research Shows about Homosexuality* (Family Research Council, 2004), p. 2-13

⁹ Judit Takacs, ILGA-Europe, IGLYO, *Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe* (Brussels: ILGA-Europe, 2006), p. 10-14

¹⁰ Judit Takacs, ILGA-Europe, IGLYO, *Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe* (Brussels: ILGA-Europe, 2006), p. 10-14

LGBT asmenys Europoje susiduria su socialine atskirtimi ir diskriminacija visose gyvenimo srityse, daugumoje Europos šalių homoseksualiems asmenims nėra užtikrinamos vienodos teisės su heteroseksualais. LGBT socialinė atskirtis būtent kyla iš diskriminacijos, kuri jiems nesuteikia galimybės turėti lygių teisių su ne-LGBT asmenimis. Vienas iš socialinės atskirties būdų – tai LGBT asmenų nematymas ir jų marginalizavimas – kitaip tariant, LGBT asmenų nepripažinimas kaip pilnateisių visuomenės veikėjų. Asmenys nenori būti atpažinti kaip LGBT grupės nariai dėl nesupratimo, nepripažinimo baimės, tad „slepiasi spinoje“ – tai yra nusistovėjusios funkcionuojančios heteronormatyvios visuomenės pasėkmė. Asmenys, nusprendę neslėpti savo orientacijos, dažnai susiduria su pasmerkimu socialinėje, politinėje, ekonominėje ar religinėje erdvėse, yra kaltinami dėl veiksmų ar įvykių, kurie nesusiję su jų seksualine orientacija. Taip pat jauni LGBT asmenys dažnai turi psichinės sveikatos problemų – tokių kaip depresija, noras nusižudyti, valgymo sutrikimai, stresas dėl smurto. Tarp seksualinės orientacijos ir psichopatologijų nėra tiesioginio ryšio, tačiau LGBT grupė būtent kaip ir kitos visuomenės mažumos, jaučiasi gyvendami stigmatiškoje socialinėje pozicijoje bei susiduria su nuolatiniu stresu. Šiaurės Airijoje atliktas tyrimas parodė, jog net 71% apklaustųjų yra galvoję atimti sau gyvybę, 34% yra kažkuriuo gyvenimo periodu diagnozuotas psichinė liga, 27% yra bandę atimti sau gyvybę.

Mokykla yra laikoma viena iš griežtai heteronormatyvių erdvių, kurioje LGBT asmenys dažnai slepia savo seksualinę orientaciją, tapatybę, jausmus. Naujojoje Zelandijoje nustatyta, kad šalies mokyklose taip pat egzistuoja heteronormatyvumas – homoseksualumo patologizacija, binarinis mąstymas, aiškiai išskiriantis lyčių skirtumus, *normalių* lyčių elgseną.

LGBT asmenys dažnai nelaiko savęs pilnavečiais visuomenės dalyviais. Jauni LGBT asmenys kur kas sunkiau priima socialinio atstumo faktą ir jaučiasi stipriau atskirti nuo visuomenės dėl savo amžiaus. Galimybė dalyvauti ekonomikoje, socialiniame ir kultūriniame gyvenime, sprendimų priėmime yra vienas iš pagrindinių socialinės integracijos būdų, o jaunimas dažnai jaučiasi nepakankamai atstovaujamas ar neišgirstas šiose srityse.¹¹

Homofobija dažniausiai pasireiškia kito žmogaus atžvilgiu, tačiau taip pat yra fiksuojama ir internalizuota homofobija – kuomet žmogus yra homoseksualus, tačiau jis arba stengiasi tai neigti, arba pripažįsta, jog vienintelis teisingas seksualinės orientacijos kelias yra heteroseksualumas. Homofobija beveik visada yra siejama su heteronormatyvumo sąvoka. Heteronormatyvumo sąvoka pradėta naudoti 1991 metais *Queer studies* teoretiko Maiklo Vornerio (angl. *Michael Warner*)¹²

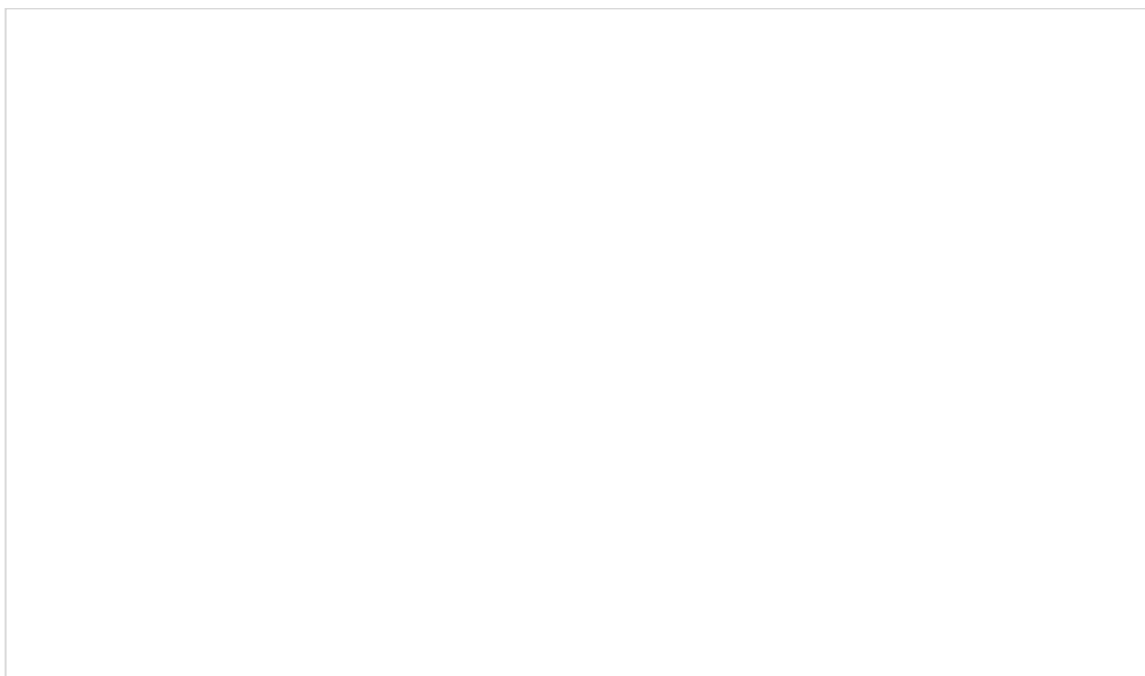
¹¹ Judit Takacs, ILGA-Europe, IGLYO, *Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe* (Brussels: ILGA-Europe, 2006), p. 13, 15, 19-21, 29-32

¹² European Institute for Gender Equality 2020; <<https://eige.europa.eu/lt/thesaurus/terms/1237>> [aplankyta 2020 03 20]

Kita LGBT asmenų grupė – biseksualai, kurie patiria bifobijos apraiškas. Sąvokos „homofobija“ ir „bifobija“ yra giminingos, tačiau tai nėra du vienodi dalykai. Bifobija gali būti skleidžiama ir iš homoseksualių asmenų pusės, ir iš heteroseksualių asmenų pusės. Dažniausiai bifobija pasireiškia neigiamų stereotipų taikymu arba tokios seksualinės orientacijos neigimu.¹³ Kai kurios studijos netgi aiškina biseksualumą nagrinėdami transeksualumą, remdamiesi tuo, kad biseksualūs asmenys, teigiama, dažniausiai yra transeksualūs. Teigiama, jog bifobijos apraiškas, nesupratimą ir netgi marginalizaciją biseksualai patiria ne tik iš bendrosios visuomenės, bet ir iš pačios LGBT+ bendruomenės.¹⁴

Transeksualai – paskutinė LGBT bendruomenės grupė, kuri susiduria su tokiomis problemomis kaip diskriminacija, nedarbas, benamyste, medikamentų ir medicininių paslaugų trūkumas bei kita.¹⁵

1 pav. Ar žinote, ką reiškia sąvoka „translytis asmuo?“



Šaltinis: *Translyčiai asmenys Lietuvoje: situacijos apžvalga* (2019);
<<https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/06/trans-infografikas-web.pdf>>

Sąvoka „transeksualai“ yra dažnai maišoma su „translyčiai“. „Sąvoka „translytis“ apima visus žmones, kurie jaučiasi kitokie, negu jų biologinė lytis.“ Taigi translyčiai gali nejausti noro pasikeisti savo lytį medicininiu būdu, taip pat jie gali jaustis ne tik vyrais ar moterimis, bet ir nepriskirti savęs nei vienai iš dviejų lyčių (angl. *Non-binary*). Transvestitai – asmenys, kurie kartais persirenginėja tradiciškai priešingai lyčiai priskirtiniais rūbais. LGL žmogaus teisių politikos

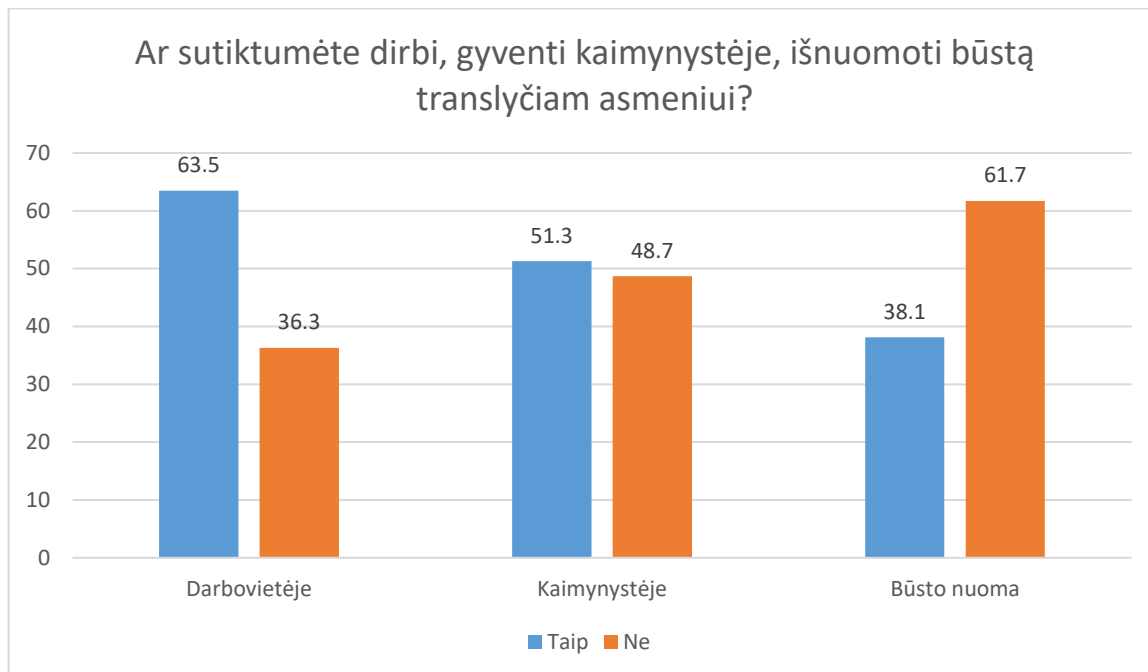
¹³ Surya Monro, *Bisexuality – Identities, Politics, and Theories* (Palgrave Macmillan, 2015), p. 4-8

¹⁴ Surya Monro, *Bisexuality – Identities, Politics, and Theories* (Palgrave Macmillan, 2015), p. 24, 25

¹⁵ Dr. P. Muralidharan, Dr. Syed Ibrahim, *Transgender people rights and problems* (Science, Technology and Development, ISSN: 0950-0707, 2020)

koordinatorius Tomas Vytautas Raskevičius teigia, kad transvestitai tai daro turėdami konkretų sumetimą, pav., siekiant surengti pramoginį performansą, tačiau netapatina savęs su kita lytimi.¹⁶

2 pav. Ar sutiktumėte dirbti, gyventi kaimynystėje, išnuomoti būstą translyčiam asmeniui?



Šaltinis: *Translyčiai asmenys Lietuvoje: situacijos apžvalga* (2019); <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/06/trans-infografikas-web.pdf>

Iš pavaizduotų lentelėje duomenų akivaizdu, kad transeksualių asmenų nesupratimas, jų vengimas yra norma – žmonės nenori arti savęs matyti transeksualių asmenų, juos sutikti.

Visos šios trys sąvokos yra panašios – baimė ar pyktis tam tikrai asmenų grupei. Homobija, bifobija ir transfobija pasireiškia diskriminacija, socialine atskirtimi, kriminalizavimu, marginalizavimu, fiziniu smurtu seksualinės orientacijos ar lytinio tapatumo pagrindais.¹⁷

2003 m. taip pat buvo atlikta pirmoji Lietuvos lesbiečių, gėjų ir biseksualų apklausa, kurioje dalyvavo iš viso 185 respondentai. Iš jų net 27% teigė, kad nors bent kartą buvo patyrę smurtą dėl savo seksualinės orientacijos, nors daugiausia respondentų (59%) yra asmenys nuo 18 iki 25 metų. Tarp smurtautojų buvo įvardinti ir bendradarbiai, bendrasmoksliai, o taip pat ir policijos pareigūnai (3 atvejai). Asmenys taip pat susidūrė su diskriminacija dėl savo lytinės orientacijos šeimoje, darbe, paslaugų sektoriuje, religinėse institucijose. Iš respondentų, išreiškusių norą emigruoti (73%), net 63% sutiko su teiginiu, kad šalies diskriminacijos prieš lesbietes, gėjus, biseksualius asmenis lygis būtų esminis faktorius šiam sprendimui priimti.¹⁸

¹⁶ *Sexual Health D&G* <<https://sexualhealthdg.co.uk/lgbt.php>> [aplankyta 2019-11-01]

¹⁷ LGL Nacionalinė LGBT teisių organizacija, *Žodynėlis* (2013 05 30); <<https://www.lgl.lt/zmogaus-teises/naudinga-zinoti/zodynelis/>> [aplankyta 2020 03 20]

¹⁸ E. Platovas et al, *Homofobija ir diskriminavimas*. (Lietuvos gėjų lyga, 2003) <<http://www.lgl.lt/assets/Homofobija-ir-diskriminavimas-Lietuvoje-lt-2003.pdf>> [aplankyta 2019-11-02]

2004 m. atliktas visuomenės nuomonės tyrimas parodė, jog iš pateiktų socialinių grupių seksualinės mažumos yra laikomos trečia labiausiai diskriminuojama grupe (16,5% respondentų mano, kad tai labiausiai diskriminuojama socialinė grupė). Didesnė dalis respondentų manė, jog tik pagyvenę žmonės (26,5%) ir neįgalūs asmenys (18,6%) yra labiau diskriminuojami nei seksualinės mažumos. Lietuvos žmogaus teisių instituto 2005 m. pateiktoje 2004 m. apžvalgoje pabrėžiama, kad: “Homoseksualių asmenų galimybės gyventi visavertį gyvenimą, neslepiant savo seksualinės orientacijos, yra ribotos. <...> jie (*homoseksualūs asmenys* – aut. Past.) neturi galimybės įteisinti savo partnerystę, spręsti bendros nuosavybės, paveldėjimo klausimus.”¹⁹

Apibendrinant galima teigti, kad LGBT bendruomenė yra diskriminuojama, o nuo lytinės orientacijos ir lytinės tapatybės priklauso, kaip tai vyksta, kokiose visuomenės grupėse. Visa LGBT bendruomenė susiduria su nesupratimu, diskriminacija ir vengimu. Homofobijos, bifobijos, transfobijos apraiškas patiria didžioji dalis LGBT bendruomenės narių, biseksualūs asmenys tai patiria ne tik iš plačiosios visuomenės, bet ir iš pačios LGBT bendruomenės. Transeksualūs asmenys yra labiausiai nesuprantama ir mažiausiai palaikoma LGBT grupė visuomenėje. Iš esmės LGBT socialinė atskirtis pasireiškia mažesniu įdarbinimo lygiu, atskirtimi bendraujant, socialinėse veiklose, ignoravimu, neįtraukimu į priimamus sprendimus, heteronormatyvumu.

1.3.LGBT asmenų teisių gynimo institucinė sistema

1.3.1. Tarptautinės nevyriausybinės organizacijos, ginančios LGBT asmenų teises

1.3.1.1. ILGA World ir ILGA-Europe

ILGA World – tarptautinė lesbiečių, gėjų, biseksualų, transeksualų ir interseksualų asociacija. Tai organizacijų asociacija, vienijanti daugiau nei 1600 organizacijų iš daugiau nei 150 šalių, kurios užsiima lesbiečių, gėjų, biseksualų, transeksualų ir interseksualų žmogaus teisių gerinimu savo visuomenėje. Organizacija buvo įkurta 1978 m. ir šiuo metu turi konsultacinės organizacijos statusą Jungtinėse Tautose.²⁰

Organizacija yra pasiskirsčiusi į šešis regionus, o tarp jų – ir ILGA-Europe. ILGA-Europe apima ne tik Europos regioną, bet ir centrinę Aziją. ILGA-Europe yra nepriklausoma, tarptautinė, nevyriausybinė skėtinė organizacija, vienijanti daugiau nei 600 organizacijų iš 54 šalių. Pagrindiniai veiksmai, kuriais ILGA-Europe kovoja už LGBTI asmenų žmogaus teises: 1) gina LGBTI asmenų teises ir kovoja už lygybę Europos Sąjungos ir Europos lygmeniu tokiose institucijose kaip Europos Taryba, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO); 2) dalyvavimas Europos teismų procesuose skatinant LGBTI asmenų teisių gynybą bei plėtrą – tai vienas pagrindinių ILGA-

¹⁹ *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje* 2004. Redagavo Dovilė Šakalienė et al. (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2005)

²⁰ ILGA World (2017-2020) < <https://ilga.org/about-us> > [aplankyta 2020 04 20]

Europe darbo metodų; 3) Organizuojami mokymai ir teikiama parama smulkesnėms LGBTI nevyriausybinėms organizacijoms bei LGBTI grupėms.²¹

1.3.1.2. „Amnesty International“

Visuomeninis judėjimas „Amnesty International“ susikūrė 1961 m. – judėjimą įkvepė teisininkas Peter Benenson po to, kuomet buvo suimti du studentai Portugalai, kėlę tostą už laisvę. Nuo tada iki dabar Amnesty International tapo pasauliniu judėjimu, vienijančiu daugiau nei 7 mln. asmenų, kovojančių už žmogaus teises.²²

Amnesty International daro tyrimus ir analizes bei viešina faktus apie žmogaus teisių pažeidimus bei tam tikrų asmenų grupių teisinę ir socialinę situaciją šalyse – Amnesty International siekia žmogaus teisių lygybės šalyse kreipdamasi į galingas visuomenės grupes – dideles kompanijas – ir šalių valdžios organus dėl žmogaus teisių pažeidimų, viešina statistikas, dalyvauja tarptautinėse konferencijose. Dabar Amnesty International kovoja už visas įmanomas žmogaus teises – nuo mirties bausmės panaikinimo iki seksualinių ir reprodukcinų teisių.²³²⁴

Kaip vieną iš labiausiai kenčiančių visuomenės grupių dėl pažeidžiamų žmogaus teisių kompanija išskiria būtent LGBTI asmenis. Amnesty International renka bei analizuoja LGBTI asmenų žmogaus teisių pažeidimus visame pasaulyje, jos viešina bei teikia statistikas ir ataskaitas apie žmogaus teisių situacijas įvairiose šalyse, pav.: Kompanija skelbia, kad tarp 2017 m. Spalio mėn. Ir 2018 m. rugsėjo mėn. Mažiausiai 369 asmenys buvo nužudyti dėl transeksualumo.²⁵²⁶

Amnesty International savo puslapio sekcijoje apie LGBT teises pateikia DUK apie LGBT tam, kad keltų žmonių empatiją bei supratimą šiai visuomenės grupei.

Amnesty International dėl LGBTI žmogaus teisių praplėtimo nacionalinėse teisinėse sistemose teikia rekomendacijas valdžios organams ir jų atstovams, kaip būtų galima patobulinti esamą įstatyminę sistemą – po Amnesty pradėtos kampanijos Taivane, Taivano Aukščiausiasis teismas nusprendė, kad tos pačios lyties asmenų santuokos draudimas prieštarauja Taivano Konstitucijai ir ši šalis tapo pirmoji Azijoje įteisinusi tos pačios lyties asmenų santuokas.²⁷ Amnesty

²¹ ILGA-Europe (2019) <<https://www.ilga-europe.org/who-we-are/what-ilga-europe>> [aplankyta 2020 04 25]

²² Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/who-we-are/>> [aplankyta 2020 05 15]

²³ Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/who-we-are/>> [aplankyta 2020 05 15]

²⁴ Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/what-we-do/>> [aplankyta 2020 05 15]

²⁵ Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/lgbt-rights/>> [aplankyta 2020 05 10]

²⁶ Trans Day of Remembrance (TDoR) 2018 Press Release (2018) <<https://transrespect.org/en/tmm-update-trans-day-of-remembrance-2018/>> [aplankyta 2020 05 10]

²⁷ Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/05/taiwan-same-sex-marriage-landmark-ruling/>> [aplankyta 2020 05 10]

International padarė įtaką priimant svarbius LGBTI bendruomenei įstatymus tokiose šalyse kaip Graikija, Danija ir Norvegija.²⁸²⁹³⁰

1.3.2. Insitucijos Lietuvoje, ginančios LGBT asmenų teises

1.3.2.1. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba buvo sukurta dėl 1999 m. kovo 1 d. įsigaliojusio LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo. Po šio įstatymo priėmimo, 1999 m. balandžio 20 d. buvo paskirta pirma moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierė.

2005 m. sausio 1 d. buvo priimta LR lygių galimybių įstatymas, kuriuo vadovaujantis įstaigos pavadinimas buvo pakeistas į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą.

Pagal LR lygių galimybių įstatymo 15 str., Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra valstybės biudžetinė įstaiga, finansuojama iš valstybės biudžeto, kontrolierius yra skiriamas LR Seimo penkerių metų kadencijai. Asmuo privalo būti neprikaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos, turėti aukštąjį teisinį išsilavinimą ir ne mažesnę nei dešimties metų teisinio darbo stažą.

Lygių galimybių kontrolierius, pagal LR lygių galimybių įstatymo 17 str., tiria įstatymo nustatyta tvarka skundus, atlieka tyrimus savo iniciatyva ir teikia konsultacijas dėl paklausimų. Tyrimai yra atliekami dėl įvairių diskriminacijos atvejų ar tiesiog atliekant diskriminacijos padėties apžvalgas. Kontrolierius taip pat „skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą.“

Tarnybos misija – „Užtikrinti lygių galimybių įgyvendinimą ir diskriminacijos prevenciją visuomenėje.“

Pagrindinė Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veikla – tai skundų priėmimas ir nagrinėjimas. Asmuo, jautęs patyręs diskriminaciją, gali pateikti e-skundą sukurtoje internetinėje platformoje adresu www.lygybe.lt. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kiekvienais metais gauna kelis šimtus skundų, įskaitant ir LGBT asmenų skundus, susijusių su diskriminacijos atvejais – yra skiriamos įvairios baudos, išpėjimai dėl diskriminacijos apraiškų. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gina bet kokį diskriminuojamą asmenį dėl 14 pagal Lietuvos įstatymus draudžiamų diskriminacijos pagrindų: religijos, amžiaus, negalios, lyties, lytinės orientacijos,

²⁸ Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/10/greece-vote-on-legal-gender-recognition-is-an-historic-step-forward-for-transgender-rights/>> [aplankyta 2020 05 10]

²⁹ Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/06/denmark-transgender-law/>> [aplankyta 2020 05 10]

³⁰ Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/03/norway-historic-breakthrough-for-transgender-rights/>> [aplankyta 2020 05 10]

tautybės, rasės, etninės priklausomybės, kalbos, pilietybės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, kilmės.³¹³²³³

Nors Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba iš esmės rūpinasi visų asmenų teisių užtikrinimu Lietuvoje, yra skiriamas didelės dėmesys LGBT kaip vienai pažeidžiamiausių visuomenės grupių žmogaus teisių klausimais.

1.3.2.2. Žmogaus teisių stebėjimo institutas

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (toliau – ŽTSI) yra nevyriausybinė, pelno nesiekianti viešosios advokacijos organizacija. Nors tai nėra valstybinė institucija, tačiau ŽTSI nuo instituto įsikūrimo 2003 m. aktyviai dirba dėl to, kad nacionalinės teisės aktai ir jų taikymo praktika atitiktų tarptautinius žmogaus teisių įsipareigojimus.

ŽTSI internetinėje svetainėje teigiama, kad „ŽTSI teisininkų, politikos ir socialinių mokslų ekspertų komanda atlieka tyrimus, teikia pasiūlymus teisės aktams ir programiniams dokumentams, dalyvauja darbo grupėse, rengia ataskaitas tarptautinėms žmogaus teisių priežiūros institucijoms, imasi bylų teismuose strateginiais žmogaus teisių klausimais, teikia ekspertines konsultacijas, vykdo projektus, organizuoja konvencinius ir nuotolinius mokymus teisėsaugos pareigūnams ir kitiems valstybės institucijų atstovams.“

ŽTSI nuo savo įsikūrimo beveik kiekvienais metais išleidžia buvusių metų apžvalgą dėl žmogaus teisių situacijos Lietuvoje, įskaitant ir LGBT asmenų teisinę bei socialinę situaciją šalyje, teigiamus bei neigiamus aspektus. Pirmoje, 2004 metais išleistoje apžvalgoje teigiama, kad “Lietuvos seksualinės mažumos patiria nuolatinę socialinę atskirtį dėl diskriminavimo lytinės orientacijos pagrindu.”³⁴

1.3.3. Nevyriausybinių organizacijos, ginančios LGBT asmenų teises

LGL (Lietuvos gėjų lyga) – nacionalinė LGBT teisių organizacija, kuri vienintelė Lietuvoje eksceptuoliai orientuojasi tik į LGBT asmenų teisių apsaugą. Įkurta 1993 m., organizacija priklauso didžiausioms tarptautinėms organizacijoms, kovojančioms už LGBT teises (ILGA, FRA ir kita), o taip pat yra Nacionalinio lygybės ir įvairovės forumo ir žmogaus teisių koalicijos narė.³⁵ LGL organizuoja įvairius renginius, tokius kaip „Baltic Pride“ eitynės, „Vaivorykštės dienos“, diskusijos LGBT tematika, taip pat užsiima lobistine veikla, remia LGBT asmenis, ginančius savo žmogaus teises Lietuvos ir Europos teismuose.³⁶

³¹ LR lygių galimybių įstatymas (2003 11 18, Nr. IX-1826)

³² LR Baudžiamasis kodeksas (2000 09 26, Nr. VIII-1968), str. 169, 179

³³ LR Konstitucija

³⁴ *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009-2010*. Redagavo Henrikas Mickevičius et al. (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011).

³⁵ LGL Nacionalinė LGBT teisių organizacija (2019) <<https://www.lgl.lt/lgl/apie-mus/>> [aplankyta 2020 04 29]

³⁶ LGL Nacionalinė LGBT teisių organizacija (2019) <<https://www.lgl.lt/lgl/veikla/>> [aplankyta 2020 04 29]

Tolerantiško jaunimo asociacija (TJA) yra nevyriausybinė organizacija, įsikūrusi 2005 m. Vilniuje. Tolerantiško jaunimo organizacija siekia ugdyti visuomenės pagarbą žmogui, skatinti toleranciją įvairioms visuomenės grupėms, didinti mažumų integraciją. Tolerantiško jaunimo organizacija rūpinasi LGBT teisėmis Lietuvoje – organizuoja įvairius renginius viešojoje erdvėje LGBT tematika, prisideda prie nacionalinių ir tarptautinių renginių LGBT tematika, išsako pozicijas aktualiais klausimais, informuoja teisėsaugą apie neapykantos kurstymą viešose erdvėse, rengia pranešimus. Taip pat prižiūri vieną didžiausių visuomeninės LGBT+ bendruomenės svetainę www.gayline.lt.³⁷³⁸

³⁷ Tolerantiško jaunimo asociacija <<http://www.tja.lt/index.php/lt/apie-tja>> [aplankyta 2020 04 18]

³⁸ GAYLINE.LT Visuomeninė Lietuvos LGBT+ svetainė (1995-2011) <<https://gayline.lt/>> [aplankyta 2020 05 20]

2. LGBT TEISIŲ APSAUGA IR ĮGYVENDINIMAS EUROPOS SAJUNGOJE IR LIETUVOJE

2.1. Teisės aktuose įtvirtintas LGBT asmenų teisių diskriminacijos draudimas

2.1.1. Tarptautiniai teisės aktai

Šiuo metu Europos Sąjungos lygmeniu nėra specifiškai uždrausta diskriminacija translytiškumo pagrindu, nors kai kurios Europos Sąjungos narės diskriminaciją dėl translytiškumo laiko diskriminacijos dėl lyties forma, taip pat dalis taip laiko diskriminacijos dėl lytinės orientacijos forma. Yra dalis valstybių, kuriose tokia diskriminacija nėra priskiriama nei diskriminacijai dėl lyties, nei dėl lytinės orientacijos, tad jose translyčiai asmenys gali remtis tik lygybės principu.³⁹

2000 m. ET Parlamentinė Asamblėja priėmė rekomendacijas, kuriose yra siūloma visoms valstybėms narėms įteisinti tos pačios lyties asmenų partnerystę nacionaliniuose teisės aktuose.

ET Parlamentinė asamblėja ir tolesnėse skelbiamose rezoliucijose ar rekomendacijose parodė susirūpinimą dėl LGBT asmenų teisinės padėties, ne kartą pabrėžė nediskriminavimo principą bei tos pačios lyties asmenų partnerystės įteisinimo būtinybę.⁴⁰

Direktyva 2000/78/EC (angl. *Employment Equality Directive*) uždraudžia diskriminaciją religinio įsitikinimo, neįgalumo, amžiaus ar seksualinės orientacijos pagrindais.⁴¹

Direktyva 2004/38/EC (angl. *Free Movement Directive*) – tos pačios lyties santuokos ar partnerystės, sudarytos kitose ES valstybėse, turi būti pripažįstamos.

Direktyva 2003/86/EC (angl. *Family Reunification Directive*) – užtikrina galimybę atvykti ir apsigyventi Europos Sąjungoje LGBTI trečiųjų šalių piliečiams.⁴²

Direktyva 2004/83/EC (angl. *Qualification Directive* arba *Council Directive*) – papildyta 2011 m., leidžia asmenims prašyti prieglobsčio seksualinės orientacijos ar lyties identiteto diskriminacijos pagrindais.⁴³

2000 m. gruodžio 7 d. Europos Komisijos, Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos priimtos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas diskriminuoti dėl skirtingų pagrindų, įskaitant ir seksualinę orientaciją.⁴⁴

Dar 2008 m. Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl galimos Europos Tarybos direktyvos (angl. *Anti-discrimination directive*), kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio principas

³⁹ *Being Trans in the EU* (2015) <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_en.pdf> [aplankyta 2020 05 24]

⁴⁰ Dr. Agnė Limantė, *Stiprėjantis tos pačios lyties asmenų šeiminių santykių teisinis pripažinimas Europoje*. (Lietuvos teisės institutas, 2019) <http://teise.org/wp-content/uploads/2019/07/Limante_2019_1.pdf> [aplankyta 2019 11 12]

⁴¹ Direktyva 2000/78/EC

⁴² Direktyva 2003/86/EC

⁴³ Direktyva 2004/38/EC

⁴⁴ *Europos teisės aktai* <<http://www.lygybesplanai.lt/europos-teises-aktai-2/>> [aplankyta 2019 11 13]

ne tik darbo rinkoje, neatsižvelgiant į amžių, negalią, seksualinę orientaciją ar religinius įsitikinimus – visgi Taryba šią direktyvą blokavo ir iki šiol ji yra nepriimta Europos Tarybos lygmeniu.⁴⁵ Nors buvęs Europos Komisijos pirmininkas Ž. K. Junkeris 2014 m. prisiminęs direktyvą siekė įtikinti nacionalines vyriausybes atsisakyti pasipriešinimo Taryboje ir neblokuoti dokumento, to pasiekti nepavyko – tam nepadėjo ir aštuntosios kadencijos Europos Parlamentas (2014-2019), raginęs priimti direktyvą įvairiomis rezoliucijomis. Dabartinė Europos Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen taip pat savo politinėse gairėse patvirtino lygybės svarbą ir įsipareigojo pasiūlyti naujus kovos su diskriminacija teisės aktus. Dabartinis Europos Parlamentas 2019 m spalio 22 d. surengė plenarinę diskusiją „*Taking forward the horizontal anti-discrimination directive*“, kurioje dar kartą buvo kreiptasi į Europos Tarybą ir Europos Komisiją daugumos Europos Parlamento narių prašymu priimti minimą direktyvą, kad būtų užpildytos apsaugos nuo diskriminacijos Europos Sąjungoje spragos.

Europos Parlamente 2019 m. buvo priimta rezoliucija dėl LGBTI veiksmų sąrašo ateities, kuriai pritarė 19 valstybių narių Maltos iniciatyva.

2.1.2. Tarptautiniai žmonių teises užtikrinantys dokumentai

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnyje „Diskriminacijos uždraudimas“ nėra išskirta diskriminacija dėl lytinės orientacijos ar lytinės tapatybės, tačiau yra pateikiamas diskriminacijos pagrindų sąrašas nėra baigtinis ir realiai apima diskriminaciją tiek lytinės orientacijos, tiek lytinės tapatybės atžvilgiu.⁴⁶

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje taip pat yra užtikrinama teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, asmens duomenų apsaugą (ypač aktualu transeksualiems asmenims), užtikrinama saviraiškos bei susirinkimų laisvės, laisvė pasirinkti profesiją ir teisė dirbti, diskriminacijos uždraudimas. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintos teisės yra svarbios LGBT asmens jų orumo išsaugojimo bei teisių gynimo prasme.⁴⁷

2.1.3. Nacionaliniai teisės aktai

Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – LRK) gali būti aiškinama kaip žmogaus teisių ir laisvių rinkinys. Aukščiausią galią turinčiame teisės akte Lietuvoje yra paminėtos pagrindinės visiems Lietuvos piliečiams užtikrinamos teisės, tačiau kai kurios iš jų yra ypač svarbios LGBT bendruomenei.⁴⁸

⁴⁵ *Legislative train schedule, Anti-discrimination directive* <<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-anti-discrimination-directive>> [aplankyta 2020 03 14]

⁴⁶ Europos Žmogaus teisių konvencija, 14 str.

⁴⁷ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 1-23 str.

⁴⁸ Dr. Vytautas Sinkevičius, *Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos* (2005 09 08); <https://www.mruni.eu/upload/iblock/f47/001_sinkevicius.pdf> [aplankyta 2020 03 08]

21 straipsnyje yra užtikrinama žmogaus teisė į orumo gynybą. Kadangi LGBT bendruomenė dažnai susiduria su engimu, ši teisė yra ypač svarbi LGBT asmenims ginant savo pažeistas teises. LRK 25 str. yra užtikrinama teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti – LGBT bendruomenė mano, jog būtent LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas pažeidžia šią saviraiškos laisvę cenzūruodamas LGBT asmenis.⁴⁹ LRK 29 str. Užtikrinamas žmonių lygiateisiškumo principas.⁵⁰

„Dabartinė situacija, kai nestandartinės seksualinės orientacijos asmenys, gyvendami šeimos gyvenimą, savo turiniu niekuo nesiskiriančiu nuo skirtingos lyties asmenų porų šeimos gyvenimo, neturi jokių teisių, susijusių su šeimos nario statusu, yra neteisinga ir prieštaraujanti konstituciniam lygiateisiškumo principui.“ – teigia prof. V. Mizaras.⁵¹

LRK 30 straipsnyje yra įtvirtinta bet kurio asmens teisė kreiptis į teismą – dažnai LGBT asmenys tam, kad įgyvendintų savo teises ar jas apgintų. LRK 36 str. Rašoma apie susirinkimų teisę – “Negalima drausti ar trukdyti piliečiams rinktis be ginklo į taikius susirinkimus.” Ši teisė yra ypač svarbi LGBT asmenims – jau tradicija tapusių “Baltic pride” eitynių organizavimas atkreipia dėmesį į šios visuomenės grupės žmogaus teisių stygių Lietuvos teisinėje sistemoje. „Taikaus susirinkimo organizavimas ir savo pozicijų pristatymas neturi nieko bendro su prieštaravimu dorovei.“ – prof. V. Mizaras teigia, jog toks požiūris, kad LGBT žmogaus teisėms akcentuoti organizuojamos eitynės už lygybę prieštarauja dorovei, pažeidžia Konstituciją.⁵² O taip pat paminėtas ir LRK 38 str., kuriame įvardijama, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Nors anksčiau šeima buvo suvokiama siaurąja prasme – sutuoktiniai su atžalomis, po 2011 m.⁵³ ir 2019 m.⁵⁴ LRKT sprendimų buvo išaiškinta, kad šeimos samprata Konstitucijoje yra neutrali lyties atžvilgiu.

LR lygių galimybių įstatyme yra įvardijama 14 diskriminacijos pagrindų, kuriuos stebėdama dirba LR lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba bei yra įvardijama valstybių ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, švietimo įstaigų ar kitų švietimo teikėjų bei mokslo ir studijų

⁴⁹ LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002 09 10, Nr. IX-1067), 4 str.

⁵⁰ LR Konstitucija, 29 str.

⁵¹ Kristina Aržuolaitienė, *LGBT* asmenų padėtis Lietuvoje: stagnacija jau 15 metų ir problemos kasdienybėje, apie kurias dažnas nesusimasto* (2019 10 25); <<https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/lgbt-asmenu-padėtis-lietuvoje-stagnacija-jau-15-metu-ir-problemos-kasdienybeje-apie-kurias-daznas-nesusimasto-1040-1197322>> [aplankyta 2020 05 02]

⁵² Mindaugas Jackevičius, *Profesorius apie LGBT asmenų diskriminaciją: pažeidžia Konstituciją ir primena nacistinę ideologiją* (2019 06 22); <<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1071177/profesorius-apie-lgbt-asmenu-diskriminacija-pazeidzia-konstitucija-ir-primena-nacistine-ideologija>> [aplankyta 2020 05 03]

⁵³ Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2011 09 28, Nr. 21/2008)

⁵⁴ Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)

institucijų, darbdavio pareiga įgyvendinti lygias galimybes atsižvelgiant į egzistuojančias opias diskriminacijos formas – tarp jų ir diskriminaciją dėl lytinės orientacijos.⁵⁵

2003 m. buvo priimtas naujas LR BK, kurio sudėtyje atsirado straipsniai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už diskriminaciją prieš įvairias visuomenės grupes, taip pat įskaitant ir asmenis, diskriminuojamus dėl seksualinės orientacijos – 169 str. Ir 170 str.

LR BK 169 str. Numato:

“Tas, kas atliko veiksmus, kuriais siekta žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl <...> seksualinės orientacijos <...> sutrukdyti lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai priklausančio asmens teises ir laisves, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.“

LR BK 170 str. panašus, tačiau čia baudžiamoji atsakomybė kyla už turint tikslą platinti gaminimą, įgijimą, siuntimą, gabenimą, laikymą dalykų, kuriuose tyčiojamasi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausantis asmuo dėl tam tikrų jo išorinių ar vidinių požymių, įskaitant ir seksualinę orientaciją.⁵⁶

Deja, šios normos yra retai naudojamos praktikoje. Nuo šių normų atsiradimo iki 2007 m. tik keturios bylos pagal šiuos straipsnius pasiekė teismą, taip pat keturios po ikiteisminio tyrimo nutraukimo buvo perkeltos į administracinę teiseną.

2.2. Konstitucinių žmogaus teisių užtikrinimas LGBT asmenims

2.2.1. Saviraiškos ir susirinkimų laisvės teisinis reglamentavimas ir praktinis įgyvendinimas

Saviraiškos laisvė – teisė skleisti savo nuomonę, idėjas ir įvairiomis formomis dalytis informacija.⁵⁷ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 11 straipsnyje yra užtikrinama kiekvienam teisė į saviraiškos laisvę: „Ši teisė apima laisvę turėti savo įsitikinimus, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijoms nekludant ir nepaisant valstybių sienų.“⁵⁸

LGBT saviraiškos laisvė yra ribojama LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymu – 4 str. 2 d. 16 punkt. Yra numatyta, kad “Neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai priskiriama viešoji informacija, kuria niekinamos šeimos

⁵⁵ LR lygių galimybių įstatymas (2003 11 18, Nr. IX-1826), str. 1

⁵⁶ LR Baudžiamasis kodeksas (2000 09 26, Nr. VIII-1968), 169, 170 str.

⁵⁷ Kas yra saviraiškos laisvė? (2020 04 08); <<https://www.zmogausteisiugidas.lt/lt/temos/saviraiskos-ir-ziniasklaidos-laisve/saviraiskos-laisve/kas-yra-saviraiskos-laisve>> [aplankyta 2020 03 24]

⁵⁸ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 11 str.

vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata.“⁵⁹

Dėl šio įstatymo teisės normos pritaikymo galima išskirti du atvejus:

1. 2013 m., LGL kreipėsi į LRT norėdami transliuoti socialinę reklamą, kviečiančią dalyvauti „Baltic Pride“ eitynėse „Už lygybę!“. LRT, vadovaudamasi įstatymu, siūlė reklamą transliuoti nakties metu (po 23 val.) su indeksu S (tik suaugusiems). Žurnalistų etikos inspektoriatas (ŽEIT) nusprendė, jog vienas norėtas transliuoti klipas yra tinkamas, tačiau kitas galimas transliuoti tik su indeksu S.⁶⁰ Po šio atvejo, LGL teigimu, dar ne kartą buvo pritaikytas šis įstatymas kreipusis į žiniasklaidos priemones dėl reklamos.⁶¹

2. 2014 m. išleista Neringos Dangvydės pasakų knyga „Gintarinė širdis“ (pasakojama apie dviejų vyrų santykius), kuri iškart buvo pradėta nagrinėti Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnybos (toliau – ŽEIT). 2014 m. balandžio 8 d. ŽEIT, išnagrinėjusi situaciją, nurodė, kad „knygoje „Gintarinė širdis“ formuojama nuostata, jog šeimą gali sukurti tos pačios lyties asmenys, kas remiantis Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu laikytina nepilnamečiams neigiamą poveikį darančia informacija. Jos skleidimas nėra draudžiamas, tačiau knygos su tokiu turiniu platinimas turėtų būti ribojamas, ant knygos įdėklų ar pakuočių turi būti aiškiai įskaitomas atitinkamas įspėjamasis užrašas arba indeksas „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų“ arba „N-14“⁶²

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo taikymas pasikeitė 2019 m., kuomet dėl 2019 m. spalio 7 d. LRT rodytos laidos „Spalvos. Gėjai tėčiai“⁶³ 2019 m. lapkričio 6 d. Lietuvos radijo ir televizijos komisija (toliau – LR TK) svarstė gautus skundus dėl minėtos LRT laidos atitikimo LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymui. LR TK, atsižvelgdama į „minėtos programos tikslą <...>, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas, Europos Žmogaus Teisių

⁵⁹ LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002 09 10, Nr. IX-1067), 4 str.

⁶⁰ Eglė Kuktoraitė, *Nepilnamečių apsauga ar LGBT turinio cenzūra?* (2018 10 18);

<<https://manoteises.lt/straipsnis/nepilnameciu-apsauga-ar-lgbt-turinio-cenzura/>> [aplankyta 2019 11 03]

⁶¹ Eglė Digrytė, *Lietuvos gėjų lygos vadovas Vladimiras Simonko: LRT socialinę „Baltic Pride“ reklamą prilygino pranešimams apie alkoholį ir tabaką* (2013 07 12); <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvos-geju-lygos-vadovas-vladimiras-simonko-lrt-socialine-baltic-pride-reklama-prilygino-pranesimams-apie-alkoholi-ir-tabaka-56-353141>> [aplankyta 2020 02 13]

⁶² *Ištirtas skundas dėl knygos „Gintarinė širdis“* (2014 09 04); <<https://manoteises.lt/straipsnis/istirtas-skundas-del-knygos-gintarine-sirdis/>> [aplankyta 2020 02 15]

⁶³ Laida *Spalvos. Gėjai tėčiai* (2019-10-07, LRT) <<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000080626/spalvos-gejai-teciai>> [aplankyta 2019 11 03]

Teismo praktiką <...>“ nusprendė, kad minėta programa nepažeidžia minėto įstatymo ir nėra priskirtina prie neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos.⁶⁴

Taigi Konstitucijoje įtvirtinta saviraiškos laisvė LGBT asmenims yra ribojama LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymu – LGBT asmenys negali viešose erdvėse teigiamai kalbėti apie savo orientaciją, apie LGBT visuomenės patiriamas problemas – dėl šios priežasties visuomenės supratimas LGBT bendruomenės atžvilgiu negali būti pagerintas. Iš esmės tai yra diskriminacinis įstatymas, teigiantis, jog homoseksualūs ir biseksualūs santykiai prieštarauja dorovei, LGBT asmenys negali jaustis pilnaverte visuomenės dalimi, kuomet iš jų yra atimama viena pagrindinių Konstitucijoje užtikrinamų teisių.

Susirinkimų laisvė yra įtvirtinta Konstitucijos 36 str.: „Negalima drausti ar trukdyti piliečiams rinktis be ginklo į taikius susirinkimus. Ši teisė negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai reikia apsaugoti valstybės ar visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ar dorovę arba kitų asmenų teises ir laisves.“⁶⁵

2009 m. įvyko pirmosios „Baltic Pride“ eitynės už lygybę Rygoje, kuriomis buvo siekiama atkreipti dėmesį į lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų (LGBT) teisinę, socialinę padėtį.⁶⁶

2010 m. įvyko pirmosios tokios „Baltic Pride“ eitynės Lietuvoje – jos įvyko nuošalioje Vilniaus Neries pakrantėje esančioje Upės gatvėje. Preliminariais duomenimis eitynėse dalyvavo 350 asmenų, apie 2000 asmenų eitynes stebėjo – tarp stebėtojų buvo agresyviai nusiteikusių asmenų, eitynių metu buvo sulaikyta 19 žmonių. Seimo nariams Kazimierui Uokai ir Petriui Gražuliui buvo iškeltos administracinės bylos dėl riausių kurstymo, tačiau jiems nebuvo Seime panaikinta neliečiamybė.⁶⁷

2013 m. „Baltic Pride“ organizatoriai reikalavo leisti organizuoti eitynes Gedimino prospekte, tačiau Vilniaus miesto savivaldybė nusprendė leisti jas rengti tik Upės gatvėje. Organizatoriams kreipusis į teismą savivaldybė buvo įpareigota leisti organizuoti eitynes Gedimino prospekte.⁶⁸

⁶⁴ Lietuvos radijo ir televizijos komisijos sprendimas (2019-11-06); <<https://www.rtk.lt/pranesimai-spaudai/televizijos-programa-spalvos-gejai-teciai-istatymu-nepazeide/>> [aplankyta 2019-11-04]

⁶⁵ LR Konstitucija, 36 str.

⁶⁶ *The first ever Baltic Pride will take place in Riga May 15 – 17, 2009* (2008 11 10); <<https://www.lgl.lt/en/?p=1248>> [aplankyta 2020 04 18]

⁶⁷ *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009-2010*. Redagavo Henrikas Mickevičius et al. (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011)

⁶⁸ Vilmantas Venckūnas, *Skandalingos eitynės Lietuvoje: nuo kryžiaus iki aidinčių šūvių* (2019 06 08); <<https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/1002790/skandalingos-eitynes-lietuvoje-nuo-kryziaus-iki-aidinciu-suviu>> [aplankyta 2020 04 13]

2016 m. ir 2019 m. „Baltic Pride” eitynių pagrindiniam organizatoriui Lietuvoje Lietuvos gėjų lygai buvo iškart suteiktas leidimas organizuoti eitynes pagrindinėje miesto gatvėje – Gedimino pr.⁶⁹

Tik pirmųjų „Baltic Pride” eitynių metu buvo sužalotas asmuo bei stipriai sutrikdyta visuomeninė tvarka, 2013, 2016 ir 2019 m. buvo pilnai užtikrintas eitynėse dalyvavusių asmenų saugumas, įgyvendinta Konstitucijoje reglamentuota susirinkimų laisvės teisė.

Konstitucinės susirinkimų laisvės gynyba LGBT asmenų atžvilgiu Lietuvoje pasikeitė neatpažįstamai per maždaug dešimtmetį – dar 2010 m. neleidus rengti eitynių pagrindine miesto gatve ir neužtikrinus saugumo, kiekvienų eitynių metu situacija ėmė gerėti ir šiuo metu eitynės yra rengiamos norimoje vietoje, LGBT asmenų teisės nėra ribojamos ir yra užtikrinamos eitynių dalyvių saugumas. Tai yra pozityvi praktika palyginus su keliomis kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, pavyzdžiui, Lenkija.

2.2.2. Teisės į lyties pakeitimą užtikrinimas

2003 m.. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso antros knygos 27 straipsnyje buvo įtvirtinta norma, kad *nesusituokęs pilnametis asmuo turi teisę medicininiu būdu pakeisti savo lytį, jeigu tai mediciniškai įmanoma*. Nors antroji šio straipsnio dalis teigia, kad lyties keitimo procedūrą eigą nustato kiti įstatymai, tokių įstatymų nėra.⁷⁰ Tai yra įstatyminė spraga ir, nors su šia spraga transeksualūs žmonės susiduria ir privalo kreiptis į teismus dėl savo teisės įgyvendinimo, įstatymų leidėjas iki dabar nenusprendė papildyti įstatyminės bazės ir ištaisyti vieną pagrindinių teisėkūros principo pažeidimą.

L. prieš Lietuvą byloje EŽTT 2007 m. buvo pripažinta, kad nebuvo nustatyta procedūra, kaip turėtų būti keičiama lytis, dėl ko Lietuvos Respublika pažeidžia 8 Konvencijos straipsnį. EŽTT įstatymų papildymui Lietuvai skyrė trijų mėnesių terminą, tačiau įstatyminė bazė nėra papildyta šiuo aspektu.⁷¹

Remiantis 2017 m. EŽTT byla *A. P., Garçon ir Nicot prieš Prancūziją* Teismas nustatė, kad nacionaliniuose Prancūzijos įstatymuose įtvirtintas reikalavimas translyčiams žmonėms privalomai pereiti lyties keitimo procedūrą norint pasikeisti dokumentus yra diskriminacinis ir pažeidžia žmogaus teises.⁷²

Po šio sprendimo, translyčiams Lietuvos piliečiams yra išduodami dokumentai ir be lyties pakeitimo procedūrų – 2019 m. rugpjūčio 8 d. byloje E2YT-3485-393/2019 sprendime teigia:

⁶⁹ Eglė Kuktoraitė, „Baltic Pride“ dešimtmetis Lietuvoje: kaip pirmosios LGBT bendruomenės eitynės buvo pristatomos žiniasklaidoje? (2020 03 25); < <https://www.lgl.lt/naujienos/baltic-pride-desimtmetis-lietuvoje-kaip-pirmosios-lgbt-bendruomenes-eitynes-buvo-pristatomos-ziniasklaidoje/> > [aplankyta 2020 04 23]

⁷⁰ LR civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864), str. 2.27

⁷¹ Europos žmogaus teisių teismo byla: *L. v. Lithuania*, Eur. Ct. HR, A. No. 27527/03, (2007)

⁷² Europos žmogaus teisių teismo byla: *A.P., Garçon and Nicot v. France*. Eur. Ct. HR, 79885/12, 52471/13, 52596/13 (2017)

„Kadangi įstatymo leidėjas iki šiol nėra priėmęs įstatymo dėl lyties pakeitimo procedūrų taikymo bei neapibrėžė įstatyminiu lygmeniu sąvokos „lyties pakeitimas“ ar „lyties pakeitimas medicininio būdu“, teismas šalina šią įstatymo spragą, ad hoc nustatydamas, kad sąvoka „lyties pakeitimas“ neturi būti siejama vien tik su chirurginiu negrįžtamu biologinės lyties pakeitimu.“⁷³

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2019 m.⁷⁴ pateiktoje translyčių asmenų situacijos apžvalgoje Lietuvoje tarnyba pateikia net aštuonias rekomendacijas, kaip turėtų būti užtikrinamos translyčių asmenų teisės teisiniu, administraciniu ir socialiniu lygmeniu:

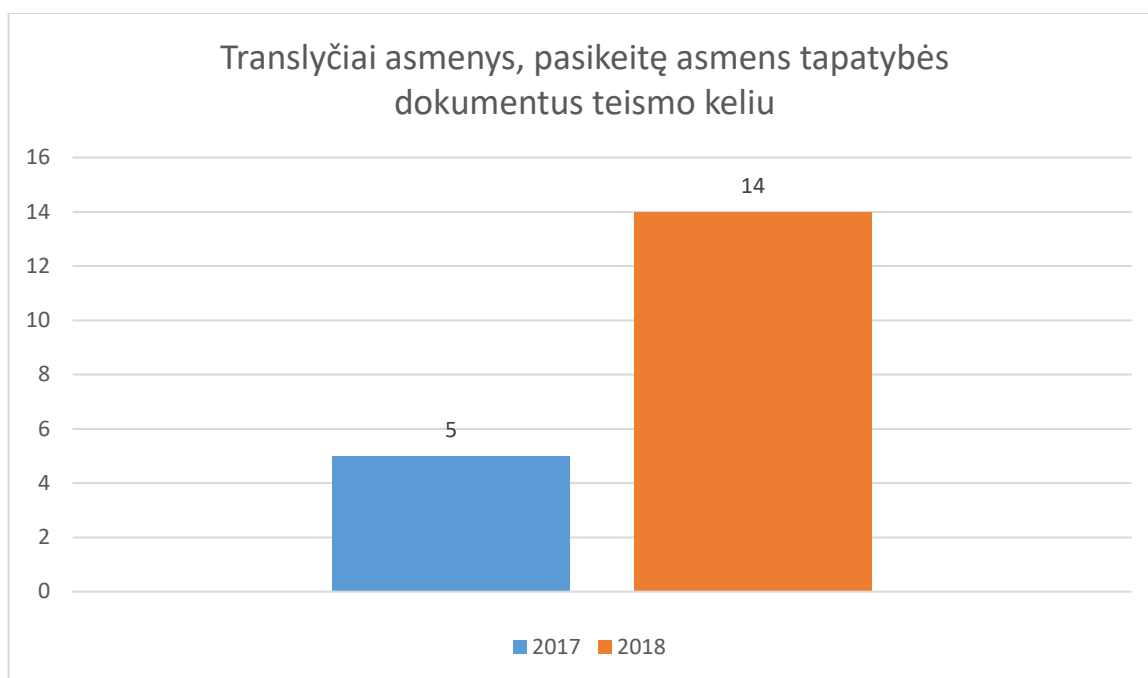
1. Priimti *Asmens lytinės tapatybės pripažinimo* įstatymą;
2. Sukurti administracinę dokumentų keitimo procedūrą;
3. Įtvirtinti diskriminacijos lytinės tapatybės pagrindu draudimą nacionaliniuose teisės aktuose;
4. Užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą translyčiams asmenims;
5. Užtikrinti asmens duomenų apsaugą po dokumentų keitimo (pav., keičiant aukštojo mokslo diplomus)
6. Užtikrinti, kad translyčiai asmenys galėtų verstis įvairiomis profesijomis (pvz., notaro, prokuroro, teisėjo ir pan.)
7. Depatologizuoti translytiškumą, atsižvelgiant į Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas;
8. Pripažinti tos pačios lyties šeimas, kad translyčiai asmenys nebūtų priversti išardyti jau sudarytos santuokos ar partnerystės.

⁷³ L. N., Alytaus apylinkės teismo Lazdijų rūmai (2019, nr. E2YT-3485-393)

⁷⁴ *Translyčiai asmenys Lietuvoje: situacijos apžvalga* (2019); <

<https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/06/trans-infografikas-web.pdf>> [aplankyta 2020 04 14]

3 pav. Translyčiai asmenys, pasikeitę asmens tapatybės dokumentus teismo keliu.

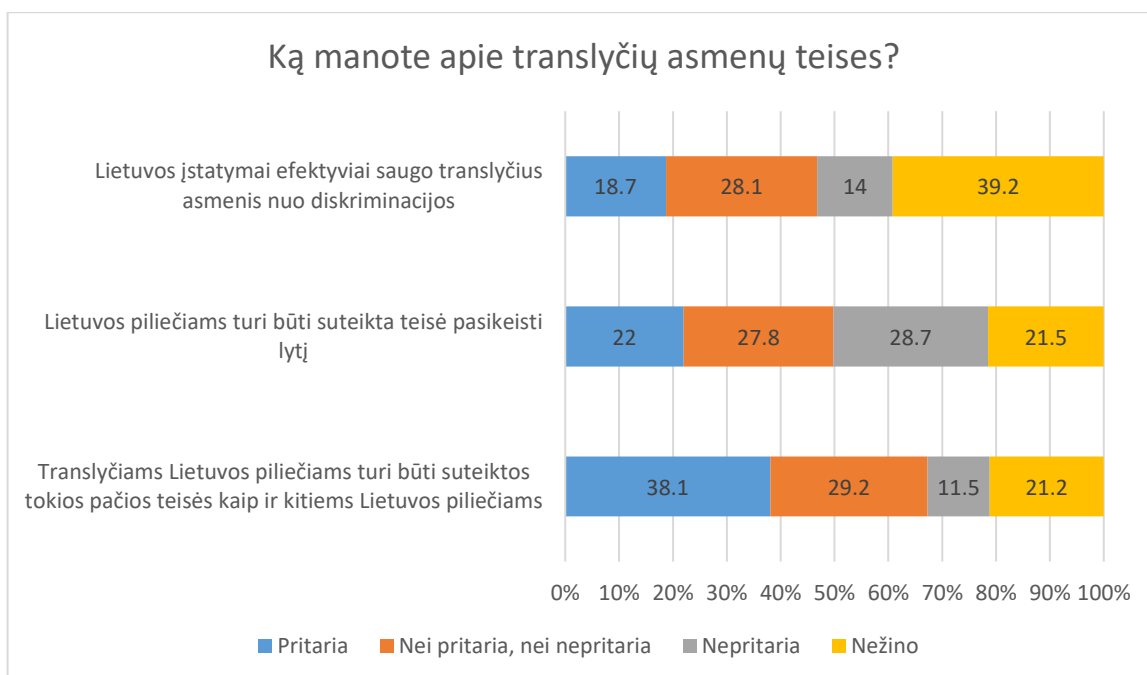


Šaltinis: *Translyčiai asmenys Lietuvoje: situacijos apžvalga* (2019); <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/06/trans-infografikas-web.pdf>

Apibendrinant galima teigti, jog Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atskleidžia, kiek daug trūksta, jog transeksualiems asmenims būtų užtikrintos visos žmogaus teisės bei šie asmenys būtų pilnai integruoti į visuomenę. Manau, kad svarbiausias šiuo metu yra antrasis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pateiktų rekomendacijų punktas – administracinės dokumentų keitimo procedūros sukūrimas. Šiuo metu transeksualūs asmenys privalo kreiptis į teismą dėl dokumentų pakeitimo, nes įstatymų leidėjas yra neveiksnius priimti atitinkamus dokumentus jau 13 m. Praėjus nuo EŽTT bylos *L. prieš Lietuvą*, kurioje įstatymų leidėjui buvo duotas trijų mėnesių terminas priimti atitinkamus teisės aktus. Iš esmės, nors Lietuvoje ir galima pasikeisti lytį, yra didžiulių transeksualų žmogaus teisės spragų, kurias būtina taisyti.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pateiktoje situacijos apžvalgoje apie translyčius asmenis yra pateikiamas ir aktualus visuomenės požiūris:

4 pav. Ką manote apie translyčių asmenų teises?



Šaltinis: *Translyčiai asmenys Lietuvoje: situacijos apžvalga* (2019);
<<https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/06/trans-infografikas-web.pdf>>

Iš duomenų matyti, kad didelė visuomenės dalis Lietuvoje nesupranta translyčių asmenų ir, nors tiki, jog translyčiams asmenims turi būti suteikiamos tokios pačios teisės kaip ir kitiems Lietuvos piliečiams, tačiau tarp šių teisių neturėtų būti lyties keitimo galimybės. Didelė dalis apklaustųjų – net penktadalis asmenų – teigė neturintys nuomonės dėl translyčių asmenų teisių. Kita vertus, translyčių asmenų diskriminacijos problema yra aiškiai pastebima net ir pakankamai transfobiškoje visuomenėje – manoma, jog Lietuvos įstatymai nepakankamai efektyviai gina translyčius asmenis nuo diskriminacijos.

Europos Sąjungoje visose 28-oje šalyje asmenys turi teisę būti laikomi jų preferuojamos lyties.⁷⁵

Daugumoje Europos Sąjungos valstybių yra teisminės arba administracinės procedūros, kuriomis žmonės gali teisiškai pasikeisti savo lytį (dokumentuose).⁷⁶

Šiuo metu yra išskiriamos penkios Europos Sąjungos šalys, kuriose nėra nustatyta jokių civilinio lyties pripažinimo procedūrų arba jos yra nepilnos – Kipras, Bulgarija, Latvija, Lietuva ir Lichtenšteinas. Bulgarijoje, panašiai kaip ir Lietuvoje, yra nemažai įstatymų, kuriuose numatyta galimybė pasikeisti lytį, tačiau nėra nei vienos teisės normos, iš tiesų sureguliuojančios lyties keitimo civilinę procedūrą. Kipre nėra įstatymo, skirto lyties keitimo civiline tvarka procedūroms

⁷⁵ Dr. P. Muralidharan, Dr. Syed Ibrahim, *Transgender people rights and problems* (Science, Technology and Development, ISSN: 0950-0707, 2020)

⁷⁶ Dr. P. Muralidharan, Dr. Syed Ibrahim, *Transgender people rights and problems* (Science, Technology and Development, ISSN: 0950-0707, 2020)

įteisinti – Kipro civilinių registrų kodekso 40 str. yra numatyta, kad galima koreguoti gimimo faktus Populiacijos aplanke, tačiau toks koregavimas gali būti prirašomas tik papildomai prie originalių gimimo failų.⁷⁷

Nors Kipre, Bulgarijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Lichtenšteine lyties keitimo civiline tvarka teisinėse normose nėra pilnai reglamentuota arba nėra reglamentuota iš viso, visose jurisdikcijose yra užfiksuoti lyties keitimo dokumentuose faktai atskiriems asmenims.

Dalyje Europos Sąjungos šalių yra reikalavimai pasidaryti lyties keitimo operaciją ir/ar sterilizaciją norint pasikeisti lytį asmens dokumentuose.

Šalys, kurios reikalauja tiek lyties keitimo operacijos, tiek sterilizacijos: Kipras, Čekijos Respublika, Latvija, Rumunija, Slovakija.

Šalys, kurios reikalauja tik lyties keitimo operacijos: Estija, Lietuva.

Šalys, kurios reikalauja tik sterilizacijos: Suomija.⁷⁸

Nors Lietuvoje oficialiai reikalaujama atlikti lyties keitimo operaciją norint pasikeisti asmens dokumentus, tačiau Lietuvos teismų jurisprudencijoje yra susiformavusi kiek kitokia praktika ir yra leidžiama asmenims pasikeisti lytį asmens dokumentuose dar nepasikeitus lyties mediciniškai, o tik pradėjus medicininį lyties pakeitimo procesą ar keičiantis socialinei elgsenai.⁷⁹

Manau, kad sterilizacijos reikalavimas yra pažeidžiantis pagrindines asmens teises – teisę į privatus gyvenimo neliečiamumą, kūno neliečiamumą, teisę sukurti šeimą. Sterilizacija pažeidžiamas žmogaus orumas, tokia prievartinė intervencija į žmogaus organizmą yra fizinė ir psichologinė trauma. Sterilizacijos reikalavimas yra visiškai nesuderinamas su pamatinėmis žmogaus teisėmis. Lyties keitimo operacijos reikalavimas taip pat yra nesuderinamas su žmogaus teisėmis, tačiau neatitimama iš esmės prigimtinė žmogaus teisė ir galimybė – reprodukcija. Visgi tiek ES, tiek nevyriausybinės organizacijos reikalauja panaikinti šiuo reikalavimus norint pasikeisti lytį civiline tvarka.

2.2.3. Šeimos teisės įgyvendinimas: teisė į santuoką ir partnerystę

Visose Europos Sąjungos valstybėse, įskaitant ir Lietuvos Respubliką, tos pačios lyties asmenų santykiai yra legalūs, t.y., dekriminalizuoti.⁸⁰

Danija tapo pirmoji tiek Europoje, tiek pasaulyje, 1989 m., teisės aktais įtvirtinusi galimybę tos pačios lyties poroms sudaryti partnerystę. Tai buvo didžiulis žingsnis LGBT asmenų teisinio teisingumo link – dar didesnis buvo žengtas Nyderlandų, kuomet 2001 m. Nyderlandai tapo

⁷⁷ *Being Trans in the EU* (2015) < https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_en.pdf > [aplankyta 2020 05 24]

⁷⁸ *Being Trans in the EU* (2015) < https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_en.pdf > [aplankyta 2020 05 24]

⁷⁹ A. K., Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai (2018, Nr. 2YT-4442-800)

⁸⁰ *Being Trans in the EU* (2015) < https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_en.pdf > [aplankyta 2020 05 24]

pirmąją šalimi pasaulyje, įsiteisinti tos pačios lyties santuokas. Nors Danija ir buvo pirmoji pasaulyje, įteisinti tos pačios lyties asmenų registruotą partnerystę, tačiau santuoką šalis pasiryžo pripažinti tik 2012 m.⁸¹

5 pav. Europos Sąjungos valstybės narės, pripažinusios tos pačios lyties asmenų santuokas



Šaltinis: European Parliamentary Research Service, *The rights of LGBTI people in the European Union* (2019). <http://europarl.europa.eu/denmark/resource/static/files/import/eutilpride2019/eprs_bri-2019-637950_en-3.pdf>

Šiuo metu keturiolikoje Europos Sąjungos valstybių yra numatytas teisinis reguliavimas, leidžiantis tuoktis tos pačios lyties poroms: Nyderlanduose, Belgijoje, Ispanijoje, Švedijoje, Portugalijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje, Liuksemburge, Airijoje, Suomijoje, Maltoje, Vokietijoje ir Austrijoje.⁸²

Vertas paminėjimo yra fenomenalus 2017 m. Austrijos Konstitucinio Teismo sprendimas – nors pats EŽTT yra pasakęs, kad tos pačios lyties santuokos neturi būti užtikrinamos pagal Konvenciją, Austrijos Konstitucinis Teismas, spręsdamas, ar Austrijos civiliniame kodekse numatyta norma, kad santuoka yra sudaroma tik tarp vyro ir moters, neprieštarauja Austrijos Konstitucijai, nutarė, kad neužtikrinamas tos pačios lyties asmenims teisės į santuoką pažeidžia Austrijos Konstitucijoje numatytą lygybės principą bei toks teisės aktas yra diskriminacinis. Vadovaujantis šiuo teismo sprendimu nuo šių metų sausio 1 d. Austrijoje gali tuoktis tos pačios lyties poros.⁸³ Toks sprendimas yra visai nepopuliarus kitų Europos Sąjungos valstybių teismuose – Portugalijos, Italijos ir Prancūzijos teismai, sprendę analogišką klausimą 2009 ir 2010 m., nutarė, kad teisės į santuoką buvimas tik heteroseksualioms poroms yra nediskriminacinis ir nepažeidžia šalių Konstitucijų. Tiesa, teismų sprendimuose galime rasti skatinimus judėti į priekį LGBT asmenų teisių srityje, nes to reikalauja visuomenės pokyčiai, atsiranda nauji poreikiai, žmonija evoliucionuoja.⁸⁴

⁸¹ European Parliamentary Research Service, *The rights of LGBTI people in the European Union* (2019). <http://europarl.europa.eu/denmark/resource/static/files/import/eutilpride2019/eprs_bri-2019-637950_en-3.pdf> [aplankyta 2019 11 15]

⁸² Žr. 81 išnašą.

⁸³ Constitutional Court of Austria *Distinction between marriage and registered partnership violates ban on discrimination* (2017); <https://www.vfgh.gv.at/medien/Ehe_fuer_gleichgeschlechtliche_Paare.en.php> [aplankyta 2019 11 14]

⁸⁴ Žr. 81 išnašą.

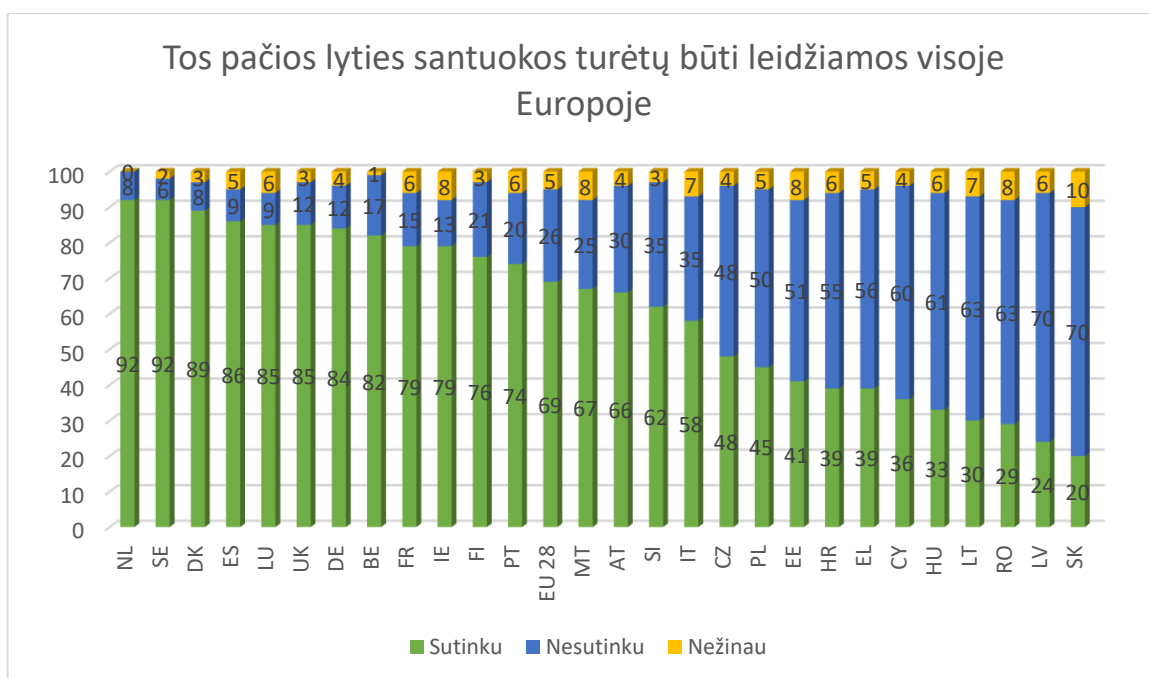
Septyniose iš Europos Sąjungos valstybių Konstitucijų yra įtvirtintas teiginys, paneigiantis tos pačios lyties santuokas – Bulgarijoje, Kroatijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Slovakijoje.⁸⁵

Taip pat dar aštuonios šalys numato kitokią tos pačios lyties asmenų santykių registraciją, kaip, pav., civilinę partnerystę – tai Slovėnija, Estija, Italija, Graikija, Čekijoje, Kipre, Vengrijoje, Kroatijoje.

Šešios šalys – Bulgarija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Rumunija ir Slovakija – nenumato jokio tos pačios lyties asmenų santykių įteisinimo.⁸⁶

Eurobarometro 2019 m. Europos Sąjungos valstybėse atliktos apklausos apie LGBT asmenys surinkti duomenys parodo įvairias tendencijas Europos regionuose.

6 pav. Tos pačios lyties santuokos turėtų būti leidžiamos visoje Europoje



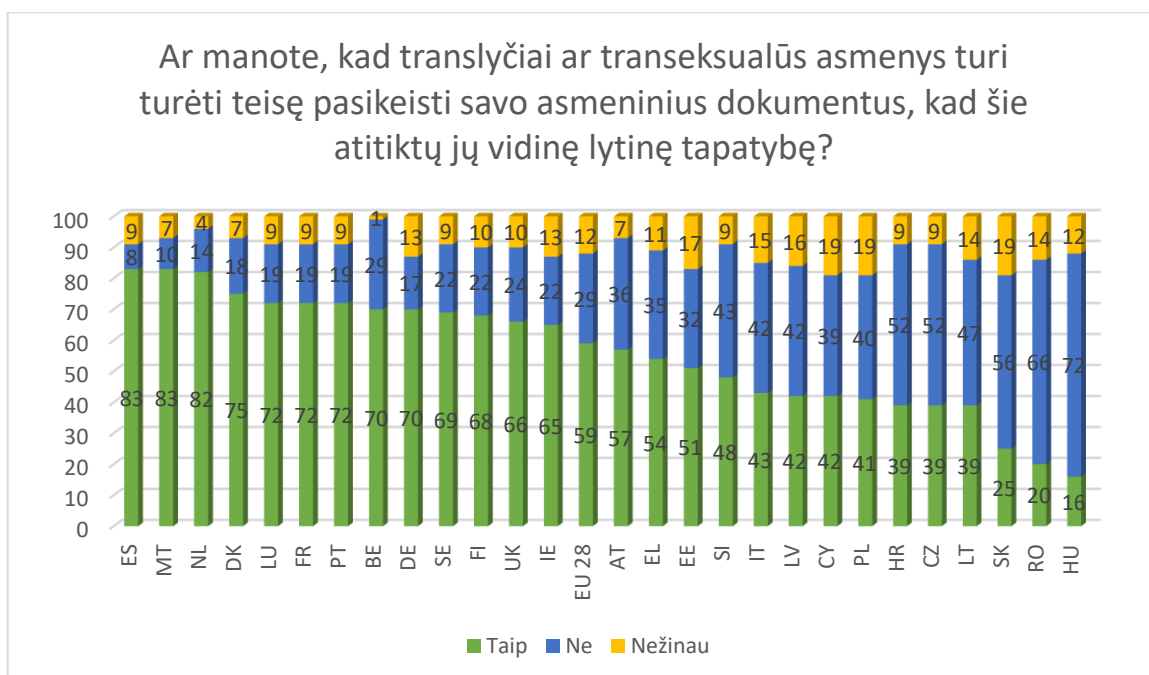
Šaltinis: European Parliamentary Research Service, *The rights of LGBTI people in the European Union* (2019).
http://europarl.europa.eu/denmark/resource/static/files/import/eutilpride2019/eprs_bri-2019-637950_en-3.pdf

⁸⁵ Žr. 81 išnašą.

⁸⁶ European Parliamentary Research Service, *The rights of LGBTI people in the European Union* (2019).

http://europarl.europa.eu/denmark/resource/static/files/import/eutilpride2019/eprs_bri-2019-637950_en-3.pdf
 [aplankyta 2019 11 15]

7 pav. Ar manote, kad translyčiai ar transeksualūs asmenys turi turėti teisę pasikeisti savo asmeninius dokumentus, kad šie atitiktų jų vidinę lytinę tapatybę?



Šaltinis: European Parliamentary Research Service, *The rights of LGBTI people in the European Union* (2019). <http://europarl.europa.eu/denmark/resource/static/files/import/eutilpride2019/eprs_bri-2019-637950_en-3.pdf>

Nors klausimas, pateiktas apie homoseksualių asmenų teises bei transeksualių asmenų teises iš esmės išskiria šalis, lyderiaujančias pagal toleranciją šioms atskiroms grupėms, Lietuva abiejose statistikose yra viena paskutiniųjų. Visgi ES vidurkis yra pozityvus ir turi teigiamą tendenciją.

2.3. Formuojamos vertybės LGBT asmenų atžvilgiu ES valdančiuosiuose organuose

Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja 2010 m. balandžio 29 d. priėmė rezoliuciją Nr. 1728 (2010) „Diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės“ – šia rezoliucija valstybės narės yra raginamos sudaryti galimybę pripažinti tos pačios lyties asmenų partnerystę, jei partnerystės galimybė yra suteikta heteroseksualioms poroms. Taip pat šioje rezoliucijoje reikalaujama šalių suteikti tos pačios lyties užsieniečiui partneriui galimybę gyventi šalyje lygiai tokiais pačiomis galimybėmis kaip ir užsieniečiui partneriui esant kitos lyties. Europos Taryba taip pat taiko sustiprintos priežiūros procedūrą dėl neįteisinto lyties keitimo (2014 m.)⁸⁷

Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtoje rekomendacijoje Nr. CM/Rec(2010)5 rekomendavo Europos Sąjungos valstybėms efektyviai kovoti su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės - turi būti patvirtintos ir įgyvendinamos teisinės ar kitos

⁸⁷ *A strategy to unite the EU, in the face of divisive tactics* (2019); <<https://www.ilga-europe.org/blog/strategy-unite-eu-face-divisive-tactics>> [aplankyta 2020 02 17]

priemonės, skirtos užkirsti kelią diskriminacijai šiais pagrindais, prižiūrėti LGBT asmenų teises, skatinti visuomenės toleranciją.⁸⁸

2016 m. Europos Komisijos pirmininkas Žanas-Klodus Junkeris (angl. *Jean-Claude Juncker*) pasmerkė vieno iš Europos komisarų, Günther Oettinger, kalbą, pasakytą Hamburgo versininkų susitikime, kurios metu Europos komisaras, šaipydamasis iš Vokietijos liberalaus požiūrio, juokavo: „<...> after that, perhaps the obligatory homosexual marriage will be introduced!” Tuometinis Europos Komisijos pirmininkas prisipažino, kad liepė šiam Europos komisarui viešai atsiprašyti: „A Commissioner cannot hold such views. I told him he had to apologise to those who could have felt targeted. <...> I was particularly shocked by what he said on the subject of homosexuals.“⁸⁹

Taip pat 2015 m. gruodį Europos komisija paskelbė „LGBTI lygybės skatinimo veiksmų sąrašas“ (angl. *List of Actions to Advance LGBTI Equality*). Europos Taryba 2016 m. priėmė pirmąsias išvadas dėl LGBTI lygybės situacijos ir įpareigojo Europos Komisiją kasmet pateikti veiksmų sąrašo įgyvendinimo ataskaitą. Pirmoji tokia metinė ataskaita buvo pristatyta Maltos prezidentūros organizuotoje aukšto rango ministrų konferencijoje LGBTIQ integravimo klausimais – tai parodo problemos aktualizavimą ir svarbą tam tikrose valstybėse narėse bei Europos Sąjungos institucijų lygmeniu.⁹⁰

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo priimami sprendimai taip pat yra pakankamai pozityvūs LGBT asmenims, skatinantys šalis nediskriminuoti asmenų grupės dėl jų seksualinės orientacijos.

Taigi Europos Sąjungos institucijose, kuriose yra deleguojami asmenys tiesiogiai Europos piliečių arba valstybės institucijų, kaip Europos Parlamentas ar Europos Komisija, požiūris LGBT asmenų atžvilgiu yra ypač pozityvus ir atviras. Taip pat yra ir Europos Sąjungos teritorijoje veikiančiuose tarptautiniuose teismuose – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas bei Europos Žmogaus teisių teismas (nepriklausantis Europos Sąjungos institucijoms) sprendamas bylas dėl LGBT asmenų diskriminacijos ar valstybės narės įstatymų, galimai diskriminuojančių LGBT bendruomenės narius, dažnai priima teigiamą sprendimą LGBT pusės atžvilgiu. Kiek kitaip yra su Europos Taryba, kurią sudaro Europos Sąjungos šalių narių prezidentai arba

⁸⁸ *A strategy to unite the EU, in the face of divisive tactics* (2019); < <https://www.ilga-europe.org/blog/strategy-unite-eu-face-divisive-tactics> > [aplankyta 2020 02 17]

⁸⁹ Nick Duffy, *EU head Jean-Claude Juncker slams commissioner over ‚shocking‘ gay marriage joke* (2016 11 07); < <https://www.pinknews.co.uk/2016/11/07/eu-head-jean-claude-juncker-slams-commissioner-over-shocking-gay-marriage-joke/> > [aplankyta 2020 04 26]

⁹⁰ *List of actions to advance LGBTI equality* < https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/list-actions-advance-lgbti-equality_en > [aplankyta 2020 02 12]

⁹¹ Council of the EU, *Council conclusions on LGBTI equality* (2016 06 16); < <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/16/epsco-conclusions-lgbti-equality/> > [aplankyta 2020 02 13]

vyriausybių vadovai – atsiradus bent vienai prieštaraujančiai šaliai gali būti blokuojama direktyva, kaip atsitiko ir su Anti-diskriminacine direktyva.⁹²

2.4. Teismų praktika Europoje ir Lietuvoje

2.4.1. Europos Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus Teisių Teismo praktika

Dudgeon v. United Kingdom (liet. Dudgeon prieš Jungtinę Karalystę) (1981) Dudgeon yra homoseksualus ir jis kreipėsi į EŽTT dėl Šiaurės Airijos įstatymų, kurie numato, kad už homoseksualius santykius tarp dviejų suaugusių vyrų abiejų sutikimu yra gaunama baudžiamoji atsakomybė, kuomet Anglijoje, Velse ir Škotijoje tai buvo dekriminalizuota prieš daugiau nei dešimtmetį ar nėra numatoma baudžiamoji atsakomybė moterims homoseksualėms. Dudgeon kreipėsi dėl Konvencijos 8 ir 14 straipsnių pažeidimų. EŽTT nusprendė, kad toks Šiaurės Airijos įstatymas pažeidžia Konvencijos 8 straipsnį, kuriame užtikrinamas šeimos ir asmeninio gyvenimo neliečiamumas, tačiau papildomas 14 straipsnio (diskriminacijos draudimo) taikymas būtų perteklinis.⁹³

Šią bylą, pasiekusią EŽTT teismą, galima laikyti pagrindiniu atskaitos tašku, kuomet EŽTT pasiryžo ginti homoseksualių asmenų teises.

Panašios bylos, susijusios su Konvencijos 8 str. Pažeidimu homoseksualumo kriminalizavimo atžvilgiu, pasiekė EŽTT ir 1988 m. *Norris v. Ireland*⁹⁴, ir 1993 m. *Modinos v. Cyprus*⁹⁵.

Sutherland v. United Kingdom (1997) – neeilinė byla, kurioje turėjo būti nagrinėta, ar Jungtinės Karalystės įstatymai nepažeidžia Konvencijos tuo atžvilgiu, kad Jungtinėje Karalystėje buvo numatytas skirtingas amžius, nuo kurio homoseksualūs ir heteroseksualūs žmonių lytiniai santykiai yra legalūs. Homoseksualiems lytiniais santykiams numatytas buvo 18 metų barjeras, heteroseksualiems – 16, tačiau, kol byla pasiekė EŽTT nagrinėjimo procesą, Jungtinė Karalystė pakeitė šiuos įstatymus ir suvienodino homoseksualių ir heteroseksualių lytinių santykių ribą.⁹⁶

Woditschka and Wilfling v. Austria (2004) – du pareiškėjai kreipėsi į EŽTT dėl to paties, Austrijos baudžiamojo kodekso 209 str., numatančio, kad už vyro, sulaukusio 19-iolikos, santykiavimą su tos pačios lyties asmeniu, kuriam tuo metu buvo nuo 14 iki 18 metų, gresia nuo 6 mėnesių iki 5 metų kalėjimo. Pareiškėjai buvo nubausti pagal šį įstatymą ir sulaukė bausmių. Teismas asmenims priteisė žalą už baudžiamąjį persekiojimą iš Austrijos, dėl to, kad EŽTT metais

⁹² *A strategy to unite the EU, in the face of divisive tactics* (2019); < <https://www.ilga-europe.org/blog/strategy-unite-eu-face-divisive-tactics> > [aplankyta 2020 02 17]

⁹³ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Dudgeon v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 7525/76 (1981)

⁹⁴ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Norris v. Ireland*. Eur. Ct. HR, 10581/83 (1988)

⁹⁵ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Modinos v. Cyprus*. Eur. Ct. HR, 15070/89 (1993)

⁹⁶ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Sutherland v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 25186/94 (2001)

anksčiau, 2003 m., jau pripažino, kad šis Austrijos įstatymas prieštarauja Konvencijos 8 ir 14 straipsniams, tačiau šis EŽTT sprendimas nebuvo įgyvendintas Austrijos teisėje.⁹⁷

Frette v. France (2002) – asmuo pateikė prašymą įsivaikinti, jo prašymas buvo atmestas motyvuojant tuo, kad Frette yra homoseksualus. Teismas nepripažino, kad tai gali būti Konvencijos 8 ar 14 straipsnių pažeidimas, tačiau toks sprendimas buvo priimtas vos vieno balso skirtumu.⁹⁸ *E. B. v. France* (2008) po kelių metų EŽTT nagrinėta byla priėjo kitokį sprendimą – atmestas E. B. ir jos partnerės prašymas įsivaikinti dėl homoseksualumo buvo pripažintas pažeidžiantis Konvencijos 8 ir 14 straipsnius.⁹⁹

EŽTT yra pasisakęs, kad valstybės neprivalo sudaryti vienodų sąlygų tos pačios lyties asmenų poroms kaip heteroseksualioms poroms santuokos atžvilgiu ir toks teisinis reguliavimas Konvencijos nepažeidžia. Toks EŽTT požiūris buvo atskleistas *Schalk and Kopf v. Austria* (2010), kuomet homoseksualų pora siekė tarptautiniame teisme įrodyti, kad Austrija, neleisdama tos pačios lyties asmenų santuokų, tačiau leisdama partnerystę, pažeidžia Konvencijos 8 straipsnį (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, 12 straipsnį (teisė į santuoką) ir 14 straipsnį (diskriminacijos draudimas). EŽTT teigia, kad pagal Konvenciją teisė užtikrinti santuoką yra taikoma tik heteroseksualioms poroms. Toks sprendimas pasikartojė ir kituose, vėlesniuose EŽTT sprendimuose.

Visgi EŽTT požiūris į partnerystę yra kitoks nei į santuoką – Teismas teigia, kad šalyje turint įstatymus, suteikiančius galimybę heteroseksualioms poroms sudaryti partnerystę, bet tos pačios teisės negarantuojančios homoseksualioms poroms, pažeidžia Konvencijos 8 ir 14 straipsnius. Tokį sprendimą EŽTT priėmė byloje *Vallianatos and others v. Greece* (2013), kurią nagrinėjo Didžioji EŽTT kolegija.¹⁰⁰ Šiuo metu iš visų Europos Sąjungos valstybių, turinčių civilinės partnerystės institutą, yra likusios tik dvi, kurios leidžia sudaryti partnerystę tik heteroseksualioms poroms – tai Lietuva ir Graikija. Taigi, šis sprendimas patvirtina, jog Lietuva, neleisdama tos pačios lyties partnerystę, dabartiniu teisiniu reguliavimu pažeidžia Konvencijos 8 ir 14 straipsnius – visgi iniciatyvos įgyvendinti tokią EŽTT teisę LR Seime nesulaukia atitinkamo palaikymo. Toks pats sprendimas priimtas ir *Oliari and others v. Italy* (2015), kuomet Italijoje dar nebuvo įteisinta nei tos pačios lyties asmenų partnerystė, nei santuoka – sprendimas skiriasi nuo pirmiau paminėto, nes Italijoje apskritai nebuvo civilinės partnerystės instituto.

Europos Teisingumo Teismo byla Nr. C-673/16, kurioje buvo išaiškinta, kad EP ir ET direktyvoje 2004/38/EB įtvirtinta teisė laisvai keliauti ES piliečiams ir jų šeimoms bei sąvoka

⁹⁷ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Woditschka v. Austria*. Eur. Ct. HR, 69756/01 and 6306/02 (2004)

⁹⁸ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Frette v. France*. Eur. Ct. HR, 36515/97 (2002)

⁹⁹ Europos žmogaus teisių teismo byla: *E.B. v. France*. Eur. Ct. HR, 43546/02 (2008)

¹⁰⁰ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Vallianatos and others v. Greece*. Eur. Ct. HR, 29381/09 and 32684/09 (2013)

„sutuoktinis“ apima ir kitoje šalyje susituokusius tos pačios lyties asmenis, net jei pagal vietinį teisinį reguliavimą nėra suteikta galimybė homoseksualams susituokti.

Christine Goodwin v. The United Kingdom (2002) – nepaisant to, kad pareiškėja buvo pasikeitusi lytis, t.y., atliko specialias operacijas, jog taptų moterimi, Socialinio saugumo departamentas (angl. *Department of Social Security*) vis tiek įrašuose ją laikė vyru, o taip pat įrašuose buvo minimas ir jos vyriškas vardas, priskirtas jai gimimo metu., taip pat ji turėjo mokėti didesnę draudimą, skirtą vyrams. Taip pat pareiškėja bijojo pranešti apie 200 svarų vagystę bijodama, kad privalės tyrimo metu atskleisti savo biologinę tapatybę, o taip pat – negali ištekėti už vyro. Tokią situaciją EŽTT įvardijo kaip pažeidžiančią Konvencijos 8 ir 12 straipsnius (šis straipsnis numato teisę į santuoką tarp vyro ir moters).¹⁰¹

Grant v. United Kingdom (2006) – byla, kurioje buvo remtasi anksčiau minėta byla ir susijusi taip pat su transeksualios moters apribotomis socialinėmis teisėmis, t. y. – jos prašymas gauti pensiją būnant šešiasdešimties buvo atmestas dėl priežasties, kad ji nėra sulaukusi reikiamo amžiaus aplikuoti į pensiją. Tuo metu Jungtinėje Karalystėje pensiją gavo moterys nuo 60 m., vyrai – nuo 65 m. Grant buvo pasakyta, jog ji pensijos sulauks tik 65 m., nors jau oficialiai yra moteris. EŽTT pripažino, kad tai yra Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas, tačiau nelaikė to papildomai Konvencijos 1 ir 14 straipsnių pažeidimais.¹⁰²

L. v. Lithuania (2007) – moteris norėjo pasikeisti savo lytį į vyro, tačiau pradėjus hormonų procesą paaiškėjo, kad Lietuvoje nėra numatytos tikslios procedūros, kaip turėtų būti keičiama lytis, nors naujas CK, priimtas 2003 m., ir numatė galimybę pasikeisti lytį. L. toliau neoficialiai tęsė hormonų kursą kol galiausiai buvo patenkintas prašymas pakeisti jo gimimo liudijimą bei pasą ir pripažinti jo vyrišką lytį bei naują pasirinktą vardą, tačiau asmens kodas pakeistas nebuvo, dėl ko pareiškėjas teigė patirdavęs nuolatinį diskomfortą įsidarbinant, pildant prašymus socialiniam draudimui gauti ar pan., nes jo asmens kodas identifikavo jį kaip moterį. Teismo sprendime taip pat teigiama, kad transeksualai Lietuvoje susidūrė su kliūtimis keičiant lytį ir dalis galimai buvo nukreipti pratęsti tolesnes lyties keitimosi procedūras į užsienio šalis. Teismas nustatė, kad taip buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis, tačiau nebuvo pažeisti 3, 12 ir 14 straipsniai. Taip pat Teismas davė Lietuvai trijų mėnesių terminą papildyti Civilinį kodeksą ar teisės normas taip, kad jos numatytų CK 2.27 str. pritaikymą realybėje ir lyties keitimo procesas būtų sklandus ir teisėtas.¹⁰³

Vertas paminėjimo yra fenomenalus 2017 m. Austrijos Konstitucinio Teismo sprendimas – nors pats EŽTT yra pasakęs, kad tos pačios lyties santuokos neturi būti užtikrinamos pagal Konvenciją, Austrijos Konstitucinis Teismas, spręsdamas, ar Austrijos civiliniame kodekse

¹⁰¹ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Christine Goodwin v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 28957/95 (2002)

¹⁰² Europos žmogaus teisių teismo byla: *Grant v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 32570/03 (2006)

¹⁰³ LR civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864), str. 2.27

numatyta norma, kad santuoka yra sudaroma tik tarp vyro ir moters, neprieštarauja Austrijos Konstitucijai, nutarė, kad neužtikrinamas tos pačios lyties asmenims teisės į santuoką pažeidžia Austrijos Konstitucijoje numatytą lygybės principą bei toks teisės aktas yra diskriminacinis. Vadovaujantis šiuo teismo sprendimu nuo šių metų sausio 1 d. Austrijoje gali tuoktis tos pačios lyties poros.¹⁰⁴ Toks sprendimas yra visai nepopuliarus kitų Europos Sąjungos valstybių teismuose – Portugalijos, Italijos ir Prancūzijos teismai, sprendę analogišką klausimą 2009 ir 2010 m., nutarė, kad teisės į santuoką buvimas tik heteroseksualioms poroms yra nediskriminacinis ir nepažeidžia šalių Konstitucijų. Tiesa, teismų sprendimuose galime rasti skatinimus judėti į priekį LGBT asmenų teisių srityje, nes to reikalauja visuomenės pokyčiai, atsiranda nauji poreikiai, žmonija evoliucionuoja.¹⁰⁵

2.4.2. Lietuvos teismų praktika

LR Konstitucinį teismą (toliau - LR KT) 2018 m. pasiekė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymas išsiaiškinti, ar LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 str. 1 d. 5 p. ir 2 str. 26 d. Neprieštarauja LR Konstitucijai. Šiuo atveju Baltarusijos Respublikos pilietis kreipėsi į teismą dėl Migracijos departamento prie LR VRM sprendimo atsisakyti išduoti leidimą laikinai gyventi LR šeimos susijungimo pagrindu – Baltarusijos Respublikos pilietis sudaręs santuoką su tos pačios lyties Lietuvos Respublikos piliečiu Danijos Karalystėje. Konstitucinis teismas 2019 m. sausio 11 d. nutarimu nusprendė, kad minėtas Įstatymas ir jo normos neprieštarauja LR Konstitucijai, o Įstatymo normose įtvirtintos sąlygos užsieniečiams gauti leidimą gyventi Lietuvoje nenurodo būtinybės būti priešingos lyties nei jo LR piliečiui sutuoktiniui, partneriui ar kt., taip pat nėra įtvirtinta, kad „Lietuvos Respublikos piliečio arba užsieniečio turinčio leidimą gyventi, santuoka arba registruota partnerystė turi būti įtraukta į apskaitą Lietuvos Respublikos civilinės metrikacijos įstaigoje.“, taigi šiuo atveju, LR KT teigia, kad nereikėtų vadovautis LR Konstitucijos ar LR CK apibrėžiama šeimos sąvoka dėl to, kad Įstatymas to nenumato.¹⁰⁶ Šis sprendimas nustatė, kad Lietuvos Respublika turi būti pripažinti tos pačios lyties santuokas ar partnerystę, sudarytas užsienyje, nors teisė sudaryti tos pačios lyties santuokas ar partnerystę ir nėra įteisinta mūsų valstybėje.¹⁰⁷

LR KT nutarime buvo išsakyta, kad „atsisakymas išduoti tokį leidimą (aut. Past. *Leidimą gyventi kitos valstybės piliečiui Lietuvoje šeimos kūrimo pagrindu*) negali būti grindžiamas vien

¹⁰⁴ Constitutional Court of Austria, *Distinction between marriage and registered partnership violates ban on discrimination*. (2017 12 05); <https://www.vfgh.gv.at/medien/Ehe_fuer_gleichgeschlechtliche_Paare.en.php> [aplankyta 2019 11 14]

¹⁰⁵ Žr. 81 išnašą.

¹⁰⁶ LR Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (2019, Nr. KT3-N1)

¹⁰⁷ Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)

užsieniečio lytinė tapatybė ir (ar) seksualinė orientacija“. Taip pat LR KT teigia, kad konstitucinė šeimos samprata yra „neutrali lyties požiūriu“.¹⁰⁸

2019 m. Konstitucinio Teismo sprendimas KT3-N1/2019, įtvirtinantis diskriminacijos lytinės tapatybės pagrindu draudimą. Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas bylos dėl tos pačios lyties užsienio partnerio leidimo gyventi Lietuvoje klausimą, pažymėjo: „<...> viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, kuris kartu laikytinas ir žmogaus orumo žeminimu.“ Toks Konstitucinio teismo pasisakymas buvo pastebėtas LGBT bendruomenėje – tai yra pirmasis toks pasisakymas, draudžiantis diskriminaciją lytinės tapatybės pagrindu. Lytinė tapatybė nėra niekur įvardintas kaip vienas iš diskriminacinių pagrindų, tačiau dalyje Europos Sąjungos šalių yra aiškinama teisė taip, kad diskriminacija lytinės tapatybės pagrindu gali būti laikoma kaip diskriminacija lyties pagrindu.

Konstitucinis teismas taip pat aiškindamas teisę teigia, kad negalima remtis vyraujančia visuomenės nuomone pateisinant galimą diskriminaciją seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės pagrindu: „<...> demokratinėje teisinėje valstybėje tam tikru laikotarpiu vyraujančios daugumos visuomenės narių nuostatos ar stereotipai negali būti konstituciškai pateisinamu pagrindu, <...> diskriminuoti asmenis vien dėl jų lytinės tapatybės ir (Ar) seksualinės orientacijos <...>“

Konstitucinis teismas konstatavo, jog teisėtai sudarytos užsienyje partnerystės ar santuokos nepripažinimas Lietuvoje prieštarauja konstitucijai:

„<...> konstituciškai svarbiais tikslais negali būti pateisinamas toks naudojimosi teise susijungti šeimai, sukurtai dviejų asmenų, inter alia tos pačios lyties, kitoje valstybėje teisėtai sudarytos santuokos ar registruotos partnerystės pagrindu, ribojimas, kuris būtų nesuderinamas su Konstitucijos 29 straipsniu, pagal kurį, kaip minėta, viena iš draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, ir su Konstitucijos 21 straipsnio 2, 3 dalimis, pagal kurias ginamas žmogaus orumas ir draudžiama jį žeminti.“¹⁰⁹

Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo byloje nr. 2-20935-656/2009 ypatingosios teisenos tvarka paduotas pareiškėjo J. A. Pareiškimas dėl civilinės būklės akto pakeitimo. Asmeniui Latvijos Respublikoje yra atlikta lyties keitimo operacija iš vyriškos į moterišką, tad jo civiliniuose dokumentuose vartojamas vardas, pavardė ir asmens kodo pirmasis skaičius neatitinka asmens faktinės lyties. Teismas, priimdamas sprendimą (pareiškimą tenkinti) referavo į CK 2.27 straipsnyje įtvirtintą nesusituokusio pilnamečio asmens teisę medicininiu būdu pasikeisti lytį. “Teismas

¹⁰⁸ Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)

¹⁰⁹ Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)

pripažįsta, kad egzistuoja teisės spraga dėl to, kad Lietuvos Respublikos Seimas dėl savo neveiklumo nepriėmė pareiškėjo teisės keisti lytį realizuoti būtino teisės akto.” – teigiama teismo sprendime. Teisėjo sprendime taip pat teigiama, kad asmeniui dėl įstatymų spragos negali būti atimama teisė ginti savo pažeistas teises – šiuo atveju dėl įstatymo leidėjo neveikimo pažeidžiamas asmens teises turi užtikrinti bendrosios kompetencijos arba administraciniai teismai. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo sprendime yra referuojama ir į L. prieš Lietuvą bylą. Taip pat teismas, tenkindamas pareiškėjo sprendimą rėmėsi LR Teisingumo ministro 2001-06-20 įsakymu patvirtinusi Asmens vardo, pavardės ir tautybės keitimo taisyklėmis, kurių 11.7 punkte nustatyta, kad leidžiama keisti pavardę, jeigu pareiškėjas turi pavardės formą, neatitinkančią jo lyties. Taip pat yra akcentuojamas ir skubos elementas: „Pareiškėjas nurodė, kad jo faktinei lyčiai neatitikant lyčiai, kuri nurodyta asmens dokumentuose, jis negali tinkamai naudotis gydymo paslaugomis, gauti vaistų ir dėl to blogėja jo sveikata. Teismas sprendžia, kad tai yra ypatingos aplinkybės ir sprendimo vykdymo uždelsimas gali padaryti pareiškėjui didelę žalą, todėl teismas leidžia sprendimą vykdyti skubiai.“¹¹⁰

Analogiškame Alytaus apylinkės teismo priimtame bylos nr. E2YT-3485-393/2019 sprendime, kuomet pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl lyties pakeitimo asmens dokumentuose, teismas ne tik pateikia identišką paaiškinimą dėl įstatymų leidėjo neveiklumo ištaisant teisinę spragą, tačiau ir referuoja į Konstitucijos 30 str. 1 d., CPK 5 str. 1 d., EŽTK 6 str. 1 d., 13 str., Europos sąjungos pagrindinių teisių chartijos 41, 47 str.) *Mutatis mutandis* teismas savo nuožiūra paaiškino ir sąvoką “lyties pakeitimas medicininis būdu”:

“<...> teismas <...> ad hoc nustatydamas, kad sąvoka “lyties pakeitimas” neturi būti siejama vien tik su chirurginiu negrįžtamu biologinės lyties pakeitimu, taip siaurinant “medicininio būdo” sąvoką, o turi būti suprantama plačiau ir suvokiama kaip paties asmens psichologinis savęs sutapatinimas su konkrečia lytimi, kurį patvirtina tiek asmens medicininiai psichologijos, psichiatrijos, laboratorinių tyrimų duomenys, tiek paties asmens socialinis elgesys.”

Pasak teismo, yra priimamas sprendimas byloje remiantis prigimtineis žmogaus teisėmis, tarp jų teisė pilnamečiui asmeniui nuspręsti pasikeisti lytį, gyventi oriai, spręsti savo privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo klausimus. “Pilnamečio ir nesusituokusio asmens civilinės būklės aktuose esantis įrašas apie lytį turi atitikti faktinę padėtį, nes tik tokiu būdu bus užtikrintas asmens, kuris yra pradėjęs negrįžtamus biologinės lyties keitimo procesus, privatus gyvenimas bei nepažeistas asmens orumas.” Šioje byloje priimtas sprendimas pakeisti įrašus civiliniuose dokumentuose apie asmens lytį nors asmuo nebuvo pasikeitęs biologiškai lyties, o tik pradėjęs keisti

¹¹⁰ J. A., Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas (2009, Nr. 2-20935-656)

savo išvaizdą pagal tapatinamą lytį ir eiti hormonų terapiją.¹¹¹ Analogiškai motyvuojamas ir metais anksčiau priimtas Kauno apylinkės teismo byloje nr. 2YT-4442-800/2018 sprendimas. *Mutatis mutandis* teismas aprašė ir asmens kodo keitimą. Gyventojų registro įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad asmeniui suteiktas asmens kodas yra unikalus ir nekeičiamas, tačiau yra numatomos dvi išimtys – kuomet gimimo įrašė ištaisoma vaiko gimimo data arba lytis. Taigi teismas numato, kad Registrų centras suteiks šiam asmeniui naują asmens kodą, tačiau tai bus padaryta tik tuomet, jei asmuo pateiks tam prašymą.¹¹²

¹¹¹ L. N., Alytaus apylinkės teismas (2019, Nr. E2YT-3485-393)

¹¹² A. K., Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai (2018, Nr. 2YT-4442-800)

3. KIEKYBINIS TYRIMAS: LGBT ASMENŲ APKLAUSA APIE ASMENINĘ PATIRTĮ SUSIDŪRUS SU TEISINE (IR SOCIALINE) SITUACIJA LGBT ASMENIMS LIETUVOJE IR KITOSE EUROPOS ŠALYSE

Tyrimo metodologijos pagrindimas: Kiekybinis tyrimas yra tinkamiausias siekiant padidinti tyrimo apimtį, apklausti daugiau žmonių iš LGBT bendruomenės, atskleisti platesnį situacijos spektrą. Kadangi iš esmės Europos Sąjungos teisė bei vertybinis požiūris LGBT asmenų atžvilgiu yra aprašomas bakalauro teorinėje dalyje, kaip ir LGBT bendruomenės teisinė bei socialinė situacija Lietuvoje, buvo pasirinktas kiekybinis tyrimas ir apklausos būdas.

Tyrimo tikslas: Išsiaiškinti, kokia LGBT bendruomenės dalis patiria netoleranciją, kaip, jų nuomone, turi būti užtikrinamos teisės LGBT asmenims Lietuvoje, kokia dalis yra LGBT bendruomenės asmenų, emigravusių būtent dėl su LGBT situacija susijusių priežasčių.

Tyrimo apimtis: 324 respondentai.

Klausimynas:

Apklausoje buvo pateikti 15 klausimų:

1. Kiek Jums metų?
2. Kokio amžiaus būdamas(-a) supratote, kad esate homoseksualus(-i)/biseksualus(-i)/transeksualus(-i)?
3. Ar gyvendamas(-a) Lietuvoje asmeniškai patyrėte aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas dėl Jūsų seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės?
4. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, iš kokių asmenų tai pasireiškė?
5. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, kaip tai pasireiškė?
6. Ar, Jūsų nuomone, Lietuvoje yra pakankamai užtikrinamos seksualinių mažumų teisės?
7. Jei manote, kad Lietuvoje ne "Visiškai užtikrinamos" seksualinių mažumų teisės, kokias įvardintumėte to priežastis?
8. Kokios teisės, Jūsų nuomone, turėtų būti užtikrinamos LGBT asmenims Lietuvoje?
9. Ar planuojate susituokti, sukurti šeimą?
10. Ar gyvenate Lietuvoje?
11. Jei esate emigravęs(-usi), kokios buvo Jūsų emigracijos priežastys?
12. Jei esate emigravęs(-usi), ar planuojate grįžti į Lietuvą?
13. Jei esate emigravęs(-usi) ir neplanuojate grįžti, dėl kokių priežasčių?
14. Kokios teisės yra užtikrinamos LGBT asmenims toje šalyje, kurioje gyvenate? (jei gyvenate ne Lietuvoje)

15. Ar jaustumėtės/jaučiatės saugiai gyvendamas Lietuvoje neslėpdamas(-a) savo seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės?

Apklauso rezultatai:

Maždaug pusę (49,7%) visų respondentų priklauso 18-25 m. amžiaus grupei, 20,7% yra mažiau nei 18 metų, 21,9% respondentų yra 26-35 metų amžiaus, 5,9% - 36-45, 1,9% - 46 arba daugiau metų amžiaus.

Į klausimą „Ar gyvendamas(-a) Lietuvoje asmeniškai patyrėte aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas dėl Jūsų seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės?“ net 80,6% (261) respondentų atsakė teigiamai

Net 143 asmenys – 54,8% (44,1% nuo visų apklausos respondentų) visų respondentų, patyrusių netoleranciją ar homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, tai patyrė iš šeimos narių. Dar daugiau – 61,3% (49,3% nuo visų apklausos respondentų) respondentų tai patyrė iš draugų, artimųjų ar pažįstamų, 73,6% (59,3%) – viešose erdvėse arba socialiniuose tinkluose iš nepažįstamų asmenų.

Taip pat dauguma respondentų – 59,0% (47,5%), patyrusių netoleranciją jų seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės atžvilgiu, teigia, kad tai patyrė iš institucijų (mokyklos, aukštosios mokyklos, darbovietės, valstybinės įstaigos) darbuotojų.

Du respondentai atskiru atsakymu įvardino, jog netoleranciją, homofobijos/transfobijos/bifobijos apraiškas patyrė iš valstybės – „Teismai nusprendė, kad piktus, žeminančius komentarus apie mane rašę internete asmenys nekurstė neapykantos. Manau, kad tokie teismo sprendimai buvo priimti remiantis homofobiškomis teisėjų nuostatomis.“, „Valstybės, nes mes jau senai užsienyje įteisinom savo santykius, bet Lietuvoje tai nepripažina“.

Dalis respondentų teigė, kad nėra patys asmeniškai patyrę netolerancijos apraiškų seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės pagrindu, tačiau yra matę tokias homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas apskritai LGBT asmenų atžvilgiu arba mano, kad nepatyrė netolerancijos dėl to, kad apie tai niekam nesakė, kaip pavyzdžiui: „Tiesiogiai pati nepajutau, nes nieks nežino iš artimųjų, bet bendrai lgbt atžvilgiu kai kurie artimieji tikrai kategoriški“, „Nepatyrčiau, nes niekam nesakiau“.

Didelė dalis asmenų, patyrusių netoleranciją ar homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, teigė, jog tai pasireiškė neigiamomis replikomis – 96,6% (77,7%), patyčiomis – 58,2% (46,9%) ar neigiamais komentarais socialiniuose tinkluose – 55,2% (44,4%). Nemaža dalis asmenų susilaukė grasinimų smurtu – 29,1% (23,5%), taip pat dalis asmenų teigė sulaukę grasinimų mirtimi – 14,2% (11,4%) ar patyrę smurtą – 14,9% (12,0%) dėl savo seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės. 6,5% (5,2%) respondentų buvo atsisakyta teikti viešąsias paslaugas dėl jų seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės.

Dalis asmenų, atsakydami į penktąjį apklausos klausimą, teigė, jog juos atskyrė nuo šeimos, tėvai *išmetė iš namų* ar kita - "Tėvai išspyrė iš namų po mokyklos baigimo, kai sužinojo", „Iš šeimos narių – trumpai tariant, mane atkirto nuo šeimos kuriam laikui, o kai atslūgo, pradėjo tiesiog mėtyt užgaulias replikas“, „Išvarymu iš namų“, „Suprastėjo santykiai su motina, kuri buvo Tikėjimo žodžio narė“.

Vienas asmuo teigė, kad netoleranciją patyrė lytiniu priekabiavimu. Kita respondentė teigia, kad pasiūlius emocinę paramą savo bendradarbei sunkiu laikotarpiu kiti bendradarbiai pradėjo apkalbas, kad ji priekabiavija prie sunkių laikotarpį išgyvenančios kolegės.

Taip pat vienas respondentas į klausimą atsakė atviru atsakymu: "Profesionali psichiatrė transfobiškos išraiškos. Ne tai kad padėti, bet sumenkinti jai reikėjo. Tikriausiai skaitosi prie atsisakymų teikti viešąsias paslaugas, nes mano diagnozė dabar labai neatitinka mano simptomus, o tai ką ji interpretavo, kaip deliuzijomis tapo mano diagnoze, o ne tapatybė, dėl kurios man sunkiau socialinėse vietose bendrauti ir pan."

Viena respondentė teigia, kad didžiausia biseksualių moterų problema – seksualizavimas: "Didžiausia bėda biseksualioms moterims – seksualizavimas, manau su tuo susiduria ir homoseksualios moterys. Invaziniai klausimai apie seksualinį gyvenimą, požiūris kaip į palaidą, ir žinoma biseksualumo kaip orientacijos neigimas".

85,2% respondentų manoje, jog Lietuvoje yra visiškai neužtikrinamos arba beveik neužtikrinamos seksualinių mažumų teisės. 11,4% mano, kad seksualinių mažumų teisės yra beveik užtikrinamos, 3,4% - kad visiškai užtikrinamos.

80,9% respondentų teigia, kad taip yra todėl, jog yra „Nepakankamas visuomenės švietimas šiuo klausimu“, 76,5% respondentų kaip priežastį įvardijo didelę visuomenės netoleranciją, 62,3% - nepakankamą įstatyminę bazę ir 51,9% respondentų teigė, jog esami teisės aktai nėra efektyviai įgyvendinami.

Nemažai skirtingų variantų asmenys pateikė ir atvirame atsakymo laukelyje - du asmenys įvardijo ir kitas priežastis, kodėl LGBT teisės nėra pakankamai užtikrinamos Lietuvoje – teisėjams, pareigūnams ar „įstatymų įgyvendintojams“ nėra organizuojami mokymai apie žmogaus teises ir tinkamą reagavimą į LGBT+ asmenų skundus. Taip pat du asmenys įvardijo bažnyčios ar religinių organizacijų įtaką šiuo klausimu. Vienas asmuo teigė, kad LGBT teisių neįmanoma pilnai užtikrinti neoliberaliojo kapitalizmo ekonominėje santvarkoje. Taip pat vienas respondentas teigė, kad pati LR Konstitucija yra diskriminuojanti (dėl santuokos apibrėžimo), kitas respondentas – jog būtent Konstitucijos nepaisymas ir yra pagrindinė LGBT teisių neužtikrinimo priežastis. Trys asmenys įvardijo kaip vieną iš priežasčių pačios LGBT bendruomenės netinkamą savo reprezentaciją.

Vienas respondentas teigė, kad visuomenės požiūris neatrodo neigiamas, tačiau trūksta atitinkamų įstatymų: „Nepasakyčiau, kad žmonės pas mus Lietuvoje būtų labai netolerantiški,

galbūt kai suaugau, visai kitaip į tai žiūriu, bet mano gyvenimą ir mano šeimą priima tokie, kokie esam. Galbūt jei įstatymai būtų tokie, kad priimtų mus ir leistų kurti šeimą oficialiai, tai visi prie to priprastų, kaip ir prie kitų neigiamų jiems įstatymų, tad manau reikia siekti įstatymo, kad leistų mums vesti savo moteris ar vyrus.“

Taip pat vienas respondentas atsakė į klausimą taip: „Mokyklose bei universitetuose nesiimama veiksmų užtikrinti lgbt studentų saugumui. Lgbt tematika yra cenzūrojama (nepilnamečių apsaugos įstatymas)“.

Didžioji dauguma respondentų į 8 klausimą „Kokios teisės, Jūsų nuomone, turėtų būti užtikrinamos LGBT asmenims Lietuvoje?“ atsakė, jog turi būti užtikrinta civilinė santuoka (88,6%), suteikta įsivaikinimo galimybė (86,7%), galimybė turėti biologinių vaikų in-vitro apvaisinimo ar surogatinės motinystės būdu (83,3%), galimybė biologiškai pasikeisti lytį (81,8%), galimybė civiline tvarka pasikeisti lytį (80,2%) ir civilinė partnerystė (80,9%). 42,3% respondentų taip pat teigia, jog turi būti užtikrinta teisė LGBT asmenims sudaryti bažnytinę santuoką. 9,9% respondentų teigia, jog visos reikalingos teisės LGBT yra užtikrinamos.

Dalis respondentų pateikė kitas teises, kurios, jų manymu, turėtų būti užtikrinamos LGBT asmenims: „Lyties operacijos atliekamos, be „ligos diagnozės“, nes labai subjektyvūs gydytojai ir nepasitikiu nei vienu dėl asmeninių patirčių su profesionalais“, „Lytinės tapatybės“ kategorijos įtraukimas į DK, BK ir kitus dokumentus, kas užkirstų kelią trans žmonių diskriminacijai darbe ir viešojoje erdvėje (šiuo metu yra tik „seksualinė orientacija“ ir „lytis“)“ (dar trys respondentai įvardijo lytinės tapatybės įtraukimą kaip vieną iš diskriminacijos galimų pagrindų į teisės aktus), „abiejų tėvų įrašymas į gimimo liudijimą“, „<...> poliamoriški santykiai nėra niekaip apsaugoti“, „Moterims ištekėjus imti žmonos pavardę, o ne žmonos tėvo“, „panaikinta cenzūra (nepilnamečių apsaugos įstatymas)“, „efektyvus atsakas į neapykantos nusikaltimus“. Vienas respondentas pritaria galimybei turėti biologinių vaikų, tačiau nepitaria surogatinei motinystei.

Taip pat vienas respondentas teigia, kad norėtųsi visų išvardintų teisių, bet nors bent minimaliai užtektų vien partnerystės: „<...> Jei tenkintumėmės „programa minimum“, tai užtektų partnerystės, bet ne tokios, kokią siūlė valstiečiai (ūkinė partnerystė, kuri nesukuria šeimos santykių), o būtent šeimos santykius, next of kin teises sukurianti partnerystė. Yra šimtai įstatymų, kurie tiek CK, tiek BK referuoja į „šeimos narius“. Tie įstatymai reguliuoja mokesčių permokas, kas su kuo gali mokytis vairuoti, kada galima imti slaugymo atostogas, bendro turto statusą, mokesčių klausimas paveldint et ad infinitum ad nauseam.“ Dar vienas respondentas pateikė panašų atsakymą: „Civilinė partnerystė turi apimti visas ar beveik santuokos institutui būdingas teises: jungtinę nuosavybę, galimybę įsivaikinti partnerio vaiką, šeimos socialines garantijas.“

Dauguma respondentų – 59,9% yra nesusituokę, tačiau planuoja sukurti šeimą, 24,4% neplanuoja kurti šeimos, 5,2% jau yra sukūrę šeimą, 4% yra susituokę ir planuoja kurti šeimą.

Devyni respondentai teigė šiuo metu atsakymo nežinantys, šeši asmenys po kol kas mąsto tik apie santuoką, viena respondentė teigia esanti susižadėjusi penkis metus, tačiau gyvena Lietuvoje, dėl ko negali susituokti. Taip pat kitas respondentas teigia, jog kurtų šeimą Lietuvoje tik pagerėjus LGBT gyvenimo sąlygoms.

85,0% respondentų gyvena Lietuvoje, kita dalis – užsienyje (49 respondentai). Nors tik 49 respondentai atsakė, jog gyvena užsienyje, tačiau į 12 klausimą „Jei esate emigravęs(-usi), ar planuojate grįžti į Lietuvą?“ atsakė 91 respondentas. Taip gali būti dėl to, kad laikinai iš užsienio į Lietuvą grįžę asmenys žymėjo, jog gyvena Lietuvoje arba dėl to, jog neseniai iš užsienio grįžę asmenys žymėjo, kad gyvena Lietuvoje, bet tuo pačiu – kad planuoja į ją grįžti.

26,4% atsakiusių į 12 klausimą neplanuoja grįžti gyventi į Lietuvą, 23,1% planuoja, o 50,5% teigė nežinantys atsakymo.

11-ame klausime asmenys įvardijo skirtingas priežastis, kodėl pasirinko emigruoti iš Lietuvos – 42,3% šio klausimo respondentų kaip vieną iš priežasčių įvardijo netoleranciją seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės pagrindu visuomenėje, 25,4% - netoleranciją seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės atžvilgiu valstybinėse institucijose. Neužtikrinamos pagrindinės teisės LGBT asmenims – viena iš priežasčių emigruoti 46,5%, 43,7% - nesaugumo jausmas dėl esamo/galimo aplinkos požiūrio seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės atžvilgiu. Iš viso 53,5% (38) šio klausimo respondentų nepateikė jokių papildomų priežasčių, dėl ko emigravo iš Lietuvos. Kita dalis teigė, jog emigravo ne dėl LGBT susijusių priežasčių arba šios priežastys nebuvo pagrindinės – 14,0% emigravo dėl studijų ar kitokios pakopos išsilavinimo, 9,9% įvardijo kaip pagrindinę priežastį ekonominį nesaugumą Lietuvoje bei darbo/karjeros galimybes užsienyje, 15,5% asmenų teigė, kad tai yra visiškai su priklausymu LGBT nesusijusios priežastys. Vienas respondentas įvardino netoleranciją šeimoje kaip priežastį, taip pat vienas respondentas teigė, kad nors pagrindinės priežastys nebuvo susijusios su priklausymu LGBT, tačiau tai nulėmė nenorą grįžti.

Atvirame 13-am klausime “Jei esate emigravęs(-usi) ir neplanuojate grįžti, dėl kokių priežasčių?” įvardinta daug įvairių priežasčių – po vieną žmogų įvardino studijas arba karjerą. Keletas asmenų tiesiog teigė, jog priežastys nesusijusios. Didžioji dalis šio klausimo respondentų įvardijo prieš tai klausime suformuluotas emigracijos priežastis – netolerancija Lietuvoje, nesaugumo jausmas, laisvumo stoka, nėra galimybės teisiškai kurti LGBT šeimą. Taip pat dalis žmonių įvardina nenorą grįžti dėl jų santuokos nepripažinimo ar teigia esantys per seni sulaukti teisinių pokyčių LGBT asmenų atžvilgiu Lietuvoje: “Ypatingai net sukūrus civilinę santuoką užsienyje, Lietuvoje ji nepripažįstama, tad nelaimės atveju, ligoninėje neturėtume sutuoktinių teisių gauti informaciją ir t.t.”, „Aš esu per senas, kad sulaukčiau, kol Lietuvoje LGBT asmenys turės lygias teises su heterosualais. O ir visuomenė keičiasi labai lėtai.“, „Per daug metų pradėjo nuo L

prieš Lietuvą bylos, kad galėčiau tikėtis pokyčių dar savo gyvenimo metų bėgyje Lietuvoje“. Keletas respondentų teigė šeimą jau sukūrę svetur.

14-ame klausime asmenys įvardijo, kokios teisės yra suteikiamos LGBT asmenims šalyje, kurioje jie gyvena, jei gyvena ne Lietuvoje. 78,1% yra įteisinta tos pačios lyties asmenų civilinė partnerystė, 75,3% tos pačios lyties asmenų santuokos, 71,2% įsivaikinimo galimybė, 79,5% diskriminacijos draudimas LGBT asmenų atžvilgiu, 58,9% galimybė susilaukti savo biologinių vaikų, 68,5% galimybė pasikeisti lytį biologiškai, 70,0% galimybė pasikeisti lytį civiline tvarka.

Dalis respondentų nežinojo tiksliai, kokios teisės yra suteikiamos transeksualams šalyje, kurioje jie gyvena, kai kurie nežinojo dėl galimybės įsivaikinti ar biologiškai susilaukti vaikų, tad šių teisių nesirinko. 4 respondentai (5,8%) teigė, jog neįteisinta nei viena tokia teisė LGBT asmenų atžvilgiu.

Į 15 klausimą „Ar jaustumėtės/jaučiatės saugiai gyvendamas Lietuvoje neslėpdama(-a) savo seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės?“ 71,6% respondentų atsakė, kad nesijaučia/nesijaustų pakankamai saugūs arba visiškai nesijaučia/nesijaustų saugiai. 22,5% respondentų atsakė, kad jaučiasi/jaustųsi pakankamai saugūs ir tik 5,9% respondentų teigė, kad jaučiasi/jaustųsi visiškai saugūs.

IŠVADOS

Praktika rodo, jog LGBT sudaro pakankamai didelę mūsų visuomenės dalį. Europos Sąjungos vystoma teisė ir vertybės rodo, jog siekiama, kad LGBT asmenys būtų pilnai intergruoti į mūsų visuomenę – priimamos direktyvos ir rekomendacijos, skatinančios Europos Sąjungos valstybes nares ar tiesiogiai nurodančios drausti ir kovoti su bet kokia tiesiogine ar netiesiogine diskriminacija dėl seksualinės orientacijos, vis dar pasitaikančios įvairiausiose gyvenimo srityse – darbo, prekių ir paslaugų, socialinio gyvenimo ir pan. Aname šimtmetyje visose dabartinėse Europos Sąjungos valstybėse homoseksualūs santykiai buvo dekriminalizuoti, keturiolika valstybių šiuo metu yra užtikrinusi lygias teises lesbietėms, gėjams ir biseksualams tuoktis bei įsivaikinti taip pat kaip heteroseksualams. Dar aštuonios valstybės turi civilinės partnerystės institutą, garantuotą tiek priešingų lyčių, tiek tos paties lyties poroms.

Nors Europos Sąjungos teisė LGBT asmenims eina kryptingai viena linkme, Lietuvoje iš esmės yra teisinė stagnacija. Nors yra du baudžiamieji straipsniai, draudžiantys neapykantos išraišką bei skatinimą seksualinės orientacijos pagrindu, tačiau taip pat yra ribojama žodžio laisvė šnekant apie LGBT asmenis – *LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas*. Lietuvoje taip pat nėra įgyvendinami priimami EŽTT sprendimai – 2007 m. *L. prieš Lietuvą* byloje EŽTT priimtas nurodymas Lietuvos įstatymų leidėjui priimti įstatymų normas, užtikrinančias transeksualiems asmenims galimybę pasikeisti lytį – tokia teisė jau yra numatyta civiliniame kodekse. Nors nuo EŽTT sprendimo praėjo trylika metų, transeksualūs asmenys Lietuvoje tik teismo proceso tvarka gali pasikeisti lytį. Neįgyvendintas ir kitas, atitinkamai Lietuvos teisinį civilinės partnerystės instituto reguliavimą liečiantis 2013 m. EŽTT sprendimas byloje *Vallianatos and others v. Greece*, kuriame teismas pasisakė, jog toks teisinis reguliavimas, kuomet civilinės partnerystės instituto galimybė yra suteikta tik heteroseksualiems asmenims, yra diskriminacinis Konvencijos atžvilgiu.

Nors Lietuvos įstatymų leidžiamoji valdžia daugiau nei dešimtmetį nepriima jokių įstatymų, susijusių su teisine situacija LGBT asmenims, tokie sprendimai yra daromi teismų rūmuose – 2019 m. Konstitucinio Teismo sprendime „*Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*“ (2019, Nr. KT3-N1) ne tik nuspręsta, kad užsienyje sudarytų tos pačios lyties asmenų santuokų ar partnerysčių nepripažinimas Lietuvoje būtų diskriminacinis ir nesuderinamas su Europos Sąjungos įgyvendinama teise ir deklaruojamomis vertybėmis, bet taip pat įvardijo seksualinę orientaciją ir lytinę tapatybę kaip nepateisinamus ir draustinus diskriminacijos pagrindus.

Atlikus lietuvių LGBT bendruomenės apklausą, kiekybinį tyrimą, paaiškėjo, kad net 8 iš 10 homoseksualių/biseksualių/transeksualių asmenų yra patyrę netoleranciją dėl savo seksualinės

orientacijos ar lytinės tapatybės, o tokios homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškos pasireiškė įvairias būdais – viešose vietose iš nepažįstamų asmenų negatyviomis replikomis, tėvų pykčiu ir išsižadėjimu, draugų atstumimu, bendradarbių patyčiomis, smurtu, grasinimais ir kita. LGBT bendruomenės nariai mano, jog seksualinių mažumų teisės nėra pilnai užtikrinamos Lietuvoje – trūksta įstatymų, visuomenės švietimo ir kita. LGBT asmenų teigimu, jiems trūksta visų pagrindinių teisių šeimos kūrimui, kurios yra užtikrinamos heteroseksualiems asmenims – santuokos, civilinės partnerystės, įsivaikinimo galimybės, galimybės turėti biologinių vaikų, pasikeisti lytį.

Tyrimo rezultatai rodo, jog situacija LGBT asmenims Lietuvoje yra negatyvi – didžioji dalis bendruomenės iki šiol nesijaučia saugiai gimtoje valstybėje, patiria netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, dalis LGBT asmenų dėl netolerancijos ir neegzistuojančios galimybės kurti šeimą Lietuvos vastybėje emigruoja svetur arba tai padarę dėl kitų priežasčių priima sprendimą nebegrįžti.

Taigi iš esmės rezultatai nėra pozityvūs – daugiau nei 8 iš 10 LGBT bendruomenei priklausančių asmenų yra ar buvo diskriminuojami dėl savo seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės, dauguma iš asmenų iki šiol Lietuvoje nesijaučia visiškai ar pakankamai saugiai. Asmenys dėl Lietuvoje neįteisintų pagrindinių LGBT bendruomenės prašomų teisių pasirenka emigraciją, keletas respondentų teigė esantys per seni, kad sulauktų galimybės įteisinti savo šeimą Lietuvoje, tad nematantys joje savo likusio gyvenimo.

Vienas iš teisinę sąmonę formuojančių veiksnių yra subjektyvus teisinės tikrovės suvokimas (teisinė psichologija), kuris parodo, kiek žmogus jaučiasi saugus teisinėje sistemoje ir kiek, jo nuomone, jo subjektinės teisės yra užtikrinamos ar siauriamos. Apklausos rezultatai parodė, kad LGBT bendruomenės subjektyvus teisinės tikrovės suvokimas yra neigiamas, subjektinės teisės asmenims neužtikrinamos.

REKOMENDACIJOS

Lietuvoje turėtų būti įteisintos nors bent pagrindinės teisės LGBT asmenims – civilinė partnerystė, kurios partneriai įgytų tokias pačias teises kaip šeimos nariai – tokiu atveju teisės normos, kurios yra taikomos „šeimos nariams“, apimtų LGBT asmenis ir būtų išspręsta dalis socialinių problemų – lankymas ligoninėje asmeniui susirgus, paveldėjimas, bendro turto galimybė, galimybė mokytis vairuoti kartu su šeimos nariu bei kitos normos, kuriose referuojama į „šeimos narius“. Būtų apsaugota asmenų teisė neliūdyti vienas kito atžvilgiu pagal BK ir pan. Manau, kad yra privaloma suteikti galimybę sudaryti civilinę partnerystę tos pačios lyties asmenims – Lietuva galėtų žengti pirmąjį žingsnį tokių porų santykių įteisinimo klausimu. Be to, civilinės partnerystės įteisinimą skatina ir Europos Sąjungos leidžiamos direktyvos, o taip pat ir sklindantys pozityvūs signalai iš ES valdančiųjų organų. Taip pat Europos Žmogaus teisių teismas yra pripažinęs, jog egzistuojantis teisinis reguliavimas Graikijoje, kuomet esantis civilinės partnerystės institutas buvo taikytas tik heteroseksualioms poroms, yra diskriminacinis – Europos Žmogaus teisių teismas tada pasisakė, jog, jei toks institutas egzistuoja, jis turėtų būti prieinamas tiek priešingos lyties, tiek tos pačios lyties poroms.

Taip pat manau, kad transeksualiems asmenims privalo būti suteikta teisė pasikeisti lytį civiline tvarka – nors tokia galimybė praktiškai egzistuoja, tačiau jos procesas nėra numatytas teisės normose. Europos Žmogaus teisių teismo byloje *L. prieš Lietuvą* dar 2007 m. teismas buvo nustatęs Lietuvos valstybės įstatymų leidėjui trijų mėnesių terminą užpildyti Lietuvos teisinėje sistemoje esančią teisės spragą ir numatyti civilinį procesą, kuriuo asmuo turėtų pasikeisti savo lytį, tačiau tokia lyties keitimo eiga nenumatyta iki pat dabar – transeksualūs asmenys privalo kreiptis į teismą civiline tvarka su prašymu pasikeisti lytį. Teismas ir nesant tokioms įstatymų normoms nusprendžia pakeisti asmens lytį dokumentuose, tačiau kiekvieną sprendimą motyvuodamas pabrėžia jau minėtos EŽTT bylos sprendimą. Manau, kad tokia teisė būtų šiuo metu svarbiausias dalykas transeksualiems asmenims, o papildžiusi savo įstatyminę bazę teisės normomis, numatančiomis civilinę lyties keitimo procedūrą, įgyvendintų prieš tryliką metų priimtą EŽTT sprendimą. Taip pat būtų palengvinamas norinčių civiline tvarka pasikeisti lytį transeksualių asmenų gyvenimas – kadangi tokia teisė praktiškai egzistuoja, tačiau dėl to reikia kreiptis į teismą, kuriame yra patiriamos nereikalingos finansinės išlaidos ir, be to, procesas yra pakankamai ištemptas, tokia teisė galėtų būti tiesiog numatyta civiliniame procese ir tiesiog būtų supaprastintas šios teisės įgyvendinimo procesas, nes ji iš esmės Lietuvoje kaip ir egzistuoja.

Trečia rekomendacija – įtraukti lytinę tapatybę kaip vieną iš galimų diskriminacijos pagrindų darbo kodekse, baudžiamajame kodekse ir kitose teisės normose. Nors apskritai į diskriminaciją yra žiūrima neigiamai, tačiau diskriminacija būtent lytinės tapatybės pagrindu nėra

užfiksuota jokioje teisės normoje – tik aprašytame Konstitucinio teismo nutarime “*Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*“ (2019, Nr. KT3-N1) yra draudžiama diskriminacija lytinės tapatybės pagrindu.

Ketvirta rekomendacija – Iš nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo išbraukti 4 str. 2 d. 16 punktą, netiesiogiai ribojantį LGBT asmenų žodžio, kūrybos laisvę, o taip pat ir asmenų, norinčių pozityviai atsiliiepti apie LGBT asmenis. Tokia įstatymo norma yra tiesiog nedemokratiška, diskriminacinė, prieštarauja žodžio laisvei ir dėl šios normos (vos ją priėmus) nerimą išreiškė tiek įvairios ES institucijos, tarptautinė organizacija Amnesty International, tiek įvairios Lietuvos institucijos ir organizacijos, besirūpinančios žmogaus teisėmis Lietuvoje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. *A strategy to unite the EU, in the face of divisive tactics* (2019); < <https://www.ilga-europe.org/blog/strategy-unite-eu-face-divisive-tactics>>
2. *A strategy to unite the EU, in the face of divisive tactics* (2019); < <https://www.ilga-europe.org/blog/strategy-unite-eu-face-divisive-tactics>>
3. A. K., Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai (2018, Nr. 2YT-4442-800)
4. Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/05/taiwan-same-sex-marriage-landmark-ruling/>>
5. Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/10/greece-vote-on-legal-gender-recognition-is-an-historic-step-forward-for-transgender-rights/>>
6. Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/06/denmark-transgender-law/>>
7. Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/03/norway-historic-breakthrough-for-transgender-rights/>>
8. Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/what-we-do/>>
9. Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/lgbt-rights/>>
10. Amnesty International (2020) <<https://www.amnesty.org/en/who-we-are/>>
11. Amnesty International, *Lithuanian authorities must investigate attacks against LGBTI people* (2018 09 10); <<https://www.amnesty.org/en/documents/eur53/9060/2018/en/>>
12. *Being Trans in the EU* (2015) < https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_en.pdf>
13. *Being Trans in the EU* (2015) < https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_en.pdf>
14. Constitutional Court of Austria *Distinction between marriage and registered partnership violates ban on discrimination* (2017); <https://www.vfgh.gv.at/medien/Ehe_fuer_gleichgeschlechtliche_Paare.en.php>
15. Constitutional Court of Austria, *Distinction between marriage and registered partnership violates ban on discrimination.* (2017 12 05); <https://www.vfgh.gv.at/medien/Ehe_fuer_gleichgeschlechtliche_Paare.en.php>
16. Council of the EU, *Council conclusions on LGBTI equality* (2016 06 16); < <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/16/epsco-conclusions-lgbti-equality/>>
17. Direktyva 2000/78/EC
18. Direktyva 2003/86/EC
19. Direktyva 2004/38/EC
20. Dr. Agnė Limantė, *Stiprėjantis tos pačios lyties asmenų šeiminių santykių teisinis pripažinimas Europoje.* (Lietuvos teisės institutas, 2019) <http://teise.org/wp-content/uploads/2019/07/Limante_2019_1.pdf>
21. Dr. P. Muralidharan, Dr. Syed Ibrahim, *Transgender people rights and problems* (Science, Technology and Development, ISSN: 0950-0707, 2020)
22. Dr. P. Muralidharan, Dr. Syed Ibrahim, *Transgender people rights and problems* (Science, Technology and Development, ISSN: 0950-0707, 2020)
23. Dr. Vytautas Sinkevičius, *Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos* (2005 09 08); <https://www.mruni.eu/upload/iblock/f47/001_sinkevicius.pdf>
24. E. Platovas et al, *Homofobija ir diskriminavimas.* (Lietuvos gėjų lyga, 2003) <<http://www.lgl.lt/assets/Homofobija-ir-diskriminavimas-Lietuvoje-lt-2003.pdf>>
25. Eglė Digrytė, *Lietuvos gėjų lygos vadovas Vladimiras Simonko: LRT socialinę „Baltic Pride“ reklamą prilygino pranešimams apie alkoholį ir tabaką* (2013 07 12); <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvos-geju-lygos-vadovas-vladimiras->

- [simonko-lrt-socialine-baltic-pride-reklama-prilygino-pranesimams-apie-alkoholi-ir-tabaka-56-353141>](#)
26. Eglė Kuktoraitė, „Baltic Pride“ dešimtmetis Lietuvoje: kaip pirmosios LGBT bendruomenės eitynės buvo pristatomos žiniasklaidoje? (2020 03 25); < <https://www.lgl.lt/naujienos/baltic-pride-desimtmetis-lietuvoje-kaip-pirmosios-lgbt-bendruomenes-eitynes-buvo-pristatomos-ziniasklaidoje/>>
 27. Eglė Kuktoraitė, *Nepilnamečių apsauga ar LGBT turinio cenzūra?* (2018 10 18); <<https://manoteises.lt/straipsnis/nepilnameciu-apsauga-ar-lgbt-turinio-cenzura/>>
 28. European Institute for Gender Equality 2020; <<https://eige.europa.eu/lt/thesaurus/terms/1237>>
 29. European Parliamentary Research Service, *The rights of LGBTI people in the European Union* (2019). <http://europarl.europa.eu/denmark/resource/static/files/import/eutilpride2019/eprs_bri-2019-637950_en-3.pdf>
 30. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
 31. *Europos teisės aktai* <<http://www.lygybesplanai.lt/europos-teises-aktai-2/>>
 32. Europos Žmogaus teisių konvencija
 33. Europos žmogaus teisių teismo byla: *A.P., Garçon and Nicot v. France*. Eur. Ct. HR, 79885/12, 52471/13, 52596/13 (2017)
 34. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Christine Goodwin v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 28957/95 (2002)
 35. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Dudgeon v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 7525/76 (1981)
 36. Europos žmogaus teisių teismo byla: *E.B. v. France*. Eur. Ct. HR, 43546/02 (2008)
 37. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Frette v. France*. Eur. Ct. HR, 36515/97 (2002)
 38. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Grant v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 32570/03 (2006)
 39. Europos žmogaus teisių teismo byla: *L. v. Lithuania*, Eur. Ct. HR, A. No. 27527/03, (2007)
 40. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Modinos v. Cyprus*. Eur. Ct. HR, 15070/89 (1993)
 41. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Norris v. Ireland*. Eur. Ct. HR, 10581/83 (1988)
 42. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Sutherland v. The United Kingdom*. Eur. Ct. HR, 25186/94 (2001)
 43. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Vallianatos and others v. Greece*. Eur. Ct. HR, 29381/09 and 32684/09 (2013)
 44. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Woditschka v. Austria*. Eur. Ct. HR, 69756/01 and 6306/02 (2004)
 45. GAYLINE.LT Visuomeninė Lietuvos LGBT+ svetainė (1995-2011) <<https://gayline.lt/>>
 46. ILGA World (2017-2020) <<https://ilga.org/about-us>>
 47. ILGA-Europe (2019) <<https://www.ilga-europe.org/who-we-are/what-ilga-europe>>
 48. *Ištirtas skundas dėl knygos „Gintarinė širdis“* (2014 09 04); <<https://manoteises.lt/straipsnis/istirtas-skundas-del-knygos-gintarine-sirdis/>>
 49. J. A., Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas (2009, Nr. 2-20935-656)
 50. Judit Takacs, ILGA-Europe, IGLYO, *Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe* (Brussels: ILGA-Europe, 2006)
 51. *Kas yra saviraiškos laisvė?* (2020 04 08); <<https://www.zmogausteisiugidas.lt/lt/temos/saviraiskos-ir-ziniasklaidos-laisve/saviraiskos-laisve/kas-yra-saviraiskos-laisve>>
 52. Kristina Aržuolaitienė, *LGBT* asmenų padėtis Lietuvoje: stagnacija jau 15 metų ir problemos kasdienybėje, apie kurias dažnas nesusimąsto* (2019 10 25); <<https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/lgbt-asmenu-padetis-lietuvoje-stagnacija-jau-15-metu-ir-problemos-kasdienybeje-apie-kurias-daznas-nesusimasto-1040-1197322>>

53. L. N., Alytaus apylinkės teismas (2019, Nr. E2YT-3485-393)
54. L. N., Alytaus apylinkės teismo Lazdijų rūmai (2019, nr. E2YT-3485-393)
55. Laida *Spalvos. Gėjai tėčiai* (2019-10-07, LRT)
<<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000080626/spalvos-gejai-teciai>>
56. *Legislative train schedule, Anti-discrimination directive*
<<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-anti-discrimination-directive>>
57. LGL Nacionalinė LGBT teisių organizacija (2019) <<https://www.lgl.lt/lgl/apie-mus/>>
58. LGL Nacionalinė LGBT teisių organizacija (2019) <<https://www.lgl.lt/lgl/veikla/>>
59. LGL Nacionalinė LGBT teisių organizacija, *Žodynėlis* (2013 05 30);
<<https://www.lgl.lt/zmogaus-teises/naudinga-zinoti/zodynelis/>>
60. *Lietuvos radijo ir televizijos komisijos sprendimas* (2019-11-06);
<<https://www.rtk.lt/pranesimai-spaudai/televizijos-programa-spalvos-gejai-teciai-istatymu-nepazeide/>>
61. *List of actions to advance LGBTI equality* < https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/list-actions-advance-lgbti-equality_en>
62. LR Baudžiamasis kodeksas (2000 09 26, Nr. VIII-1968)
63. LR civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864)
64. LR civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864), str. 2.27
65. LR Konstitucija
66. LR Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (2019, Nr. KT3-N1)
67. LR lygių galimybių įstatymas (2003 11 18, Nr. IX-1826)
68. LR lygių galimybių įstatymas (2003 11 18, Nr. IX-1826)
69. LR nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (2002 09 10, Nr. IX-1067)
70. Mindaugas Jackevičius, *Profesorius apie LGBT asmenų diskriminaciją: pažeidžia Konstituciją ir primena nacistinę ideologiją* (2019 06 22);
<<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1071177/profesorius-apie-lgbt-asmenu-diskriminacija-pazeidzia-konstitucija-ir-primena-nacistine-ideologija>>
71. Nick Duffy, *EU head Jean-Claude Juncker slams commissioner over ‚shocking‘ gay marriage joke* (2016 11 07); < <https://www.pinknews.co.uk/2016/11/07/eu-head-jean-claude-juncker-slams-commissioner-over-shocking-gay-marriage-joke/>>
72. Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2011 09 28, Nr. 21/2008)
73. Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)
74. Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)
75. Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)
76. Nutarimas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2019 01 11, Nr. 16/2016)
77. Ryan D. Johnson, *Homosexuality: Nature or Nurture* (2003 04 30); < <https://allpsych.com/journal/homosexuality/>>
78. *Sexual Health D&G* <<https://sexualhealthdg.co.uk/lgbt.php>>
79. Surya Monro, *Bisexuality – Identities, Politics, and Theories* (Palgrave Macmillan, 2015)
80. *The first ever Baltic Pride will take place in Riga May 15 – 17, 2009* (2008 11 10); < <https://www.lgl.lt/en/?p=1248>>
81. Timothy Dailey, Peter Sprigg, *Getting it Straight: What the Research Shows about Homosexuality* (Family Research Council, 2004)
82. Timothy Dailey, Peter Sprigg, *Getting it Straight: What the Research Shows about Homosexuality* (Family Research Council, 2004)
83. Tolerantiško jaunimo asociacija <<http://www.tja.lt/index.php/lt/apie-tja>>

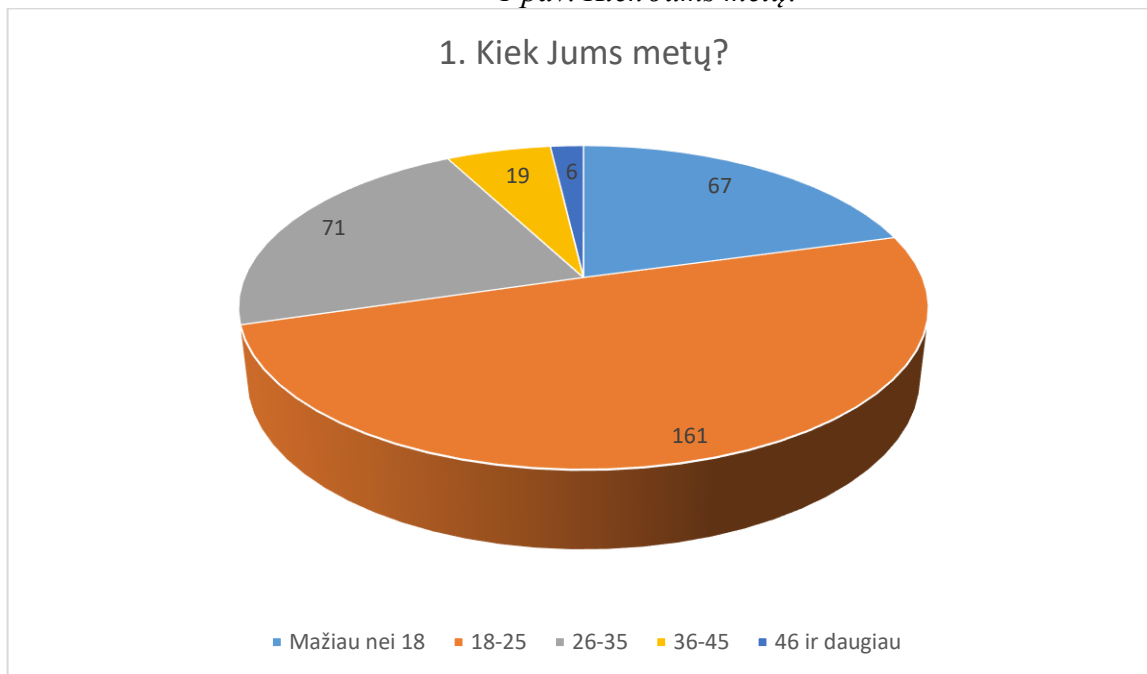
84. Trans Day of Remembrance (TDoR) 2018 Press Release (2018)
<<https://transrespect.org/en/tmm-update-trans-day-of-remembrance-2018/>>
85. *Translyčiai asmenys Lietuvoje: situacijos apžvalga* (2019);
<<https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/06/trans-infografikas-web.pdf>>
86. Vilmantas Venckūnas, *Skandalingos eitynės Lietuvoje: nuo kryžiaus iki aidinčių šūvių* (2019 06 08); < <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/1002790/skandalingos-eitynes-lietuvoje-nuo-kryziaus-iki-aidinciu-suviu>>
87. William Kremer, *The evolutionary puzzle of homosexuality* (2014 02 18);
<<https://www.bbc.com/news/magazine-26089486>>
88. William Kremer, *The evolutionary puzzle of homosexuality* (2014 02 18);
<<https://www.bbc.com/news/magazine-26089486>>
89. *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje* 2004. Redagavo Dovilė Šakalienė et al. (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2005)
90. *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje* 2009-2010. Redagavo Henrikas Mickevičius et al. (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011).
91. *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje* 2009-2010. Redagavo Henrikas Mickevičius et al. (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011)

PRIEDAI

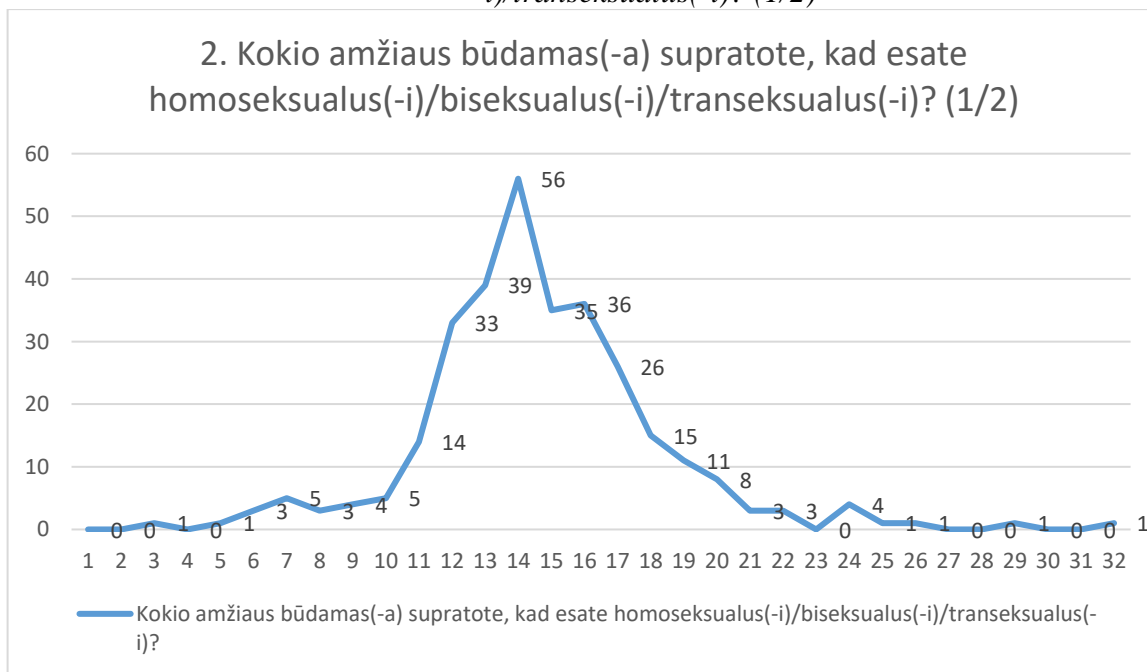
Priedas Nr. 1

KIEKYBINIS TYRIMAS: LGBT ASMENŲ APKLAUSA APIE ASMENINĘ PATIRTĮ SUSIDŪRUS SU TEISINE (IR SOCIALINE) SITUACIJA LGBT ASMENIMS LIETUVOJE IR KITOSE EUROPOS ŠALYSE

1 pav. Kiek Jums metų?



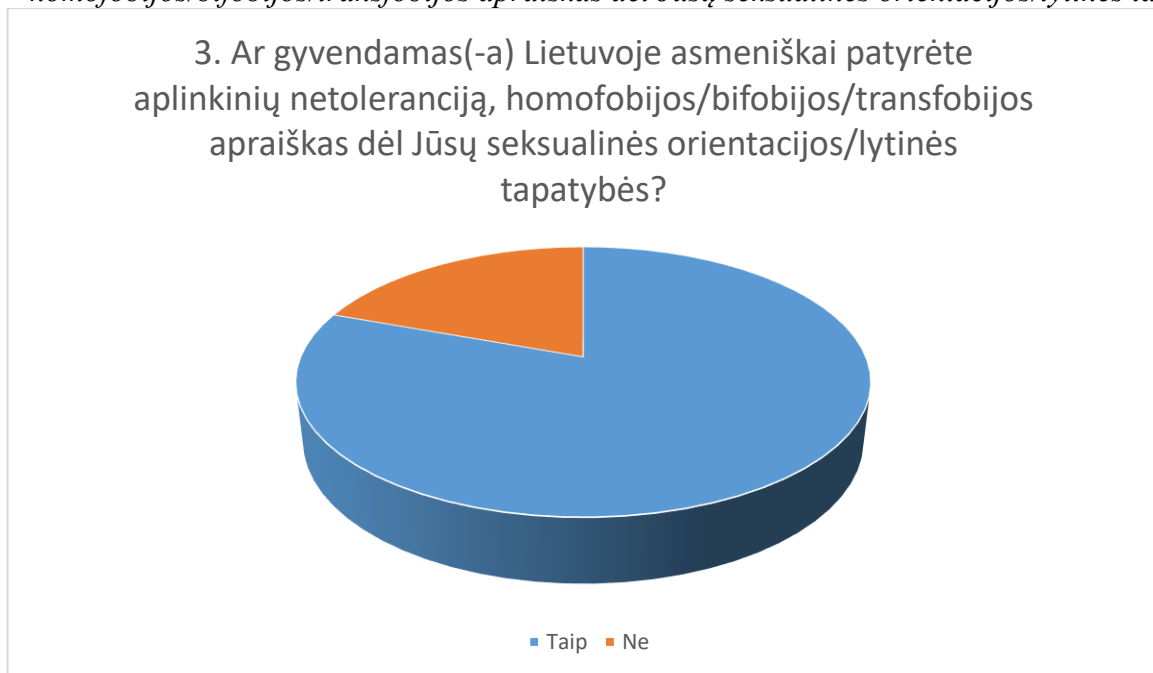
2 pav. Kokio amžiaus būdamas(-a) supratote, kad estate homoseksualus(-i)/biseksualus(-i)/transeksualus(-i)? (1/2)



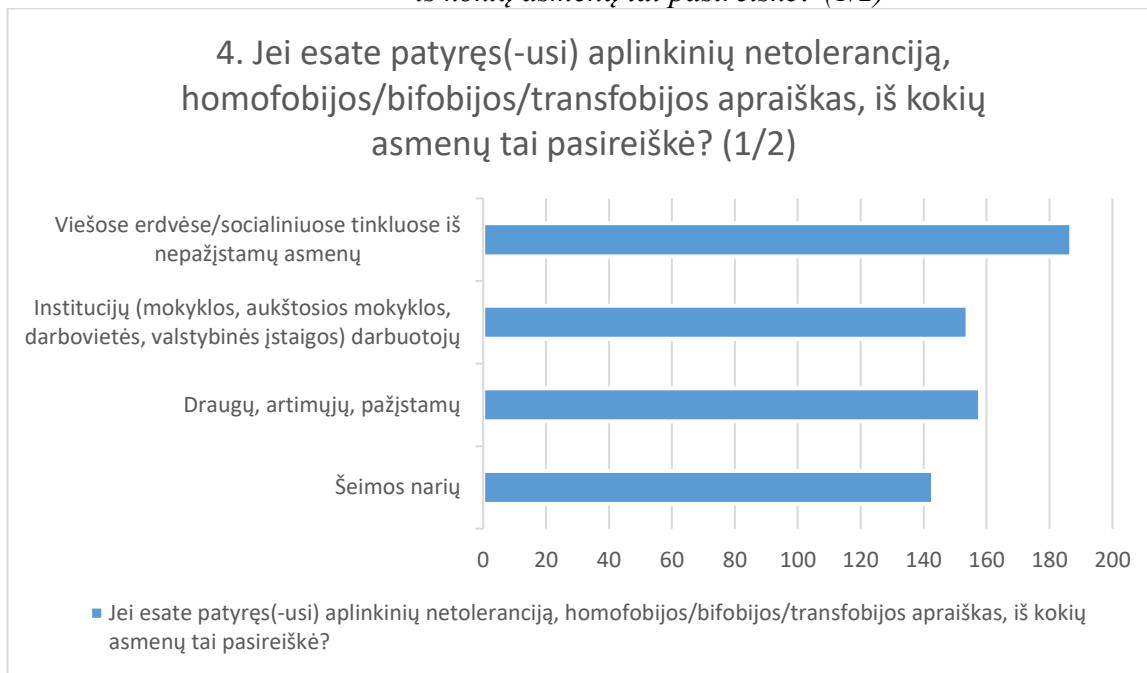
2 lentelė. Kokio amžiaus būdamas(-a) supratote, kad estate homoseksualus(-i)/biseksualus(-i)/transeksualus(-i)? (2/2)

2. Kokio amžiaus būdamas(-a) supratote, kad esate homoseksualus(-i)/biseksualus(-i)/transeksualus(-i)? (2/2)
Nuo vaikystės aš dievinu moteris.
Nepamenu
Mažiau nei 10
20s
Būdamas vaikystėje supratau tai. Bet ilgą laiką slėpiau savo orientaciją dėl draugų bendraamžių ir kitų žmonių. Nesenai ją pradėjau rodyti.
Nuo pat vaikystės
Tikslaus amžiaus neįvardinčiau, tiesiog augant (jau tikrai nuo jauno amžiaus) žiūrėdavau į tos pačios lyties atstovus to net ne jausdama. (kai dar nežinojau kas yra homoseksualumas)
Visada žinojau
Įgimta

3 pav. Kokio gyvendamas(-a) Lietuvoje asmeniškai patyrėte aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas dėl Jūsų seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės?



4 pav. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, iš kokių asmenų tai pasireiškė? (1/2)

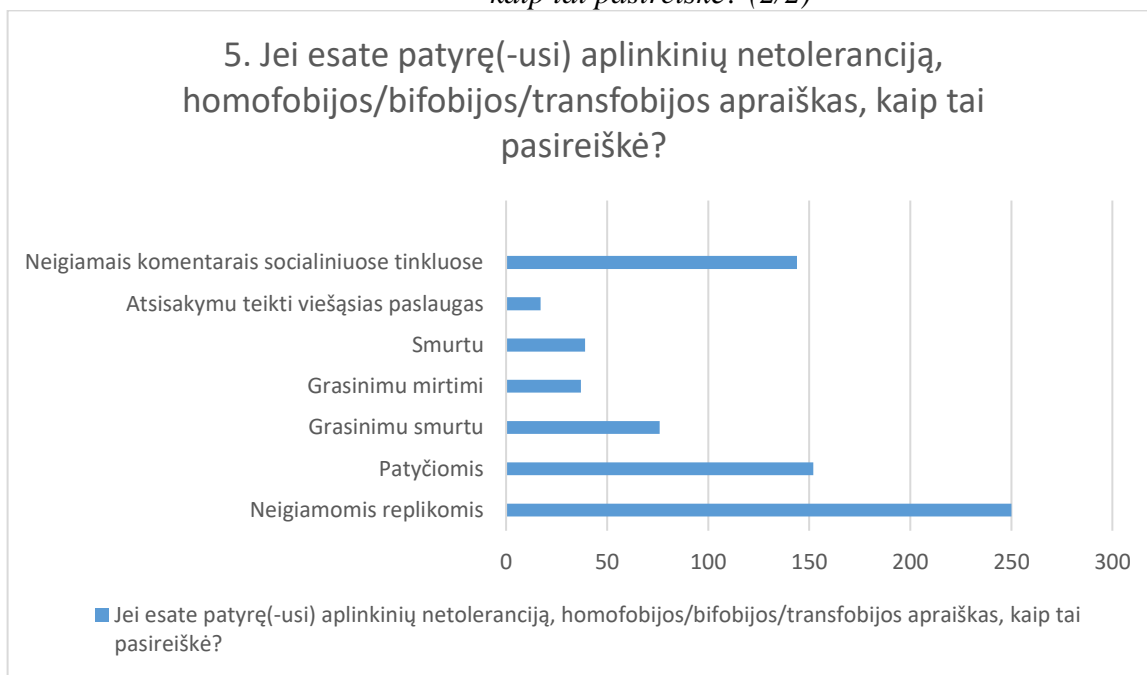


2 lentelė. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, iš kokių asmenų tai pasireiškė? (2/2)

4. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, iš kokių asmenų tai pasireiškė? (2/2)

Valstybės, nes mes jau senai užsienyje įteisinom savo santykius, bet LT tai nepripažina.
Teismai nusprendė, kad piktus, žeminančius komentarus apie mane rašę internete asmenys nekurstė neapykantos. Manau, kad tokie teismo sprendimai buvo priimti remiantis homofobiškomis teisėjų nuostatomis.
Bendradarbių (asmeniškai ir privačiai, pati institucija nieko bendra su tuo neturėjo)
Verbaliai viešai esu sulaukusi garsių šlykščių replikų iš praeivių gatvėje dėl to, kadėjau susikibusi su savo mergina rankomis. Taip nutikę yra tiek Kėdainiuose, tiek Vilniuje.
Asmeniškai prieš save nutaikytos neapykantos nesu patyrusi, nes apie mano lytinę orientaciją žino tik keli patys artimiausi draugai. Tačiau taip pat skaudina ir aplinkinių komentarai apie LGBT
Tiesiogiai pati nepajutau, nes nieks nežino iš artimųjų, bet bendrai LGBT atžvilgiu kai kurie artimieji tikrai kategoriški
Tiesiogiai nepatyrčiau, bet iš visų aukščiau išvardintų asmenų teko girdėti ne man, bet apskritai prieš LGBT žmones skirtas replikas
Nepatyrčiau asmeniškai, nes niekam nesakiau.

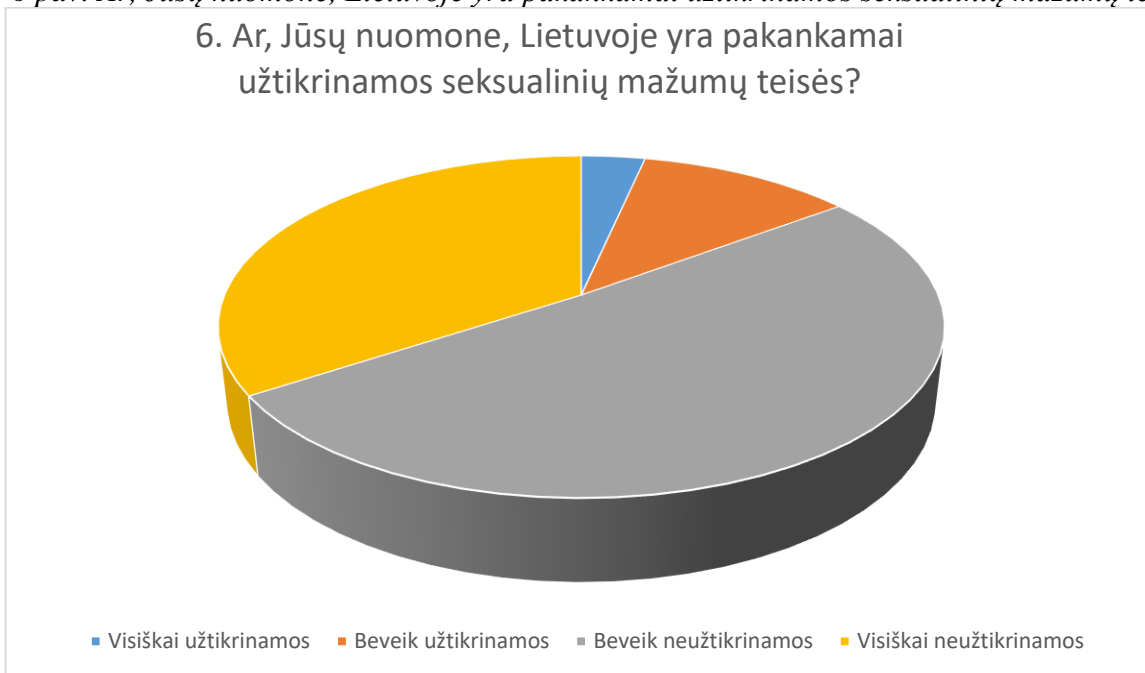
5 pav. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, kaip tai pasireiškė? (2/2)



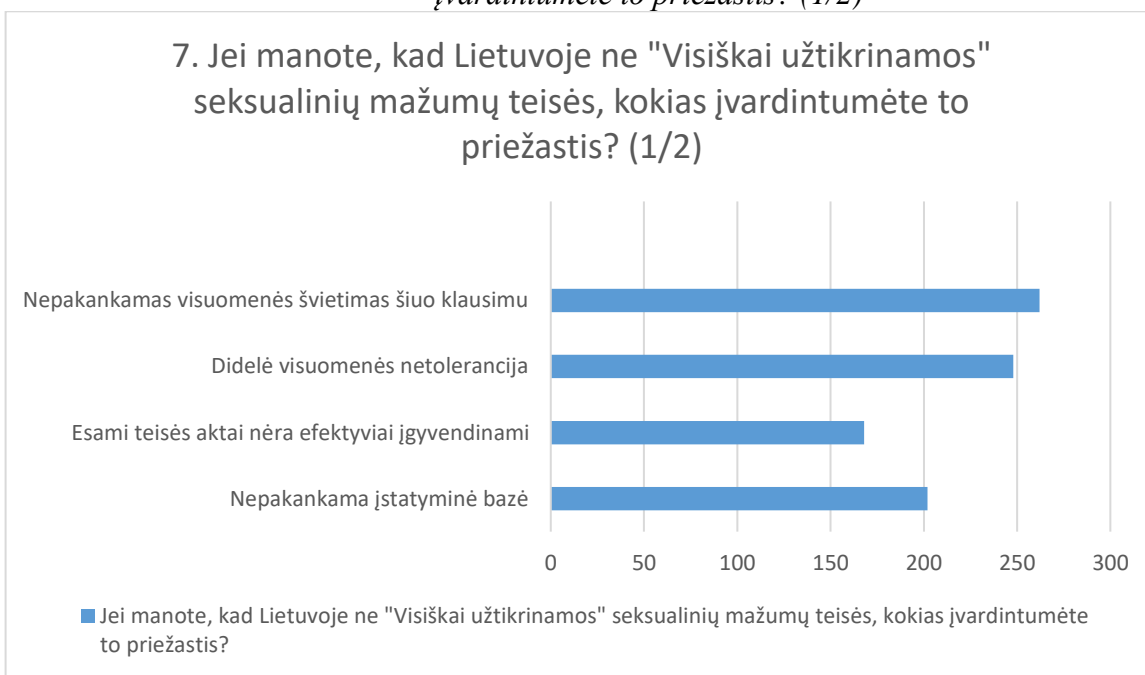
3 lentelė. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, kaip tai pasireiškė? (2/2)

5. Jei esate patyręs(-usi) aplinkinių netoleranciją, homofobijos/bifobijos/transfobijos apraiškas, kaip tai pasireiškė?
Lytiniu priekabiavimu
Profesionali psichiatrės transfobiškos išraiškos. Ne tai, kad padėti, bet sumenkinti jai reikėjo. Tikriausiai skaitosi prie atsisakymų teikti viešąsias paslaugas, nes mano diagnozė dabar labai neatitinka mano simptomų, o tai, ką ji interpretavo, kaip deliuzijos tapo mano diagnoze, o ne tapatybė, dėl kurios man sunkiau socialinėse vietose bendrauti ir pan.
Tėvai išspytė iš namų po mokyklos baigimo, kai sužinojo
Iš šeimos narių – trumpai tariant, mane atkirto nuo šeimos kuriam laikui, o kai atslūgo, pradėjo tiesiog mėtyt užgaulias replikas
Diskriminacija darbo santykių srityje (atleidimas iš darbo)
Išvarymu iš namų
Istorijomis apie tai, kad priekabiavau prie kolegės (pasiūliau apkabinti, kai jai buvo ypač sunkus laikotarpis ir ji verkė darbe).
Labai suprastėjo santykiai su motina, kuri buvo Tikėjimo žodžio narė.
Didžiausia bėda biseksualioms moterims – seksualizavimas, manau su tuo susiduria ir homoseksualios moterys. Invaziniai klausimai apie seksualinį gyvenimą, požiūris kaip į palaidą, ir žinoma biseksualumo kaip orientacijos neigimas.
Nieko rimto, praeis tokie būsenai. Draugai vengia kalbėti apie tavo asmeninį gyvenimą sužinoję tiesą.

6 pav. Ar, Jūsų nuomone, Lietuvoje yra pakankamai užtikrinamos seksualinių mažumų teisės? (2/2)



7 pav. Jei manote, kad Lietuvoje ne "Visiškai užtikrinamos" seksualinių mažumų teisės, kokias įvardintumėte to priežastis? (1/2)



4 lentelė. Jei manote, kad Lietuvoje ne "Visiškai užtikrinamos" seksualinių mažumų teisės, kokias įvardintumėte to priežastis? (2/2)

7. Jei manote, kad Lietuvoje ne "Visiškai užtikrinamos" seksualinių mažumų teisės, kokias įvardintumėte to priežastis? (2/2)

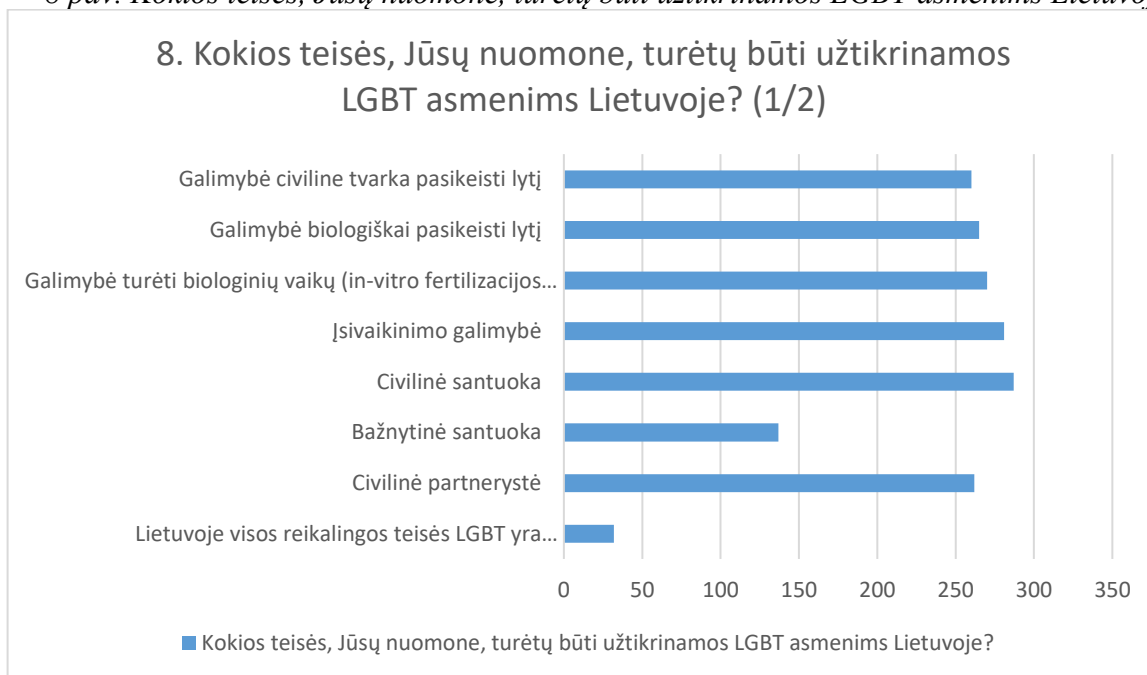
Jokių visuomenės grupių teisės negali būti užtikrintos ekonominėje santvarkoje paremta vien begaline verslo sektoriaus ekspansija. Kitaip tariant, neoliberalus kapitalizmas niekada neužtikrins visų socialinių grupių emancipacijos.

Religinių organizacijų (ypač RKB) kuriama neapykanta atmosfera LGBT atžvilgiu

Mokyklose bei universitetuose nesiimama veiksmų užtikrinti LGBT studentų saugumui. LGBT tematika yra cenzūruojama (nepilnamečių apsaugos įstatymas)

Teisėjai ir pareigūnai nesimoko žmogaus teisių.
Gerų pavyzdžių / reprezentacijos trūkumas
Įstatymų įgyvendintojai, turintys savo pažiūras, turi galimybes rinktis, kaip reaguoti į pateikiamus nusiskundimus. Taip pat nepakankamai (jeigu išvis tai yra) yra organizuojami mokymai įstatymų vykdytojams apie tai, kaip reiktų tinkamai reaguoti į nusiskundimus LGBTQ+ atvejais, kokius žodžius naudoti ir pan.
Absoliutų Konstitucijos nepaisymą šiuo klausimu, paskaitykite prof. Mizaro interviu (bijau sumeluoti 15min man atrodo)
Žalingas LGBT reprezentavimas iš pačios LGBT bendruomenės, amžinai aukų pozicijoje, kas erzina net ir pačius LGBT narius
Nepasakyčiau, kad žmonės pas mus Lietuvoje būtų labai netolerantiški, galbūt kai suaugau visai kitaip į tai žiūriu, bet mano gyvenimą ir mano šeimą priimta tokie, kokie esam. Galbūt jei įstatymai būtų tokie, kad priimtų mus ir leistų kurti šeimą oficialiai, tai visi prie to priprastų kaip ir prie kitų neigiamų jiems įstatymų, tad manau reikia siekti įstatymo, kad leistų mums vesti savo moteris ar vyrus
Bažnytinė įtaka
Tikrąja to žodžio prasme Konstitucija prieštarauja seksualinių mažumų teisėms. Bet koks homofobas teturi parodyt įstatymą dėl santuokos ir jaustis „teisus“.
Kategoriškai šiame klausime atsisakau peikti visuomenę. Visuomenė yra tokia, kokia ji yra. Tiesa, nelabai ir suprantu, kaip „ak, kaip blogai, kad ne visi mane myli!“ kažkaip susiję su mažumų teisėmis. Tie, kam trūksta visuotinės meilės, turėtų sėdėti pas psichoterapeutą, kol įsikals galvon, kad unless ‘em bitches pay your bills, you pay ‘em no mind.

8 pav. Kokios teisės, Jūsų nuomone, turėtų būti užtikrinamos LGBT asmenims Lietuvoje? (1/2)



5 lentelė. Kokios teisės, Jūsų nuomone, turėtų būti užtikrinamos LGBT asmenims Lietuvoje? (2/2)

8. Kokios teisės, Jūsų nuomone, turėtų būti užtikrinamos LGBT asmenims Lietuvoje? (2/2)

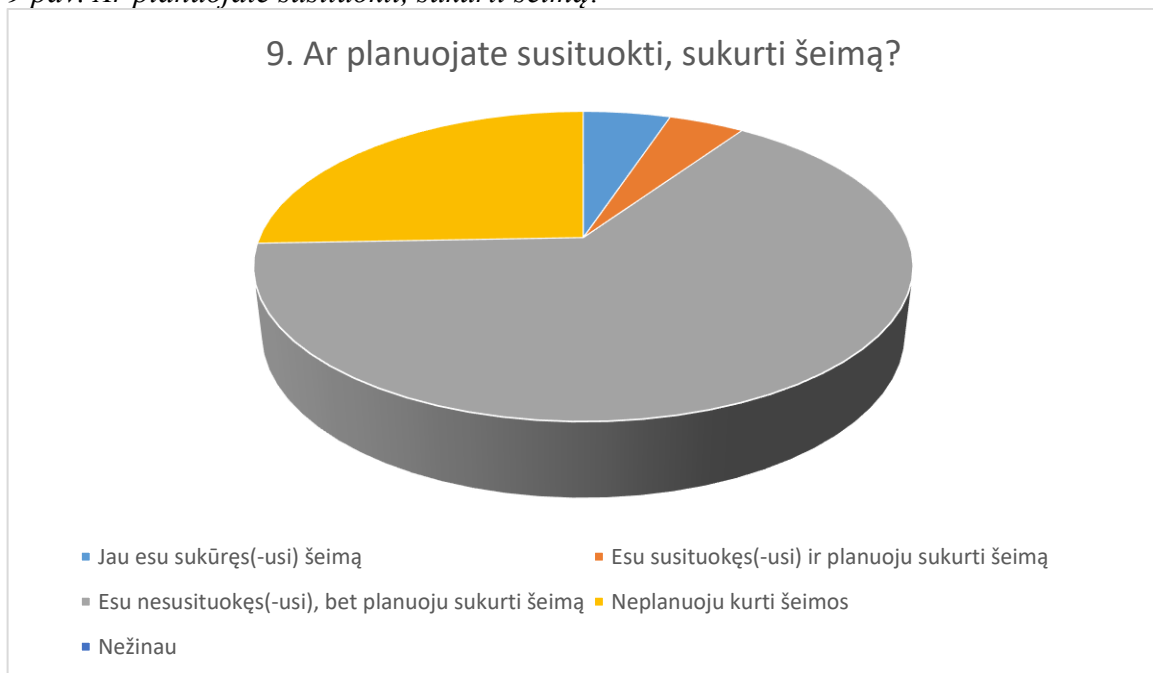
Lyties operacijos atliekamos, be „ligos diagnozės“, nes labai subjektyvūs gydytojai ir nepasitikiu nei vienu dėl asmeninių patirčių su profesionalais.

Darbo apsaugos teisė (kad neatleistų, jei esi LGBT)

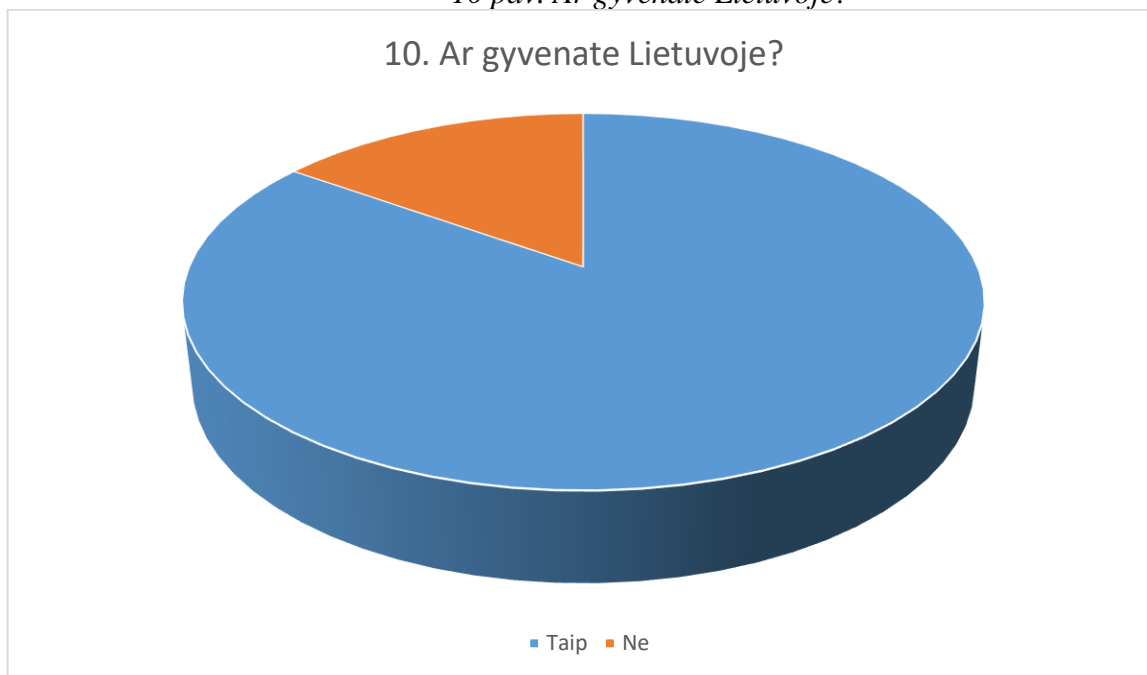
„Lytinės tapatybės“ kategorijos įtraukimas į DK, BK ir kitus dokumentus, kas užkirstų kelią trans žmonių diskriminacijai darbe ir viešojoje erdvėje (šiuo metu yra tik „seksualinė orientacija“ ir „lytis“).

Tos pačios teisės kaip kiekvienam piliečiui
Ir visos kitos
Trans* asmenys kol kas nėra apsaugoti lygių galimybių įstatymu, poliamoriški santykiai nėra niekaip apsaugoti
Moterims ištekėjus imti žmonos pavardę, o ne žmonos tėvo
Abiejų tėvų įrašymas į gimimo liudijimą
Panaikinta cenzūra (Nepilnamečių apsaugos įstatymas)
Civilinė partnerystė turi apimti visas ar beveik santuokos institutui būdingas teises: jungtinę nuosavybę, galimybę įsivaikinti partnerio vaiką, šeimos socialines garantijas.
Galimybė nubausti asmenis, kurie kursto neapykantą.
Apsauga nuo diskriminacijos lyties (lytinės tapatybės) atžvilgiu
Nors civilinis kodeksas jau numato galimybę pasikeisti lytį, norma, kuri ją numato, nukreipia mus į kitą įstatymą, kuriuo šiuo metu nėra, norėčiau, kad trans asmenys ir visos LGBT bendruomenės santykiai būtų tinkamai teisiškai sureguliuoti, taip pat kaip ir hetero žmonių
Sužymėjau tai, ką pavadinčiau „programa maximum“. Jei tenkintumėmės „programa minimum“, tai užtektų partnerystės, bet ne tokios, kokią siūlė valstiečiai (ūkinė partnerystė, kuri nesukuria šeimos santykių), o būtent šeimos santykius, next of kin teises sukurianti partnerystė. Yra šimtai įstatymų, kurie tiek CK, tiek BK referuoja į „šeimos narius“. Tie įstatymai reguliuoja mokesčių permokas, kas su kuo gali mokytis vairuoti, kada galima imti slaugymo atostogas, bendro turto statusą, mokesčių klausimus paveldint et ad infinitum ad nauseam.
Galimybė turėti biologinių vaikų, bet būtent surogatinė motinystė neturėtų būti įteisinta.
Efektyvus atsakas į neapykantos nusikaltimus

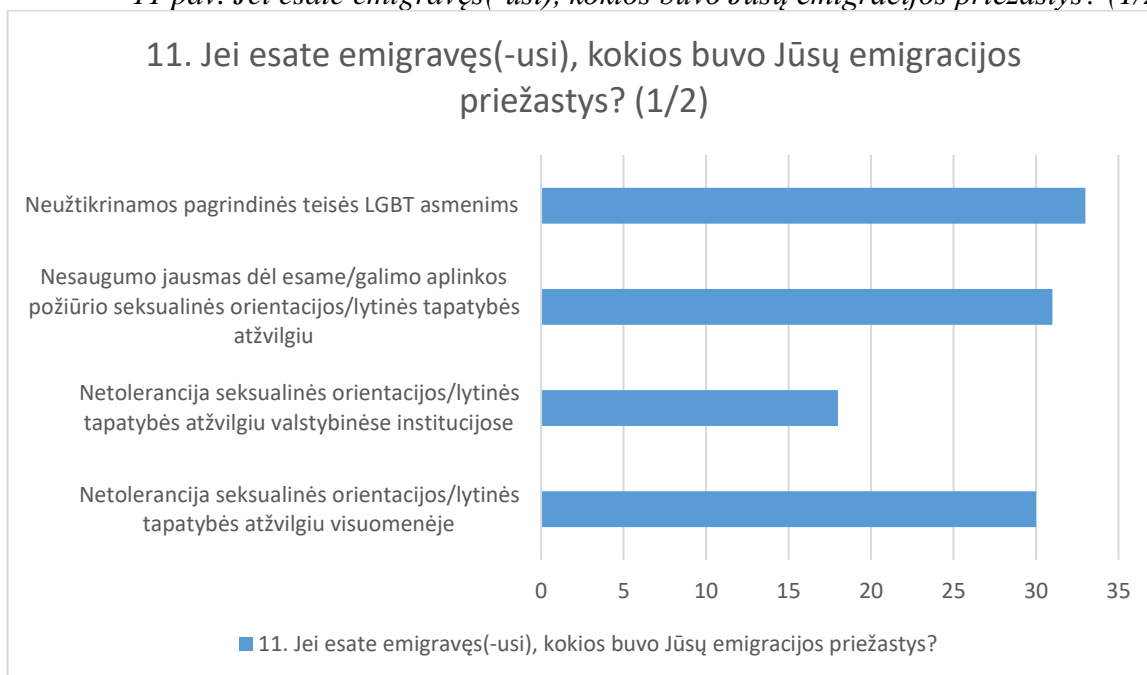
9 pav. Ar planuojate susituokti, sukurti šeimą?



10 pav. Ar gyvenate Lietuvoje?



11 pav. Jei esate emigravęs(-usi), kokios buvo Jūsų emigracijos priežastys? (1/2)

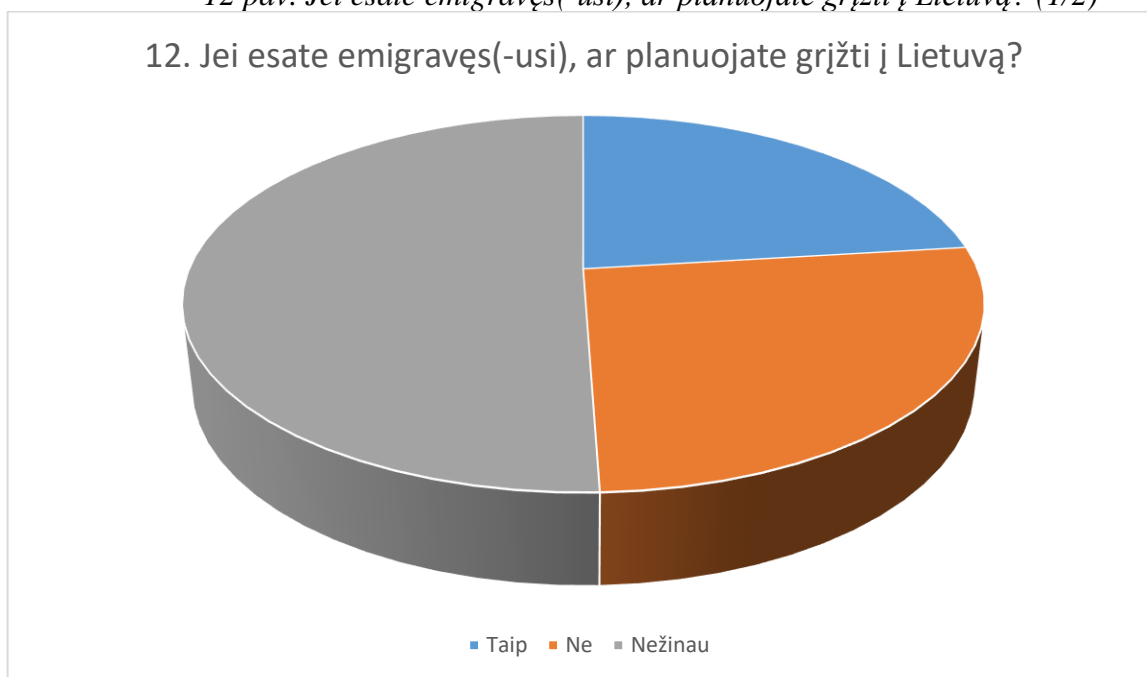


6 lentelė. Jei esate emigravęs(-usi), kokios buvo Jūsų emigracijos priežastys? (2/2)

11. Jei esate emigravęs(-usi), kokios buvo Jūsų emigracijos priežastys? (2/2)
Netolerancija šeimoje
Ir galiausiai tiesiog studijos.
Labai prasta psichinės sveikatos priežiūros sistema (esu ant autizmo spektro ir turiu BPD), prastas socialinis draudimas, bjaurus daugumos žmonių mentalitetas
Ekonominis nesaugumas
Tai nebuvo pagrindinės priežastys, bet jos nulėmė nenorą grįžti
Pagrindė dėl studijų, baigusi grįžau
Užsidirbti pragyvenimui/savęs ieškojimas ir priėmimas koku esu
Studijos

Pilietybė, studijos
Nesusiję
Išvykau mokytis (prieš tai, kai supratau, kad priklausau LGBT bendruomenei)
Dėl pinigų... ir darbo
Darbas
Studijos
Norėjau praplėsti akiratį
Mokslai
Pamatyti pasaulį
Meilės emigrantė
Norėjimas pamatyti platesnį pasaulį
Asm priežastys
Karjera, išsilavinimas
Kitos priežastys
Galimybė gauti geresnį išsilavinimą
Ekonominės priežastys
Mama emigravo ir mano pasiimė kartu.
Ne su LGBT susijusios priežastys
Šeimyniniai reikalai

12 pav. Jei esate emigravęs(-usi), ar planuojate grįžti į Lietuvą? (1/2)



7 lentelė. Jei esate emigravęs(-usi) ir neplanuojate grįžti, dėl kokių priežasčių?

13. Jei esate emigravęs(-usi) ir neplanuojate grįžti, dėl kokių priežasčių?

Buvau, bet grįžau Lietuvon. Lietuvoj gyvenimas puikus. 😊

Neplanuoju grįžti gyventi į Lietuvą dėl netolerancijos visuomenėje, valstybinėse institucijose, nesaugumo jausmo ir neužtikrintų pagrindinių LGBT teisių (ypatingai net sukūrus civilinę santuoką užsienyje, Lietuvoje ji nepripažįstama, tad nelaimės atveju, ligoninėje neturėtume sutuoktinių teisių gauti informaciją ir t.t.)

Neplanuoju grįžti todėl, kad: greit bus 30 metų, kai gyvenu FR, sutuoktinis prancūzas, mūsų abiejų rezidencija Prancūzijoje, be to, man priimant Prancūzijos pilietybę iš manęs iškart buvo atimta LT pilietybė, taip pat amžiaus faktorius (52 metai)

Nepakankama LGBT asmenų apsauga, homofobija bei seksizmas akademinėje bendruomenėje. Taip pat priežastys nesusiję su LGBT tematika (aukštojo mokslo kokybė).
Dėl Lietuvoje esamos netolerancijos ir lietuviško mentaliteto skleisti seksizmą, rasizmą, antisemitizmą, ksenofobiją, homofobiją ir tuo didžiuotis
Aš esu per senas, kad sulaukčiau, kol Lietuvoje LGBT asmenys turės lygias teises su heteroseksualais. O ir visuomenė keičiasi labai lėtai...
Lietuviai per daug neigiami ir netolerantiški žmonės, net aš dėl tokių jaučių gėdą, be to paprasčiausiai nejaučiu meilės šiai valstybei
Labai daug, prastas oras, mažai skrydžių į platųjį pasaulį, LGBT problemos, per aukštos pragyvenimo kainos, atsilikęs žmonių mąstymas.
Per daug metų praėjo nuo L prieš Lietuvą bylos, kad galėčiau tikėtis pokyčių dar savo gyvenimo metų bėgyje Lietuvoje.
Nes savo gyvenimą jau pradėjau kurti kitur. O ir šiaip neketinu grįžti dėl tų pačių priežasčių kaip kad ir emigravau.
Lietuva yra per maža mano pasaulėžiūrai, ne tik dėl LGBTQ+. Ir dėl oro, saulės stokos.
Noriu turėti šeimą, mylėti savo partnerį be jokios kaltės ar gėdos jausmo.
Neįsivaizduoju 100% laisvės Lietuvoje kaip šalyje, kurioje gyvenu
Homofobiška aplinka, ekonominė situacija, orumo nebuvimas
Sunku būtų rasti gerai apmokamą darbą pagal specialybę
Negalėčiau gyventi Lietuvoj taip laisvai ir be baimės
Neįmanoma teisiškai gyventi susikūrus LGBT šeimą...
Dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių išvažiavau
Esu labai patenkinta ir laiminga Belgijoje.
Nes čia mano gyvenimas dabar yra sukurtas
Buvau užsienyje ir neseniai grįžau.
Naujas gyvenimas sukurtas svetur
Dėl to, kad negalima įsivaikinti
Lietuvoje niekad nebuvo miela
Lietuvoje nesijaučiu saugiai
Mano šeima čia gyvena
Nesaugu LGBT asmenims
Privačios priežastys
Jau sukurta šeima
Užsienyje patogų
Netolerancija
Netolerancija
Homofobijos

13 pav. Kokios teisės yra užtikrinamos LGBT asmenims toje šalyje, kurioje gyvenate? (jei gyvenate ne Lietuvoje) (1/2)



8 lentelė. Kokios teisės yra užtikrinamos LGBT asmenims toje šalyje, kurioje gyvenate? (jei gyvenate ne Lietuvoje) (2/2)

14. Kokios teisės yra užtikrinamos LGBT asmenims toje šalyje, kurioje gyvenate? (jei gyvenate ne Lietuvoje) (2/2)

Nesu tikra dėl biologinių vaikų opcijos

Diskriminacijos draudimas yra įstatymiškai apibrėžtas, tačiau, kaip ir visur, šių įstatymų įgyvendinimas nėra efektyvus. Lyties keitimas įmanomas, tačiau yra griežtai reguliuojamas valstybės institucijų, tad labai daug trans žmonių arba turi laukti visų procesų labai ilgai, arba išvis jų negauna. Ant popieriaus viskas gražu ir miela, tačiau realybė kitokia.

Nežinau, ką gali tie, kur lytį keistis nori

Nesu tikra dėl kitų punktų

Nei vienas.

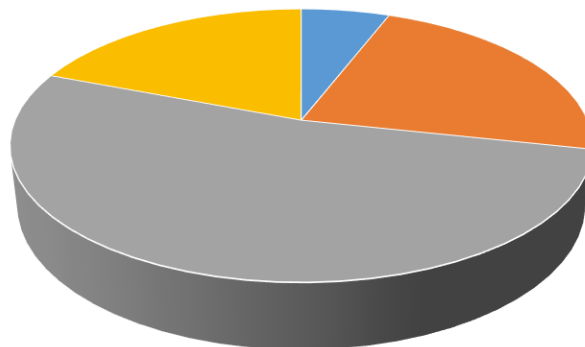
Sąžiningai – nežinau tiksliai, tačiau mano žiniomis nei vienas iš išvardintų

Jokių (nepaisant to, kai kurios galimybės buvo pradėti lyties keitimą, kas neįsivaizdavau, kad būtų įmanoma tenai)

Man viskas gerai, nenorėjau nei santuokų, nei keisti lyčių, nei vaikų. Vaikai tik heteroseksualams...

14 pav. Ar jaustumėtės/jaučiatės saugiai gyvendamas Lietuvoje neslėpdamas(-a) savo seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės?

15. Ar jaustumėtės/jaučiatės saugiai gyvendamas Lietuvoje neslėpdamas(-a) savo seksualinės orientacijos/lytinės tapatybės?



- Taip, jausčiausi/jaučiuosi visiškai saugus(-i)
- Taip, jausčiausi/jaučiuosi pakankamai saugus(-i)
- Ne, nesijausčiau/nesijaučiu pakankamai saugus(-i)
- Ne, visiškai nesijausčiau/nesijaučiu saugus(-i)